

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI
Pedagogická fakulta
Ústav speciálněpedagogických studií

Bc. KRISTÝNA HASMANDOVÁ
II. ročník – kombinované studium

Obor: speciálně pedagogická andragogika

**VLIV MÉDIÍ NA CHOVÁNÍ A PROŽÍVÁNÍ LIDÍ
S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM**

Diplomová práce

Vedoucí práce: **Mgr. Petra Jurkovičová, Ph. D.**

Olomouc 2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

V Liberci, dne 21. března 2010

.....

Kristýna Hasmandová

Poděkování

Děkuji Mgr. Petře Jurkovičové, Ph. D. za odborné vedení při zpracovávání mé diplomové práce.

Poděkování patří také mým přátelům z Asociace rodičů a přátel zdravotně postižených dětí v Liberci a jejich rodinám za ochotu a důvěru při poskytování rozhovorů.

Obsah

Úvod.....	6
TEORETICKÁ ČÁST.....	8
1 Teoretická východiska – člověk s mentálním postižením v objeti médií	8
1.1 Člověk s mentálním postižením v období mladé dospělosti	8
1.1.1 Profesní zařazení jedinců s mentálním postižením.....	9
1.1.2 Bydlení jedinců s mentálním postižením	10
1.1.3 Jedinec s mentálním postižením v partnerské oblasti.....	11
1.2 Sebeurčení jedinců s mentálním postižením	13
1.3 Psychologické zvláštnosti jedinců s mentálním postižením.....	15
1.4 Osobnost jedinců s mentálním postižením.....	16
1.4.1 Zvláštnosti vnímání jedinců s mentálním postižením.....	18
1.4.2 Emocionální vývoj jedinců s mentálním postižením.....	19
1.4.3 Vývoj charakteru jedinců s mentálním postižením.....	20
1.5 Socializace a sociabilita mentálně postižených jedinců	23
1.5.1 Chování a prožívání lidí s mentální postižením.....	24
2 Vliv médií.....	29
2.1 Sdělování informací	29
2.2 Pojem média.....	31
2.3 Klasifikace médií a masová komunikace	33
2.4 Média a jejich vliv na společnost a na jedince	41
PRAKTICKÁ ČÁST.....	49

3 Praktická východiska – vliv médií na chování a prožívání lidí s mentálním postižením	49
4 Cíle výzkumného šetření.....	50
5 Vzorek výzkumného šetření	51
6 Metody výzkumného šetření.....	53
6.1 Pozorování.....	54
6.1.1 Extrospektivní otevřené zúčastněné pozorování	55
6.2 Analýza produktu činnosti	57
6.2.1 Analýza kresby – „rozehřátí“ před rozhovorem	57
6.3 Metoda moderovaného rozhovoru (interview)	59
6.3.1 Polostrukturované interview	59
6.4 Metoda prostého výčtu	61
6.5 Metoda vyhledávání a vyznačování vztahů.....	61
7 Výsledky a jejich analýza	62
6 Závěr praktické části	97
Závěr.....	100
Seznam použité literatury a pramenů.....	102
Seznam příloh k diplomové práci.....	108

Úvod

*„Peklo jsou ti druzí, ale právě tak jsem mohl napsat, že ráj jsou ti druzí.
Zkrátka, všechno přichází k člověku jenom od druhých, od lidí.“*

Jean Paul Sartre

Inspirací k výběru tématu mé diplomové práce mi byli mí přátelé z Asociace rodičů a přátel zdravotně postižených dětí v Liberci. Při setkávání s nimi jsem si často uvědomovala, jak velkou část jejich života pohlcují média. Jak moc jim zasahují do života a jak jim pokrucují obraz o „realitě“ bytí intaktních jedinců. Že se jim seriáloví hrdinové vkrádají i do snů, je jen potvrzením toho, jakou mají skutečně moderní média sílu a moc.

Dalším podnětem k realizaci výzkumného šetření na zvolené téma mi byly výroky maminek mladých lidí s mentálním postižením, které jsem zaznamenala během výzkumného šetření v mé bakalářské práci (Hasmandová, 2008). Právě ony se mnou hovořily o tomto zajímavém fenoménu. A protože rodiče své děti nejvíce znají a mají s nimi ty nejosobnější a nejniternější zkušenosti, nechala jsem se jimi při výběru tématu mé diplomové práce inspirovat. A to i přesto, že ve výzkumném šetření v této práci se znovu objevily jen některé z jejich dětí.

Po konzultaci s mou vedoucí práce, paní Mgr. Petrou Jurkovičovou, Ph. D., která mi pomohla „zkrotit“ mé myšlenky, jsem se rozhodla podniknout cestu do tajů těchto mechanismů. Tento výlet – výzkumné šetření, který je popsán v praktické části naší práce, se uskutečnil právě s klienty libereckého klubu Asociace rodičů a přátel zdravotně postižených dětí. Konkrétně s pěti dospělými lidmi s diagnózou středně těžká mentální retardace. Vzhledem k mé devítileté dobrovolnické praxi v tomto zařízení jsem se při práci mohla opřít o lásku a důvěru, kterou s klienty mezi sebou

chováme a díky jejich otevřeným srdcím jsem směla nahlédnout do trochu „jiného světa“ a využít šance k pochopení jejich vnitřních životů.

Tato diplomová práce je tvořena dvěma částmi, a to částí teoretickou a částí praktickou.

V teoretické části, která je rozdělena do dvou kapitol, představuji některá teoretická východiska. Konkrétně se jedná o období dospělosti v životě člověka s mentálním postižením, jeho sebeurčení, socializaci a sociabilitu, psychologické zvláštnosti jedinců s mentálním postižením a zvláštnosti jejich osobnosti, s důrazem na charakteristické vlastnosti lidské bytosti - chování a prožívání. Dále se v práci věnuji pojmu média, jejich klasifikaci a působení na jedince a na společnost.

Na část teoretickou navazuje část praktická, která si klade za cíl **zjistit, jaký mají média vliv na chování a prožívání lidí s mentálním postižením**. Dílčími cíly je dále rozpoznat, jakým způsobem lidé se středně těžkou mentální retardací využívají masmédiá a jak zasahují do jejich „všedních“ životů, zda-li je výběr médií determinován prostředím ve kterém vyrůstali a jak je chápána „pravda“ v médiích lidmi s mentálním postižením.

Ve výzkumném projektu jsem při získávání kvalitativních dat využila jako stěžejní metodu - metodu moderovaného rozhovoru. Interview jsem realizovala během samostatných setkání v domácím prostředí klientů. Každému rozhovoru předcházelo malé „rozehřátí“ v podobě malování na téma média. Vlastní pozorování probandů, které provázelo celé dění společných setkání, podpořilo validitu výpovědí respondentů i vzhledem k jejich handicapu. Jako metody analýzy kvalitativních dat jsem ve výzkumném šetření aplikovala metodu prostého výčtu a metodu vyhledávání a vyznačování vztahů.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Teoretická východiska – člověk s mentálním postižením¹ v objetí médií

Diplomová práce je zaměřena na dospělé jedince s mentálním postižením, konkrétně s diagnózou středně těžká mentální retardace.

Zajímat nás bude především jak působí média na vnitřní svět těchto lidí v závislosti na jejich vývoji, výchově a kvalitě mezilidských vztahů. Jak ovlivňují jejich chování a prožívání.

Pokládáme proto za důležité opřít práci o některé z teoretických znalostí z oblasti psychologie osobnosti jedinců s mentálním postižením. Především se soustředíme na specifické zvláštnosti v oblasti vnímání, emocionálního vývoje a charakterového vývoje. Za důležité dále považujeme vymezit si, jaký je dospělý člověk s mentálním postižením a zdůraznit významnost jeho socializace a sociability.

1.1 Člověk s mentálním postižením v období mladé dospělosti

Fáze mladé dospělosti, kterou Vágnerová (2000) časově vymezuje od 20 do 35 let navazuje na období dospívání. Za nejvýznamnější znaky dospělosti považuje samostatnost, relativní svobodu vlastního rozhodování, zodpovědnost ve vztahu k druhým lidem a zodpovědnost za svá rozhodnutí a činy.

Podle Langmeiera a Krejčířové (1998) je časná dospělost určitým přechodovým obdobím mezi adolescencí a plnou dospělostí. V tomto stádiu obvykle dochází k upevňování identity mladého dospělého člověka,

¹ V teoretické části práce používám záměrně termín *mentální postižení* jakožto pojem obecný, nadřazený. Mentální postižení je zde chápáno jako souhrnné označení vrozeného defektu rozumových schopností. V praktické části práce již konkrétně popisují výzkumné šetření realizované s lidmi s diagnózou středně těžká *mentální retardace*.

identifikací s rolí dospělého, produktivní orientací a upřesněním pracovních a životních cílů. Vývojové úkoly jsou spojeny s osamostatňováním se od rodičů, hledáním vhodného životního partnera a se založením vlastní rodiny. Dochází taktéž k předběžné volbě povolání a k získání profesní odpovědnosti. Podle Rogerse (1998) dochází v období časné dospělosti k upevnění a ujasnění vlastních životních cílů a zaměření na budoucnost, ke které směřuje vlastní seberealizační potenciál. Podobně hovoří i Frankl (1997), který v zaměření dospělého člověka na budoucnost vidí zároveň snahu po dosažení smysluplné existence.

1.1.1 Profesní zařazení jedinců s mentálním postižením

Z hlediska dosahování profesní, partnerské a rodičovské role jsou možnosti osob s mentálním postižením v dospělosti významně omezené a často k jejich zvládnutí vyžadují vysokou míru podpory (Vágnerová 2004).

Svízelnou záležitostí je profesní zařazení osob s mentálním postižením a obvykle v této oblasti vyžadují tyto osoby zvýšenou míru podpory. Uvádí se, že nízká úroveň vzdělávání, špatná kvalita čtenářských dovedností, horší rodinné zázemí a nízká úroveň testového IQ vysoce zvyšují riziko nezaměstnanosti v dospělém věku (Lečbych, 2008). Z toho vyplývá, že právě osoby s mentálním postižením budou nezaměstnaností ve vyšší míře ohroženy.

Program podporovaného zaměstnávání ve spojení s programem tranzit se jeví jako vhodný způsob podpory. Umožňuje začlenit osoby s mentálním postižením na běžná pracoviště a otevřený trh práce. Pro osoby s těžším stupněm postižení nebo s kombinací více problematických faktorů se mohou osvědčit programy chráněného zaměstnávání, které vytváří klidnější a méně stresující prostředí. Obecně je práce u mladých lidí s mentálním postižením mimořádně důležitá a obohacující zkušenost, která vede k rozvoji osobních kompetencí, zodpovědnosti a samostatnosti. Zaměstnání umožňuje rozvíjet a udržovat důležité a potřebné sociální kontakty a rozšiřuje sociálně podpůrnou síť. Zařazení člověka s mentálním postižením však vyžaduje aktivní zapojení nejen jeho samotného, ale také jeho blízkého okolí a profesionálů, kteří se na trhu práce orientují (Lečbych,

2006). Reiss (2000) vyzdvihuje význam tvorby sociálně podpůrné sítě a považuje ji za jeden z nejsmyslnějších cílů v dospělém životě osob s mentálním postižením. Chápe ji jako důležitou prevenci stresu, smutku a úzkosti, které osoby s mentálním postižením často zužují. Zároveň ovšem upozorňuje na to, že mladí lidé s mentálním postižením mají sociálně podpůrným sítím ztížený přístup.

„Nezaměstnanost mohou osoby s mentálním postižením vnímat velmi negativně a frustrace může stimulovat řadu jednoduchých obranných reakcí. Extrémem může být riziko zvýšeně agresivního chování k lidem bez postižení. Na druhé straně se mnohem častěji setkáváme s přijetím invalidity a s akceptací bezmoci (Lečbých, 2008, s. 58).“

1.1.2 Bydlení jedinců s mentálním postižením

Otázka samostatného či částečně samostatného bydlení se dostává do popředí nejčastěji v dospělosti osob s mentálním postižením. Při výzkumném šetření, které se týkalo kvality života dospělých osob s mentálním postižením v různých typech bydlení, se zjistilo, že hodnocení kvality života souvisí s úrovní mentálního postižení a zároveň také se způsobem, kterým osoba s mentálním postižením bydlí. Zjistilo se, že lidé s těžším postižením obecně hodnotí kvalitu svého života jako nižší. Dospělé osoby s mentálním postižením, které žily komunitním způsobem života nebo v domácnosti s rodiči, hodnotili vlastní zdraví lépe než lidé, kteří žili v institucionálních podmínkách (Lečbých, 2008).

Aktuální možnosti bydlení osob s mentálním postižením v ČR jsou následující:

- Život v domácnosti s rodiči,
- podporované bydlení,
- chráněné bydlení,
- domov pro osoby se zdravotním postižením,
- týdenní stacionář.

1.1.3 Jedinec s mentálním postižením v partnerské oblasti

Značné komplikace, které velmi často převyšují potíže s pracovním uplatněním i bydlením nacházíme u mladých osob s mentálním postižením v oblasti partnerské, manželské a rodičovské. Pokud mají osoby s mentálním postižením možnost žít v partnerském či manželském vztahu s blízkou osobou, může to výrazně zvyšovat kvalitu jejich života a přispívat k pocitu životní spokojenosti, seberealizaci a pocitu vlastní důležitosti a hodnoty. Mít partnera je pro člověka s mentálním postižením do značné míry potvrzením vlastní normality, atraktivity a kompetence (Lečbych, 2008).

„Partnerské vztahy uspokojují potřebu sounáležitosti a lásky a mnohé další specificky lidské potřeby. Milovat a být milován je jednou ze základních lidských potřeb. Její naplnění je důležité pro každého člověka bez ohledu na přítomnost nebo nepřítomnost postižení (Valenta, Müller a kol., 2007, s. 49).“

Každý člověk s mentálním postižením má právo na partnerský vztah, na sexuální život i na svůj sexuální projev. Současně by měl být ale veden k jejich eticky přijatelné formě. K tomu by měli být nápomocni nejen rodiče, ale i vychovatelé a ostatní podpůrné osoby, jež mohou v sexuální výchově velmi pomoci (Valenta, Müller a kol., 2007).

Osoby s mentálním postižením mají však sníženou možnost setkávat se s potenciálně vhodnými osobami opačného pohlaví a mají tak velmi omezenou možnost seznamování se a navazování trvalejších intimních svazků. Řada pobytových institucí se k partnerskému životu svých klientů staví apriorně negativně (Lečbych, 2008). Úsilí o seznámení s partnerem může představovat další potenciální ohrožení sebehodnocení mladého člověka s mentálním postižením (Vágnerová, Hadj-Mousová a Štech, 2001). „I když určitá zařízení umožňují partnerský život mladým lidem s mentální postižením (ve vlastním společném pokoji či chráněném bytě), v rodinách osob s mentálním postižením takováto situace nebývá (Vágnerová, Hadj-Mousová a Štech in Lečbych, 2008, s. 59).“ Vágnerová (2004) dále upozorňuje, že rodiče se často partnerského života svých

potomků obávají a mají značný strach z neplánovaného rodičovství a vzniklých komplikací.

„Deprivace v oblasti intimního partnerského vztahu může vést osoby s mentálním postižením k rychlé fixaci na osobu, která je jim po určité době nablízku (např. osobní asistent, vychovatel) (Lečbych, 2008, s. 60).“

Podle Vágnerové, Hadj-Mousové a Štecha (2001) je možnost rodičovství často ohrožena zdravotním stavem, dědičnou zátěží a jedinci s mentálním postižením nemají dostatečné předpoklady pro naplnění rodičovské role, neboť jim schází schopnost odhadnout svoje možnosti a přizpůsobovat jim svoje chování. Převažující sociální názor se přiklání k restrikci rodičovství osob s mentálním postižením, důrazu na nutnost antikoncepce a zamezení otěhotnění. „Z hlediska etiky a základních lidských práv a svobod narůstá tlak na instituce, ve kterých osoby s mentálním postižením žijí partnerským životem, aby jasně vymezily svůj názor na sexualitu a rodičovství osob s mentálním postižením a zachytily jej v písemné podobě v rámci protokolu o sexualitě (Lečbych, 2008, s. 60).“

„Uzavření manželství je podle našeho právního řádu podmíněno plnoletostí a způsobilostí k právním úkonům. Manželství, jak je uvedeno v § 14 Zákona o rodině, nemůže uzavřít osoba zbavená způsobilosti k právním úkonům. V případě omezené způsobilosti může dle odstavce druhého § 14 soud uzavření manželství povolit (Valenta, Müller a kol., 2007, s. 51).“

„V současné době lidé s mentálním postižením stále častěji projevují přání bydlet společně s partnerem nebo partnerkou. Pokud poskytujeme člověku s mentálním postižením podporu v oblasti partnerství, je důležité se společně s partnery zamýšlet nad motivací spolužití a nad vzájemnými očekáváními obou partnerů. Zároveň je důležité řešit otázku bydlení a otázku možného početí. Osvětovou průpravu je zapotřebí vést tak, aby si lidé s mentálním postižením uvědomovali svou zodpovědnost, která je s tímto rozhodnutím spojena. Měli by být také informováni o partnerských

zařízeních, kam by se mohli v případě potřeby řešení problémů obrátit (Valenta, Müller a kol., 2007, s. 51).“

1.2 Sebeurčení jedinců s mentálním postižením

V nejobecnější rovině můžeme o sebeurčení uvažovat jako o míře a způsobu, kterým lidé ovládají a kontrolují své životy (Lečbych, 2008) .

„Historicky se pojem sebeurčení vztahuje k právu národů na vlastní samosprávu a vlastní vládu. Obhájci práv lidí s postižením tento pojem přejali a vztáhli jej do oblasti „práva“ na řízení vlastního života. V tomto kontextu je pojem sebeurčení zaměnitelný s pojmem zplnomocnění. Pojem zplnomocnění se obvykle chápe ve významu, ve kterém jej užívá Rappaport (1981, in Wehmeyer, Kelchner, 1995), jako chování, které zvyšuje lidské možnosti řídit svůj život (Lečbych, 2008, s. 33).“

„Druhé pojetí sebeurčení je úzce spojeno s teorií intristické (vnitřní, pravé) motivace. Deci a Ryan definovali sebeurčení jako vrozený sklon zabývat se svými zájmy, rozvíjet své možnosti, vyhledávat a zdolávat přiměřené výzvy. Sebeurčení chápou zároveň jako potřebu činit volby bez nátlaku vnějšího okolí a předpokládají, že lidé mají vrozené předpoklady k sebeurčení, které je vedou k osobní autonomii. Sebeurčení jako komponentu dynamických sil pojímá i Abery (1994), který sebeurčení chápal jako vnitřní drive, který působí, že „já“ je primárně determinováno vlastními myšlenkami, pocity a chováním (Lečbych, 2008, s. 33).“

Wehmeyer, Kelchner a Richards (1996) aplikovali koncept sebeurčení na osoby s mentálním postižením a vymezili sebeurčení na základě funkční charakteristiky chování. Sebeurčení je v tomto pojetí definováno jako příčinná hybná síla v životě člověka, spojená s činěním voleb a rozhodnutí, která se týkají kvality jeho života, oproštěného od nadměrného vnějšího vlivu a zasahování. Jednání jedince se považuje za sebeurčující, pokud odráží čtyři nezbytné charakteristiky:

1. Autonomie – jedinec jedná samostatně, autonomně;
2. sebeovládání – jedinec reguluje své vlastní chování;

3. psychologické zplnomocnění – jedinec iniciuje události a odpovídá na ně „psychologicky zplnomocňujícím“ způsobem

4. seberealizace – jedinec jedná seberealizujícím způsobem (Lečbych, 2008).

Tak jak vyplývá ze slova „nezbytný“, předpokládáme, že seburčující jednání musí odrážet všechny tyto charakteristiky (Lečbych, 2008, s. 33).“

Seburčení je nutné chápat jako způsob jednání, ne jako množinu specifického chování nebo vlastností jednotlivce. Seburčení není vázáno pouze na konkrétní činnost (uzavřít sňatek, vlastnit platební kartu...), ale na funkci, kterou má jednání jednotlivce (žít tak jak chci já a s kým chci já...).

Pro rozvoj seburčení je nutná souhra jedincových schopností, příležitostí a podpory, které mu poskytuje jeho prostředí. Důležité je také to, jak jedinec příležitosti ve svém okolí vnímá. Vzhledem k významnosti prostředí pro rozvoj seburčení se také o seburčení hovoří jako o požadovaném pedagogickém výstupu. V edukaci a výchově osob s mentální postihem by se měl klást důraz na nácvik schopností činit volby a rozhodnutí, podporovat schopnost samostatného řešení potíží, nezávislost, odvahu riskovat, podporovat vnitřní místo řízení a zvyšovat důvěru ve vlastní úspěch (Wehmeyer, Kelchner in Lečbych, 2008).

I v případě lidí s těžším postižením intelektu je důležité hovořit o seburčení, neboť tito lidé se mohou zdokonalit v ovládnutí vlastního chování, být méně závislí, vyjadřovat své preference a činit na jejich základě volby. K tomu, abychom mohli lépe porozumět seburčení osob s těžším mentálním postižením, je nutné uvést několik nedorozumění:

1. Seburčení je nezávislý výkon;
2. seburčení je absolutní kontrola;
3. seburčující chování je vždy úspěšné;
4. seburčení je hlavně sebedůvěra a soběstačnost;
5. seburčení jsou specifické dovednosti a možnosti;

6. sebeurčení je něco, co udělají profesionálové;
7. sebeurčení je jen možnost výběru (Lečbych, 2008).

Do problematiky sebeurčení je dále vnášena důležitá otázka lidských hodnot a kulturních a rodinných tradic. Sebeurčení je definováno jako způsob kvalitního života podle vlastních hodnot, preferencí, silných stránek a potřeb. Orientace na osobní kontrolu, individualismus a svépomoc by neměla být měřítkem sebeurčení. Rozhodující je život podle vlastní hodnotové orientace, která může být u lidí s těžším mentálním postižením odlišná od hodnotové orientace většiny. Důležité je také respektovat rodinné tradice a etnickou identitu konkrétní rodiny. Sebeurčení osob s těžším mentálním postižením je více závislé na fungování jejich rodiny či prostředí, ve kterém žijí (Lečbych, 2008).

1.3 Psychologické zvláštnosti jedinců s mentálním postižením

Podle Švarcové (2003) mentálně postižení jedinci z hlediska psychické struktury osobnosti netvoří homogenní skupinu, kterou by bylo možno globálně vyčerpávajícím způsobem charakterizovat. Každý mentálně postižený je svébytný subjekt s charakteristickými osobnostními rysy. Přesto se však u značné části z nich projevují (ve větší či menší míře) určité společné znaky, jejichž individuální modifikace závisí na druhu mentálního postižení, na její hloubce, rozsahu, na tom, zda jsou rovnoměrně postiženy všechny složky psychiky, nebo zda jsou výrazněji postiženy některé psychické funkce a duševní vývoj je nerovnoměrný.

Mentální postižení se klinicky projevuje zejména:

- „Zpomalenou chápavostí, jednoduchostí a konkrétností úsudků,
- sníženou schopností až neschopností komparace a vyvozování logických vztahů,
- sníženou mechanickou a zejména logickou pamětí,

- těkavostí pozornosti,
- nedostatečnou slovní zásobou a neobratností ve vyjadřování,
- poruchami vizuomotoriky a pohybové koordinace,
- impulzivností, hyperaktivitou nebo celkovou zpomaleností chování,
- citovou vzrušivostí,
- sugestibilitou a rigiditou chování,
- nedostatky v osobní identifikaci a ve vývoji „já“,
- opožděným psychosexuálním vývojem,
- nerovnováhou aspirací a výkonů,
- zvýšenou potřebou uspokojení a bezpečí,
- poruchami v interpersonálních skupinových vztazích a v komunikaci,
- sníženou přizpůsobivostí k sociálním požadavkům a některými dalšími charakteristickými znaky (Švarcová 2003, s. 35).“

1.4 Osobnost jedinců s mentálním postižením

K charakteristice jedince s mentálním postižením neodmyslitelně patří jeho jedinečnost osobnosti a jedinečnost jeho individuálního postižení. Každý takový jedinec se liší od druhého, i když dosažený vývojový stupeň a úroveň intelektových schopností jsou srovnatelné. K této myšlence se připojují například Blažek, Olmrová, (1988), Stuchl (1998) a mnozí další. Každý jedinec s mentálním postižením je svébytný s charakteristickými osobnostními rysy (Švarcová, 2003). Na jedné straně se setkáváme s osobností člověka, majícího mnoho shodných znaků ve všeobecně lidských nebo pro dané postižení typických charakteristikách, na druhé straně s jedinečnou osobou s mentálním postižením, která se specificky rozvíjí a prožívá život způsobem sobě vlastním (Kvapilík, Černá, 1990).

V rámci jednotlivých etiologických kategorií je individuální variabilita značná, přesto můžeme očekávat s určitou pravděpodobností některé společné rysy. Například děti s Downovým syndromem bývají sociabilní a milé, často napodobivé. Oblast **kognitivního poznávání a intelligence** je snížena. Zvláštnosti psychických procesů jsou v oblasti vnímání, pozornosti, paměti i myšlení. **Vnímání** bývá zpomalené, málo diferencované, má zúžený rozsah. Aktivita při tomto procesu je snižena a častým doprovodem komplikující rozvoj osobnosti jedince jsou přidružené smyslové vady a poruchy pozornosti. **Paměť** je charakterizována pomalým tempem osvojování informací, nestálostí uchovávání a nepřesnou výbavností. Mechanická paměť převažuje nad logickou. Myšlenkové operace se vyznačují konkrétností s omezenou schopností generalizace. **Myšlení** je méně produktivní, problematická je i analýza a syntéza. Úroveň myšlení se odráží ve vyjadřovacích schopnostech, nejvíce zasažena je obsahová stránka.

V oblasti **volných vlastností** a oblasti **emoční** je častá zvýšená sugestibilita, nestálost nálad, labilita, někdy impulzivita až agresivita, na druhé straně u jiných zase pasivita či úzkostnost. Socializační proces může být komplikován poruchami aktivity (hyperaktivita či pasivita). K mentálnímu postižení se někdy přidružují **poruchy chování, stereotypní pohyby, poruchy spánku, nechutenství, somatická onemocnění, poruchy motoriky** aj.

Zvláštnosti vývoje jedince s mentálním postižením se projevují v jeho nerovnoměrnosti. Některé dítě v určitých činnostech své vrstevníky předbíhá, jiné se zase v některých oblastech opoždí. Znovu zde narážíme na znak jedinečnosti. Ve vývoji nacházíme zvláštnosti, které jsou závislé na charakteru postižení, na hloubce a příčinách jeho vzniku. Obecně se dá říct, že jednotlivá vývojová stadia trvají déle a nastupují později než u zdravých jedinců (např. pozdější osvojování pohybových funkcí, řeči, komunikace, omezené navazování sociálních kontaktů, hra je méně vynalézavá apod.). Důležitým vývojovým obdobím je adolescence, která má bezpočet variant. Na jedné straně dochází k opožďování a prodlužování

tělesného dospívání, na druhé straně je možné vidět i dospívání předčasné. Toto období nese mnohé zvláštnosti a neinformovanost rodiny o těchto projevech může způsobovat mnohé zmatky a obavy z toho, co se právě odehrává. Dospívající je podrážděný, přecitlivější, citově labilní a třeba uzavřený.

Lidé s mentálním postižením potřebují silnější citové zakotvení, oporu a jistotu, častěji potřebují při řešení problémů pomoc jiné osoby (Švarcová, 2003).

Na závěr bychom chtěli podotknout, že jedinec s mentálním postižením je především lidská bytost a zaslouží si naši úctu a respekt.

1.4.1 Zvláštnosti vnímání jedinců s mentálním postižením

Výraznou zvláštností vnímání jedince s mentálním postižením je **inaktivita**, tito jedinci neprojevují snahu prohlédnout si obraz či předmět do všech detailů, spokojí se s povšechným poznáním a nezajímají se o aktivitu či funkci těchto předmětů (Švarcová, 2003).

Vnímání jedinců s mentálním postižením je také **zpomalené** a má **snížený rozsah zrakového vnímání**, což se vysvětluje zvláštnostmi pohybu zraku – zatímco normální dítě vidí globálně, jedinec s mentálním postižením jen postupně, čímž se ztěžuje jeho orientace v novém prostředí. Toto dítě není schopno pochopit perspektivu, částečné překrývání kontur a nerozlišuje polostíny (Rubinštejnová, 1973 in Valenta, Müller, 2007).

Zvláštní potíže vyplývají také z porušení diferenciac **figury a pozadí**, schopnosti analyzovat percipovaný materiál, jedinci nejsou schopni izolovat figuru od pozadí a zařadit ji ve správný vztah k ostatním figurám (Dolejší, 1973). U jedince s mentálním postižením musíme organizovat vnímaný materiál.

Prostorové vnímání jedince s mentálním postižením je nedostatečné, snížená je také celistvost **hmatových vjemů** a nedostatečný proces analýzy v korové části proprioceptivního analyzátoru vede ke **špatné koordinaci pohybu**. Významnou úlohu v psychickém vývoji má **sluchové vnímání**, které těsně souvisí s rozvojem řeči. U jedinců s mentálním postižením

dochází k opožděné diferenciaci fonémů a k jejich zkreslení, což vede k opožděnému utváření řeči. Nedokonalé je také vnímání času a prostoru.

1.4.2 Emocionální vývoj jedinců s mentálním postižením

„**Emoce** jsou psychické procesy, které hodnotí – z hlediska potřeb, cílů a osobnostního významu – různé skutečnosti, situace a události, průběh a výsledky činnosti jedince (Čáp, Mareš, 2001, s. 98).“ Emoce ovlivňují jak chování, tak prožívání jedince, podněcují jej k činnosti, stejně jako potřeby.

Ve své většině jsou jedinci s mentálním postižením emočně nevyspělí a chovají se jako děti nižší věkové úrovně. Jejich chování je vedle značné **úzkostlivosti** také závislé na bezprostřední odměně, pochvale a povzbuzení. To ukazuje, že jejich **úroveň sebekontroly** chování je zpravidla **velmi nízká** (Švarcová, 2003).

Takový emočně nedospělý jedinec je zvýšeně **egocentrický**, zvýšeně závislý na některých lidech ze své blízkosti, především na rodičích. Tato jeho závislost má formu dětské závislosti na rodičovské autoritě a nese s sebou současně znaky obdivu, ale i znaky závisti a vzpoury proti této autoritě (Dolejší, 1973).

Výčet zvláštností emocionální sféry jedinců s mentálním postižením podává Rubínšteinová (1973 in Valenta, Müller, 2007):

- Dlouhodobá nediferencovanost citů, rozsah prožitků je minimální, chybí citové odstíny,
- city jsou neadekvátní svojí dynamikou a intenzitou k podnětům, dítě buďto události vnímá povrchně s minimálním prožitkem nebo neúměrně silně, interně,
- egocentrické emoce podstatně ovlivňují tvorbu hodnot i postojů – city častěji obchází intelekt a dítě snáze podléhá afektu – častější výskyt dysforie (chorobné poruchy nálad, jejichž nástupy jsou překvapující vzhledem ke stávající situaci), ovšem neadekvátní výkyvy nálad mohou směřovat i do euforie.

„**Emoce** mají v životě jedinců s mentálním postižením mimořádný význam a patří k nejvýznamnějším motivačním činitelům jejich vývoje. Pokud mají tyto děti možnost prožívat **pozitivní emoce**, v mnohém to zvýší kvalitu jejich života a také jejich životní jistoty. Na pozitivní city jsou i jedinci s těžkým mentálním postižením schopni odpovídat pozitivní reakcí (Švarcová, 2003, s. 47).“

1.4.3 Vývoj charakteru jedinců s mentálním postižením

„Také lidé s mentálním postižením se musí podle svých možností řídit mravními normami platnými ve společnosti. Rovněž u nich jejich charakter závisí na funkcionálním působení okolního prostředí a na výchově, i když proces jeho vytváření je více či méně ovlivňován zvláštnostmi jejich nervové soustavy. Pozornost psychologů, neurologů, psychiatrů i pedagogů často upoutává skutečnost, že u dětí, které prodělaly nebo mají stejné onemocnění, se často utvářejí obdobné charakterové rysy. Specifické rysy charakteru, jimiž se vyznačují děti, které mají nebo překonaly určitá onemocnění, jsou často popisovány v učebnicích psychiatrie (Švarcová, 2003, s. 50).“

Problematika vztahu biologických a sociálních faktorů v rozvoji osobnosti je u dětí s mentálním postižením ještě komplikovanější než u ostatní populace. Vzniká zde otázka, zda nemoc může být příčinou vzniku určitých rysů charakteru a také jak nemoc a výchova ovlivňují vývoj charakteru dítěte (Kern, 1999).

Podle Švarcové (2003) při každém onemocnění centrální nervové soustavy působí jednak prvotní biologické faktory, podmiňované onemocněním, a jednak druhotné projevy, podmíněné vývojem a způsobem života dítěte, které jsou s biologickými faktory ve složitém vzájemném spojení. Charakter dítěte je určován výchovou a podmínkami jeho života v konkrétním prostředí. Nemoc nevytváří žádný charakter, ale tvoří především určité zvláštnosti dynamiky nervových procesů dítěte. Sama o sobě je jednou z důležitých podmínek života dítěte, jíž se dítě nějakým způsobem přizpůsobuje.

Vágnerová (2004) uvádí, že na utváření charakteru dítěte se do značné míry podílí jeho rodina. V případě nemocného nebo postiženého dítěte je její role v tomto smyslu zvláště obtížná. Rodiče často nedovedou určit správnou míru přísnosti či náročnosti na postižené dítě. Když je dítě nešikovné a neochotně plní své úkoly a povinnosti, je pro rodiče těžké rozhodnout, zda je mají litovat jako nemocné a udělat všechno za ně, nebo je přimět, aby si všechno, co je v jeho silách, udělalo samo. Správné řešení těchto každodenně vznikajících otázek je pro utváření charakteru dítěte velice důležité. Na přísnosti či náročnosti rodičů a na vhodné organizaci života dítěte závisí utváření základních rysů jeho charakteru - vůle, vytrvalosti, sebeovládání, smyslu pro povinnost a podobně.

V rodinné výchově dětí s mentálním postižením však často převládají krajní přístupy. Rodiče buďto své děti příliš litují a vytvářejí pro ně skleníkové prostředí, takže se děti nejen ničemu nenaučí, ale vytvářejí se u nich takové vlastnosti, jako je neodpovědnost, lenivost, nesamostatnost, nebo se k nim naopak chovají příliš přísně, kladou na ně neúměrné požadavky a zlobí se na ně pro jejich pomalost, zapomnětlivost a jiné nedostatky vyvolané postižením či nemocí. Stává se také, že tyto děti ponižují a ubližují jim i jejich vrstevníci nebo vlastní sourozenci.

Jedním z účinných způsobů utváření charakteru dětí s mentálním postižením je výchova správných návyků. Mnohé nedostatky v charakteru a chování dětí s mentálním postižením vznikají sice v souvislosti s jejich onemocněním, ale nejsou nutně jeho důsledkem. Dětská psychiatrie vědí, jak je obtížné oddělit některé zakořeněné návyky mentálně postižených a psychopatických dětí od chorobných symptomů a jak křehká je hranice mezi nimi.

Celá řada psychických zvláštností mentálně postižených dětí uváděných v psychopatologii, které se obvykle považují za chorobné symptomy nějakého onemocnění, je vysvětlitelná jako navyklé způsoby kompenzace, jež vznikly v důsledku určitého způsobu života postiženého dítěte.

Pro mentálně postižené dítě je mnohem obtížnější přizpůsobit se podmínkám okolního prostředí než pro nepostižené dítě, je pro ně těžší zaujmout mezi kamarády, vrstevníky ve škole, v rodině jisté postavení. Aby dosáhlo nezbytné adaptace, musí se často uchýlovat ke kompenzačním mechanismům. Nevhodné způsoby kompenzace vedou často ke vzniku špatných návyků.

Výchova správných návyků má pro mravní rozvoj dětí s mentální postihem velký význam i proto, že při poruchách poznávací činnosti, při nízké úrovni, rozvinutosti jejich vědomí a sebeuvědomění je výchova mravních principů, mravních zásad a mravního přesvědčení u těchto dětí velice obtížná. To ovšem neznamená, že je zcela nemožná. Vědomí hraje ve výchovném procesu i u dětí s mentální postihem významnou roli. Dítě musí být vhodnými způsoby seznamováno s normami, jejichž plnění se na něm požaduje, a pokud je může chápat, musí mu být sdělovány i důvody, proč má jednat určitým způsobem a proč se má zdržet nevhodného chování. I dítěti s těžkým mentálním postižením je nutno opakovaně různými způsoby sdělovat a vysvětlovat, že se nesmí chovat agresivně ani autoagresivně, nebo je upozorňovat, že svým hlasitým křikem ruší své spolužáky či spolubydlící.

Nejefektivnějším způsobem ovlivňování chování a jednání dítěte s mentálním postižením je vytváření jeho návyků. Obvyklé výchovné metody, které jsou vhodné pro nepostižené děti, bývají u dětí s postižením tím méně účinné, čím je postižení závažnější.

Abychom nepostižené dítě odvrátili od nevhodného jednání, stačí k tomu zpravidla vysvětlení, případně několik upozornění či napomenutí. U dítěte s mentálním postižením tyto metody samy nestačí, protože pro ně je charakteristická slabá spojovací funkce mozkové kůry a nedostatečné verbální řízení chování (Švarcová, 2006).

Aby se nevytvořil návyk určitého chování, nesmí se připustit, aby takové chování jedinci přinášelo uspokojení. U jedinců s mentálním postižením nelze chtít špatné návyky odstranit příliš rychle. Je nutné nejprve zjistit příčinu a pak působit spíše na ni než na důsledek. Pokud dítě

zaměstnáme něčím, co ho zaujme, nežádoucí chování se omezí nebo i časem vymizí.

Tresty jsou ve výchově a vedení jedinců s mentálním postižením velmi málo efektivní. Nelze ale např. agresivní chování tolerovat a omlouvat. Při výchově je třeba vycházet z individuálních zvláštností člověka, z míry a závažnosti jeho postižení, ze způsobů jeho reagování na okolní prostředí.

Je nutné vést jedince s mentálním postižením k tomu, aby své projevy přízně a sympatií přizpůsobovali normám, které jsou ve společnosti obvyklé. Tito jedinci velmi často projevují své sympatie i cizím lidem, kteří je něčím zaujmou. Lidé si ale mohou tyto projevy špatně vykládat, protože nemají zkušenosti s osobami s mentálním postižením, a proto tomuto chování nerozumí, nejsou na něj připraveni.

1.5 Socializace a sociabilita mentálně postižených jedinců

Pod pojmem socializace rozumíme proces zespolečňování člověka, je to proces osvojování si potřebného společenského chování vlivem všech možností, jež poskytuje prostředí (Valenta, Müller, 2003).

Socializace je určitě kritériem výchovné a vzdělávací úspěšnosti. Je především procesem utváření osobnosti a její kultivace.

U jedinců s mentálním postižením je velice důležitá sociální i školská integrace. Postižená osoba si do socializace přináší vlastní primární, a také sekundární deficity. Primárním deficitem je celková inteligence, která vznikla z následujících činitelů: dědičným přenosem, organickým poškozením či patologickým vývojem CNS. Sekundárními deficity mohou být například: výstupy z deprivace a z deficitního učení, zvláštnosti vývoje motivační struktury osobnosti, typologické osobnostní zvláštnosti.

Prvopočátky socializace je možno sledovat v nejranějším období vývoje. Rodina je primárním představitelem sociálního vlivu, protože její postoje, citový a emocionální vztah a výchovné postupy formují chování

dítěte. Dalším významným obdobím života je doba, kdy dítě přichází do kolektivu vrstevníků a navazuje vztahy. Náročné životní situace řeší lidé s mentálním postižením např. agresí nebo útekem. Neúspěch navazování sociálních kontaktů ve skupině má hlavní příčinu v tom, že mentálně postižení lidé jednají takovými způsoby a technikami sociální interakce, které nepostačují k navázání sociálních vztahů.

Měřítkem kvality života postižených jedinců ve společnosti je úroveň sociability. Jak uvádí Přinosilová (2007), sociabilita je míra jejich schopnosti navazovat a pěstovat mezilidské vztahy v širším i užším sociálním prostředí a je jednou z podmínek pro začlenění a adaptaci jedince ve společnosti.

„Vývoj sociability je ovlivněn zejména:

- vztahem ke členům vlastní rodiny – akceptace dítěte rodinou, sourozenci a zejména rodiči;
- vztahem k širšímu sociálnímu prostředí – vrstevníci, kamarádi, spolužáci ve škole;
- vztahem k sobě a vlastnímu postižení – uvědomění si vlastního handicapu a vyrovnání se s ním, úroveň sebevědomí a sebehodnocení;
- vzájemným vztahem a tolerancí ze strany intaktní společnosti k jedinci s postižením a naopak – souvisí se závažností postižení, s mírou chápání a přijetí daných norem z pohledu postiženého jedince;
- individuální mírou odolnosti k zátěži;
- tendencí k agresivitě – souvisí zejména se vztahem k vlastnímu postižení a se zkušenostmi ze sociálního kontaktu (Přinosilová, 2007, s. 95).“

1.5.1 Chování a prožívání lidí s mentální postižením

Pojem struktura osobnosti podle Nakonečného (1997) vyjadřuje vnitřní uspořádání osobnosti, tj. skladbu jejich prvků a dispozic. Struktura

ukazuje na určitý trvalejší stav, relativně stálé uspořádání, ale současně i na chování tohoto uspořádaného celku. Prvky struktury osobnosti, které tvoří různé třídy podle svých funkcí (schopnosti, temperament aj.) představují psychické vlastnosti osobnosti. Jsou to dispozice k prožívání, poznávání a chování jedince. Osobnost má nejen strukturu, ale i dynamiku, jež zkoumá a klasifikuje všechny síly, uvádějící prožívání a chování člověka v činnost.

Psychická vlastnost je tedy pojem vysvětlující, jak se lidé liší z hlediska individuálních rozdílů co do chování i prožívání. „Vlastnost chápeme jako dispozice – tj. něco, co člověka disponuje k určitému jednání a prožívání: vysoká inteligence disponuje k řešení náročných vědeckých problémů, vznětlivost disponuje k prudkým emočním reakcím atd. (Kolaříková, 2005 in Říčan, 2007, str. 39).“ Všeobecně se psychické vlastnosti chápou jako pojmy umožňující navzájem srovnávat různé jedince.

Předpokládáme, že vlastnosti skutečně existují, že je možné je poznávat, měřit a na jejich základě predikovat lidské chování a prožívání. Ale objevují se i pochybnosti o tomto předpokladu (např. Říčan, 2007; Smékal, 2002). Je otázkou, zda charakteristiky vlastnosti jsou specificky vázané na situace nebo nějaké vnitřní podmínky, či zda platí pro veškeré situace a podmínky. Často jsou jednotky osobnosti považovány za specifické, i když se podle okolností mohou stát ustálenými způsoby reagování na určité podnětové situace. Základem osobnosti jsou tedy naučené charakteristické způsoby adaptace.

Psychika – biotický jev, který má formu prožívání a chování individuí.

Prožívání – souhrnný název pro všechny vnitřní, subjektivní psychické procesy a stavy (vjemy, představy, emoce, rozhodování, vybavování z paměti). Člověk si psychické procesy a stavy uvědomuje jen do určité míry - rozlišujeme vědomé a nevědomé prožívání. Prožívání se navenek projevuje v chování člověka.

Chování – soubor vnějších projevů, které jsou zpracováním a vyjádřením vnitřní situace člověka. Zahrnuje všechny činnosti, pohyby, jednání, reakce, řeč a výrazy (pocení, pláč, rudnutí, blednutí, smích, mimika, změny v dýchání, držení těla atd.).

Formy chování:

- Expresivní – vyjadřuje skutečné smýšlení a pocity (bezprostřednost).
- Adaptivní – účelně se přizpůsobuje dané situaci (předstírání, stylizace).

Ve své podstatě je chování primárním podmětem pro prvotní hodnocení druhého člověka. Pozorujeme-li jakéhokoliv jedince, první podle čeho člověka posuzujeme, je jeho chování. Říkáme obvykle, že se chová buď dobře nebo špatně, vhodně či nevhodně, společensky nebo nespolečensky (Vojtová, 2004).

Chování je soubor určitých vrozených a získaných vlastností a schopností, které jedinec užívá v různých situacích, které nějakým způsobem odrážejí lidskou osobnost. Je po fyzickém zevnějšku nejmarkantnějším atributem, dle něžž je jedinec posuzován. Chování je ovlivňováno mnoha exogenními i endogenními faktory. Je závislé na sociokulturním prostředí, na vžitých společenských normách; úzce koresponduje s momentálním citovým a emočním rozpoložením jedince a s životní situací. Všechny faktory jsou vzájemně provázány (žádný nelze segregovat) a ve výsledku nám vytváří lidské chování.

Chování podstatně ovlivňuje naplňování vztahů jedince v oblasti jeho socializace, tedy, že jedinec své chování přizpůsobuje a profiluje pomocí sociálního učení. Čáp a Mareš k otázce sociálního učení uvádějí: „...sociální učení: označuje soubor procesů, jimiž se dítě učí – ve styku s druhými lidmi – žít ve společnosti, aktivně se do ní začlenit, dodržovat jejich normy, přejímat sociální role, komunikovat, účastnit se sociální interakce. Osvojuje si názory a postoje své společnosti a sociální skupiny, sociální dovednosti a návyky, formují se jeho rysy osobnosti týkající se vztahu k lidem (2001, s. 192).“

Čáp s Marešem dále uvádějí (2001), že nejdůležitější formy sociálního učení jsou naplňovány:

- Napodobováním,
- učením a sociálním posilováním (odměnou a trestem);
- učením identifikací, přejímáním nebo zamítáním modelů;
- observačním učením (zástupné učení);
- sociálním učením se zdůvodněním a záměrem, založené na kognici, přijatém principu a vůli.

Z předešlých informací můžeme přijmout názor, že chování je výsledkem určité sociální interakce, v níž se konfrontují dva na sobě nezávislé subjekty. Pokusme se naše tvrzení podpořit postojem Čačky: „Ve vztahu postojů a chování se projevuje častá „dvojakost“ lidské psychiky potvrzující, že řídicí mechanismy jsou potencionálně zakotveny ve více vrstvách a že teprve vlastní situace rozhodne, která jejich rovina dojde uplatnění. Reálné řešení dynamické interakce rozdílných hledisek jednotlivých vrstev, u aktuálních i relativně stabilních přístupů, je výsledkem často podvědomé činnosti vnitřních mechanismů osobnosti (2002, s. 129).“

Pipeková (2006) uvádí, že psychický vývoj jedince je obecně dán výsledkem interakce dědičných dispozic a vlivem vnějšího prostředí. Důležitým činitelem je rovněž aktivita každého jedince, neboť prostřednictvím činností se rozvíjí jeho psychické procesy, vlastnosti i osobnost.

Všestranným vývojem člověka dochází k jeho plnějšímu rozvinutí, stává se větším přínosem pro druhé a také on sám může pociťovat život jako vnitřně bohatší a šťastnější. Mnohostranný vývoj činností je podporován souborem určitých forem rysů, které se týkají vůle a charakteru, vztahu k lidem i k sobě samému (Čáp, 1990).

Osoby s mentálním postižením se nevyvíjejí stejně jako běžná populace. Přestože bylo zjištěno, že psychika se vyvíjí i při nejtěžších stupních mentálního postižení. Podmínkou psychického vývoje je učení. Učení je psychologický proces, v němž se stimulací z vnějšího prostředí a praktickou činností dítěte v kontaktu s jeho okolím navozují, tvoří a podporují změny a pokroky ve vývoji a chování dítěte. Je jedním z řídicích procesů vývoje dítěte (Švarcová, 2006).

Poškození neuropsychického vývoje osob s mentálním postižením sebou přináší celou řadu zvláštností v jednotlivých složkách jejich osobnosti. Nejde o pouhé časové opoždění duševního vývoje, jde o strukturální vývojové změny. Jedná se však o skupinu natolik nesourodou, že ji nelze vyčerpávajícím způsobem charakterizovat. Každá osoba mentálně postižená je svébytný subjekt s charakteristickými osobnostními rysy. Přesto se najdou určité společné znaky, které jsou ovšem závislé na druhu mentálního postižení, hloubce, rozsahu, na tom zda jsou rovnoměrně postiženy některé funkce a duševní vývoj je nerovnoměrný.

„Víme, že i lidé s výraznějším mentálním postižením dospívají, dokáží dosáhnou relativní samostatnosti, mohou být iniciativní, mít svůj názor a chovat se zkrátka jinak, než by se dalo očekávat, kdybychom brali v úvahu jen standardní popis jejich úrovně. Vstupními podmínkami k tomuto stavu skutečnosti je poskytování dostatku podpory v prostředí, které se dokáže oprostít od předsudků, negativního očekávání a dokáže člověku s mentálním postižením dát prostor k prožívání zážitků a podnětů, které jsou adekvátní jeho chronologickému věku (Lečbych, 1.3.2010).“

2 Vliv médií

Představa, že média mohou mít na jednotlivce i celou společnost vliv, se opírá o skutečnost, že se podstatným způsobem podílejí na utváření kulturního prostředí, na formování sociálního života. Média svým způsobem ovlivňují chování, postoje, názory jedinců, „mohou rozšiřovat obzory poznání, vzdělávat, pomáhat v politickém i spotřebitelském rozhodování, ovlivňovat životní styl (a tím i zdraví), ale také děsit, vyvolávat napětí, navádět ke společensky nežádoucímu jednání či uvádět v omyl (Jiráček, Köpplová, 2003, s. 151).“ Mohou také posilovat i ohrožovat stabilitu společnosti, podporovat, nebo naopak brzdit společenské změny. Nikdy ovšem nepanovala naprostá shoda, čím vlastně média společnost a jednotlivce ovlivňují a jaké povahy jejich působení je. To odpovídá skutečnosti, že média jsou neoddělitelnou součástí společnosti, působí jako součást celkového společenského kontextu a nelze je od zkoumání společnosti izolovat.

2.1 Sdělování informací

Přenos informací od určitého jedince nebo skupiny k jiným je interpretován jako komunikace, která je nezbytným základem všech sociálních interakcí. V bezprostřední komunikaci hrají kromě jazyka významnou roli i neverbální náznaky, které účastníci používají k interpretaci toho, co druzí říkají a dělají. S rozvojem písma a elektronických médií (rozhlas, televize, Internet) se komunikace do jisté míry odděluje od bezprostředního kontextu sociálních vztahů (Giddens, 1998).

Mezi uplatňované aspekty při komunikaci patří pět základních prvků: komunikátor; adresát; komunikační kanál (nosič, modus, zprostředkující činitel, médium); mediované sdělení (text); účinek (efekt, odpověď). Komunikace umožňuje systém vzájemně sdílených znaků a kódů, do kterých jsou organizovány. Komunikace je vnímána jako proces. Proces

komunikace začíná, když je sdělení koncipováno komunikátorem, poté je zakódováno, resp. přeloženo do signálu nebo sekvence signálů a přeneseno prostřednictvím média nebo komunikačního kanálu k příjemci, který sdělení dekóduje, interpretuje ho a nějakým způsobem vrací signál (informaci), že sdělení bylo, nebo nebylo porozuměno. Pro proces komunikace je důležitý sociální, historický a kulturní kontext, který se podílí na konstituci významu komunikovaného sdělení (Cejpek, 1998).

„Komunikace je jednáním, jehož cílem z hlediska komunikátora je přenos sdělení jedné či více osobám prostřednictvím symbolů. Vzájemné působení mezi komunikujícími partnery se nazývá komunikační proces (Kunczik, 1995,).“

Obecným předpokladem komunikace vůbec je možnost komunikačního spojení mezi účastníky jeho navázání a udržování po dobu komunikačního procesu. Tento předpoklad lze také charakterizovat jako připravenost komunikovat, případně jako existenci vztahu mezi účastníky. Dalším důležitým předpokladem je otevřenost - lidé jsou v komunikačním vztahu v té míře, v jaké jsou k sobě komunikačně otevřeni, v jakém jsou vzájemném vztahu. Jedná se o připravenost předávat a přijímat relevantní významy.

Prostředky hromadného sdělování jako jsou např. televize, rozhlas, Internet, tisk, umožňují, aby komunikace zasáhla v krátké době velké množství lidí. Můžeme tedy mluvit o tom, že moderní sdělovací prostředky jsou specifickým rysem masové komunikace – základním rysem jsou totiž sami lidé. V interpersonální a skupinové komunikaci jako původci a příjemci sdělení vystupují jednotlivci, v masové komunikaci zdrojem není jednatel, ale zároveň i určitá organizace či instituce. Příjemcem opět není jednatel, ale veřejnost, publikum určitého druhu, filmoví a televizní diváci, čtenáři a posluchači z určitých vrstev obyvatelstva. Původci a příjemci nejsou v osobním kontaktu – je zde narušená časová, prostorová vzdálenost, kde náhrada audio či video vizuality nahrazuje fyzickou přítomnost jedince (Janoušek, 1968).

2.2 Pojem média

Pojem média je velice široký a lze ho vykládat různými způsoby, jelikož každý vědní obor, jenž se médii zabývá, se na tento pojem dívá poněkud odlišně.

Termín médium pochází z latiny a překládáme jej jako zprostředkujícího činitele.

V nejširším významu lze média definovat takto: „Média jsou veškeré zprostředkující činitele či prostředí, tedy vše, co umožňuje komunikaci, a vše, co slouží jako prostředek k uchování a přenosu sdělení v prostoru a čase (Rozeňal, 2007, s. 7).“

V užším pojetí je pojem média shodný s pojmem hromadné sdělovací prostředky, což je označení technických prostředků a sociálních systémů sloužících k masové komunikaci.

Například Jandourkův Sociologický slovník definuje „médium“ (obecně - lat. prostředek, prostředí, to co zprostředkovává děj) v užším slova smyslu následovně: „Médium – nástroj komunikace sloužící k reprezentaci nějakého obsahu. Zvolené médium se liší podle toho, zda jde o komunikaci interpersonální (telefon, fax, e-mail, chat na internetu), nebo komunikaci masovou (rozhlas, televize, noviny, časopisy, knihy, fotografie, film) (2001, s. 153).“

Některé další sociologické a jiné slovníky heslo „médium“ ani neobsahují² a Slovník mediální komunikace jej chápe obdobně: jako prostředek (masové, mediální) komunikace; v mediálních studiích důležitý článek mezi komunikátorem a adresátem. „Jsou to prostředky masové komunikace, které přenášejí informace v různých formách a za různým účelem (Reifová, 2004, s. 139).“

Pojem médium je spojován s různými významy. Většinou je ale chápeme jako prostředek, který slouží k přenesení určitého sdělení.

² Např.: Boudon, R. a kol. *Sociologický slovník*. Olomouc : Univerzita Palackého, 2004. ISBN 80-244-0735-3. Geist, B. *Sociologický slovník*. Praha : Victoria Publishing, 1992. ISBN 80-85605-28-7.

Médium mohou být ale různé kódy či šifry, které rovněž vyjadřují určitá sdělení, určité obsahy.

Kanadský teoretik médií a komunikací, Herbert Marshall McLuhan chápe média jako „poselství“ (McLuhan, 1991, s. 7), a zároveň „extenzi člověka“ ve smyslu rozšíření, či prodloužení našich smyslů. Doslova, například co se televizního média týká, prohlašuje: „Médium je spíše poselstvím než obsahem, důležitá je spíše participační povaha televizní zkušenosti samé než obsah určitého televizního obrazu, který se sám neviditelně a nesmazatelně vepisuje do kůže (McLuhan, 2000, s. 130–227).“

S termínem médium se setkáváme v několika vědních oborech, ale i v každodenním životě, zejména v souvislosti sociální komunikace. „Obory, které se věnují projevům mezilidské, sociální komunikace, označují pojmem médium/média to, co zprostředkovává někomu nějaké sdělení, tedy médium komunikační (Jiráček, Köppllová, 2003, s. 16).“

Pojem médium může nabývat různých významů, zejména tehdy, když se neomezíme jen na oblasti mezilidské či sociální komunikace. Pod pojmem médium chápeme i technologii, která přenos a příjem sdělení zajišťuje, ale také lidi, kteří jsou producenti mediálních obsahů. Jelikož komunikaci zajišťují různá média, nejen tisk, televize a rozhlas, počítáme k médiím i kódy používané při komunikaci. „Kódy (tj. soustavy znaků a pravidel pro jejich používání) je možné považovat za primární komunikační média, za zprostředkovatele sdělení mezi účastníky komunikace (Jiráček, Köppllová 2003, s. 17).“

Média mají postavení společenské instituce, mají tedy vliv na iniciování, posilování, formování vztahů. Utvářejí také kulturní prostředí. Tradiční média se stala neodmyslitelnou součástí našeho života, jsou od něj prakticky neoddělitelná.

Komunikačními prostředky nejsou pouze tisk, rozhlas, a podobné, ale jako média mohou být pokládány i komunikační kódy a znaky, mezi které patří významy slov, zvuků a obrazů užívaných v médiích, které nesou význam, na němž se uživatelé shodnou.

Média nabízejí relativně ucelenou představu o světě, tzv. mediální realitu. Uspořádání mediální reality je často určeno pravidly, kterými jsou objektivita, vyváženost, míra předpojatosti. Při popisu obsahu mediálních produktů stojí vedle sebe mediální a sociální skutečnost, ty se navzájem doplňují, ovlivňují, konkurují si a popírají se. Mediální skutečnost má ale čím dál významnější postavení, protože právě média nám poskytují velký díl reality. Díky tomuto procesu může dojít k mediální mystifikaci. Mediální sdělení je i nositelem ideologie.

Média reagují a posilují požadavky společnosti, současně podněcují k inovaci komunikačních technologií, tím přispívají ke společenským, kulturním a hospodářským změnám společnosti, ale nejsou jejich jedinou příčinou. Podíl médií na stabilitě společnosti je vysvětlován různými přístupy - například média přispívají k hegemonii, nabízejí únik (z každodennosti), jsou nástrojem společenské kontroly.

„Média jsou tvarována událostmi ve společnosti jako celku a jsou hluboce ovlivněna dialektickými procesy konfliktu protichůdných sil, myšlenek a vývojových trendů v rámci mediálního systému a mezi médii a ostatními institucemi ve společnosti. Jinými slovy, je mnoho přesvědčivých způsobů, kterými společnost vážně ovlivňuje média (DeFleur, 1996, s. 134).“

„Média jsou velice složitý a v čase se proměňující sociálně-komunikační jev, podmíněný dobovou situací společenskou, technickou, politickou a kulturní (Jirák, 2003, s. 21).“

2.3 Klasifikace médií a masová komunikace

Média rozlišujeme podle různých kritérií, jedním možným kritériem může být kritérium technické. Rozlišujeme tři základní média, média primární, sekundární a terciální. Mezi média primární zařazujeme pohyby těla, výraz obličeje, pohyby rukou, držení těla, smích, pláč, zvuky (sykání, hlasitý dech, pískání, sténání, vzdychání, chichotání, mlaskání), demonstrativní pohyby hlavou a rukama, vůně a zápachy, mluvená řeč,

hlasitost a spád řeči. V rámci sekundárních médií bychom mohli vymezit ještě ranná média sekundární, mezi které řadíme megafon, zvony, bubny, oheň, kouř, optickou telegrafii, signální stožáry a vlajky. K sekundárním médiím dále patří média na základu písma a literatury, např. rukopisy, dopisy, tiskoviny, knihy, reklamní tiskoviny, plakáty, fotografie. Třetí skupinou jsou média terciální, které dělíme do dvou skupin, na ranná a mladší média. Mezi ranná terciální média řadíme kabelový přenos, telegrafii, dálkový přenos, přenos po telegrafních drátech, Morseovu abecedu, kodifikovanou optickou telegrafii a telefon. Mladší terciální média jsou rozhlas, televize, gramofonová deska, magnetofonový pásek, videokazeta, zvukový film, compact disk. Z této skupiny je nejdůležitějším médiem televize.

Jelikož je komunikace založená na sdělení, které se musí nějak vyměnit mezi odesílatelem a příjemcem, je závislá na transportu informací. „To se děje jednak pomocí elektromagnetických vln, jednak za použití nosičů s delší životností (Schellmann, 2004, s. 14).“ Podle tohoto kritéria dělíme média na přenosová a transportní média a na média sloužící k ukládání a fixování dat. Mezi přenosová a transportní média řadíme řeč, ale i technické prostředky jako je telefon, rozhlas, televizi, internet. Mezi média sloužící k ukládání dat řadíme rukopisy, tiskoviny, obrazy, fotografie, magnetofonové pásky a kazety, videokazety, filmy, zvukové CD, obrazové CD, multimediální CD, online systémy a databanky.

Dále dělíme média podle počtu oslovených osob. Rozlišujeme čtyři základní komunikační formy: komunikaci interpersonální, komunikaci v malé skupině, komunikaci v organizaci a masovou komunikaci. Komunikace interpersonální, jak již název napovídá, probíhá mezi dvěma lidmi, zejména ve styku pracovním či osobním. Podstatou komunikace v malé skupině je přenos sdělen mezi více lidmi, jako příklad bychom mohli uvést pracovní týmy. „Média v komunikaci organizací jsou velké kooperativní sítě uvnitř podniků, úřadů a jiných organizací. Zahrnují všechny aspekty interpersonální a skupinové komunikace. Média zasahují významně do organizační struktury (Schellmann, 2004, s. 14).“ Masová

komunikace se zaměřuje na větší počet lidí, na větší publikum. Komunikace masová je zároveň komunikací veřejnou, jelikož hlavním úkolem masové komunikace je zveřejňování informací.

Posledním dělením je dělení podle počtu užitých mediálních prvků. Rozlišujeme tři základní skupiny, monomédia, duální média a multimédia. Monomédia obsahují vždy jen jedno médium, např. text či zvuk. „Duální média vytvářejí spojení mezi dvěma mediálními poli a dosahují tak nové kvality užívání médií. Jsou to především audiovizuální prostředky (Schellmann, 2004, s. 15).“ Multimédia vznikají spojením několika médií, to znamená kombinací statických a dynamických mediálních prvků.

Masová média se obecně dělí na tištěná, elektronická a multimédia (nová elektronická média). Jejich podstatou je, že „disponují technickými prostředky a organizačním uspořádáním, jež jim dovolují pravidelně (popřípadě průběžně) nabízet anonymní a otevřené množině příjemců sdělení, která mohou informovat, vzdělat či bavit (Mičienka, Jiráček, 2007, s. 18).“

Počátky historie masových médií sahají do poloviny patnáctého století, kdy německý zlatník Johannes Gutenberg vynalezl knihtisk. Kniha byla původně pouze technickým prostředkem, jenž sloužil k reprodukci stejného nebo velmi podobného souboru textů. Tyto byly do té doby rozmnožovány ve velkém měřítku pouze ručně. Původní tištěné texty byly především náboženského charakteru (Bible, odpustky), postupně se však tisk profiloval směrem ke světštějším, praktičtějším lidovým potřebám, ale také k politickým a náboženským pamfletům a traktátům (McQuail, 1999).

Za hlavní předchůdce novin můžeme považovat spíše letáky a bulletiny, než knihy. Letáky a bulletiny se soustředily především na přenášení zpráv týkajících se důležitých událostí pro mezinárodní obchod a směnu. Od vynálezu knihtisku uplynulo téměř dvě stě let, než vyšlo v Holandsku roku 1605 první plnohodnotné tištěné periodikum s názvem „Nové věci“, jehož vydavatelem byl Belgičan Abraham Verhoeven (Verner, 2007).

Obecně obsahovaly prvotní noviny informace o obchodních transakcích, později také politické postoje, eseje a statě zábavného charakteru. Dále se „vyznačovaly periodicitou, komerční podstatou (byly volně k prodeji), mnohostranným využitím (sloužily k informování, zaznamenávání, inzerování, rozptýlení i k šíření klepů) a veřejným, čili otevřeným, charakterem (McQuail, 1999, s. 34).“

Komerční listy sedmnáctého století byly takového charakteru, že předznamenaly tvář novin, které jsou dnes chápány jako společenské instituce. Ačkoli nabízely službu svým anonymním čtenářům, nesloužily jako nástroj propagandistů či mocnářů, ale soustředily se na individualismus, orientaci na realitu, užitek, světskost a na celkovou schopnost vyhovět potřebám nové třídy, tedy řemeslníkům a obchodníkům, kteří bydleli ve městech (McQuail, 1999).

Objev litografie a vynález strojů levně vyrábějících papír ke konci osmnáctého století, rotačky a telegrafu na počátku století devatenáctého, poskytl velkému počtu recipientů nenadálé možnosti pro rychlý a snadný přístup k informacím. Lidový tisk tehdejší doby obsahoval informace zábavného, ale i společensky důležitého charakteru. Od té doby byla také významná úloha novin a časopisů při všech ozbrojených konfliktech. Noviny byly skutečným či alespoň potenciálním protivníkem vládnoucí moci. Stále více býval kladen důraz na boj za právo svobodně publikovat v rámci širšího hnutí za svobodu, demokracii a občanská práva. V době okupace cizí mocností, příp. pod vládou diktatury, začal být oslavován také tisk ilegální (Verner, 2007).

Od počátku devatenáctého století se zkvalitňovaly tiskařské stroje, rozvíjel se obchod a demokracie, stále více lidí disponovalo potřebnou gramotností. Vzájemnou shodou těchto faktorů a samotné veřejné poptávky se noviny v mnoha zemích šířily mimo okruh elity či kruhů podnikatelských k lidovým „masám“. Noviny pak bývaly často využívány k prosazování stranických zájmů a politické propagandy. Naproti tomu tržně orientované listy prokázaly, že „jsou objektivnější, méně náchylné

k manipulaci a zábavnější, a kromě toho jsou po většinu času schopny oslovit více čtenářů (McQuail, 1999, s. 35).“

Koncem devatenáctého století zvítězil liberalismus, byla zrušena přímá cenzura a finanční omezení. Dále s nástupem progresivní kapitalistické třídy a několika nových profesí, spolu s mnoha „společenskými a technologickými změnami, jež podpořili vznik a vývoj národního či regionálního tisku a vedly k vysoké úrovni kvality informací (McQuail, 1999, s. 36)“, se začaly vydávat buržoazní listy. Toto období „vyšší buržoazie“ představuje jeden z vrcholů v dějinách tisku a podstatně přispělo k našim současným představám o podobě novin a jejich posuzování (McQuail, 1999).

Postupně se profilovaly dva stěžejní typy periodik: seriózní a bulvární tisk. Seriózní tisk se vyznačuje formální nezávislostí na státu a jakýchkoli formálně uplatitelných zájmech. Noviny byly uznány jako významné instituce politického a společenského života, které měly vysoce vyvinutý smysl pro společenskou a etickou odpovědnost (McQuail, 1999). Bulvární tisk je pak svým odlehčeným charakterem zcela otevřený zábavě a trávení volného času veřejnosti, jelikož na místo informací poskytuje senzacechtivé a „šokující“ pseudoudálosti.

Technickou novinkou konce devatenáctého století se stal telefon, mikrofon, reproduktor a první bezdrátové vysílače a přijímače (McQuail, 1999). Tyto technologie umožnily vznik filmu, rozhlasu i televize. Film nabídl širší veřejnosti příběhy, podívanou, hudbu, dramata, komiku i technické triky. Toto masové médium sloužilo zejména celé rodině jako prostředek využití volného času společensky přijatelnou formou. Třemi významnými momenty v dějinách filmu jsou: jeho užití k propagandě, jelikož měl schopnost „oslovit velké množství lidí a bez ztráty věrohodnosti manipulovat se zdánlivou skutečností fotografických sdělení (McQuail, 1999, s. 36).“ Dále objevení několika škol filmového umění a vznik sociálního dokumentárního filmu. Ačkoli v dějinách filmu převládá funkce zábavní, můžeme se setkat i s didakticko-propagandistickými tendencemi (McQuail, 1999).

Po druhé světové válce odvedla televize značnou část filmových diváků, především celé rodinné publikum a přenechala filmu mnohem menší a mladší diváckou obec. Film se začal prolínat s vydáváním knih, populární hudbou a samotnou televizí. Postupně si zajišťuje ústřední postavení jako výkladní skříň dalších médií a jako kulturní zdroj, z něhož vycházejí knihy, kreslené seriály, písničky, televizní „hvězdy“ a seriály. Výrazněji než kdykoli předtím se stává tvůrcem masové kultury.

Rozhlas a televize oslovili své publikum zejména schopností přímého sledování, přenášení a zaznamenávání aktuálních událostí, ale také snadným využitím volného času celých rodin v jejich domácnostech. Stěžejním rysem těchto médií je vysoký stupeň regulace, kontrola a udělování licencí veřejnými institucemi, popularita a politický význam.

Ve dvacátém století se začínají prosazovat technologie rozšiřující vlastnosti televize a telefonu, např. videorekordéry, videokamery, teletext, videotelefon a v menší míře počítačové hry, tedy tzv. multimédia (Reifová, 2004). Celosvětovým masovým médiem se stal internet, jenž se vyvinul z americké armádní sítě ARPA-NET a byl spuštěn roku 1969. Po roce 1983 přešla celá existující síť na jednotný protokol TCP/IP a byl zaveden systém doménových jmen (Reifová, 2004). Od té doby se internet pozvolna stává více dostupnějším komunikačním médiem, které kombinuje možnosti všech předchozích typů. Oproti tisku, rozhlasu a televizi je zde recipient v příjmu informací mnohem aktivnější, jelikož si může sám vybírat informace a zdroj zábavy z nepřeberného množství pramenů. To je na jednu stranu pozitivní aspekt tohoto interaktivního média, nicméně s sebou nese také mnoho rizik. Záleží na tom, za jakým účelem je používán, jelikož se svou schopností oslovení enormního počtu příjemců může být snadno zneužit. Internet je médiem, jehož hnací silou je samotný recipient. V internetové komunikaci se zrcadlí vesmír sociální reality současného světa, charakter jeho obyvatel i našich mezilidských vztahů.

Dnes žijeme v době, pro kterou je typická mediální komunikace především prostřednictvím nových informačních a komunikačních technologií. S nástupem digitalizace televizních stanic máme větší

možnosti pro výběr programů, jenž máme zájem sledovat, a spolu s osobním počítačem a internetem jsme neustále součástí symbolického mediálního světa. Informace z médií nám poskytují zdánlivě ucelený obraz světa, který ale podléhá samotným tvůrcům mediálních sdělení. Pro velké množství zdrojů, jež máme k dispozici, se může snadno stát, že ztratíme schopnost rozlišit sdělení, jež jsou kvalitní a informativní a ta, která jsou produkována jen za účelem prodeje a zisku.

S nástupem a rozšířením každé technologie, ať už se jednalo o tisk, telegraf, telefon, mikrofon, reproduktor, bezdrátové vysílače a přijímače, film, rozhlas, televizi, nebo internet, se mění i způsob a rychlost přenosu informací. S možností komunikace na dálku v reálném čase, můžeme ve společnosti vysledovat určité socio-kulturní změny, a také nové požadavky na gramotnost jedinců, kteří v této společnosti žijí. Dějiny médií a jejich rozšíření tvoří podstatnou součást vývoje člověka a společnosti.

Tisk a gramotnost venkovských obyvatel způsobili, že „původní tradiční identitu vystřídala nabídka ztotožnění s abstraktnějším celkem – s národem. Tisk fakticky spoluutvářel představu o tom, co je to národ, poskytoval sjednocující tendence v národním jazyce, nabízel doklady živé existence národa (Mičienka, 2007, s. 19).“ Stal se také prostředkem pro šíření názorů a poznatků, které zpochybňovaly tradiční rozdělení moci. Se stále vzrůstajícím politickým vlivem bylo třeba vydobýt si právo na zveřejňování čehokoli a odpoutat se od náboženských a panovnických tlaků. Celé dějiny médií jsou proto současně i dějinami snah o zrušení či omezení cenzury.

Během devatenáctého století, s rozvojem tiskařských technik a vkládáním profitové inzerce, se noviny šířily i mezi venkovské obyvatelstvo. Stále více se profilovaly i jako významné ekonomické odvětví, které je finančně dostupné lidovým masám. Se svou schopností oslovit široké publikum recipientů se mohly snadno stát také zdrojem a propagátorem moci, které bezmezně sloužily především během druhé světové války. Po ní se pozvolna začala šířit demokracie a ruku v ruce také tendence vychovávat svobodné občany, kteří nebudou tak snadno médii

manipulovatelní. O tom svědčí také zařazení kritického prvku do tehdejší podoby mediální výchovy.

Celosvětové dějiny, a zejména dějiny vlastní země, se učíme proto, abychom se z nich poučili, abychom nedopustili nespravedlivé násilí páchané na celých národech, ale také na jednotlivcích. Od patnáctého století, a zejména od století devatenáctého, provází celou naši historii komunikační média a jejich vliv. Je proto důležité uvědomit si souvislosti mezi stěžejními historickými obdobími a prostředky komunikace, které tehdy přinášely zprávy o dění v okolních městech a státech, a které se staly neodmyslitelnou součástí každé rodinné zábavy. Až na tomto základě si můžeme učinit komplexnější představu o reálné potřebě mediální výchovy.

Z těchto důvodů je, dle mého názoru, právě tato část mediální výchovy zcela zásadní a měla by být integrována do všech, nejen humanitních, vyučovaných disciplín. Další tematické celky pouze specifičtěji uchopují jednotlivé aspekty médií, mediální produkce a mediální komunikace. Jak integrovat vývoj a typy masových médií do výuky Dějepisu, Českého jazyka a literatury, či OSZ se snad samo nabízí právě onou povahou médií, která jsou významnou společenskou institucí. Dějiny médií se prolínají s dějinami světovými, ale také se způsobem sebepojetí člověka, poznáváním okolí, s historií celé společnosti, v níž právě žije.

Média jsou součástí života moderní společnosti a svým způsobem ovlivňují život každého jedince. Proto by bylo vhodné zařadit alespoň nějaký aspekt mediální komunikace do každého vzdělávacího obsahu z OSZ. Tematické okruhy pro mediální výchovu stanovené RVP-G jsou velice obecné, a každé z nich je značně obsáhlé. Pokud ale chceme poskytnout studentům náměty, jak zvýšit svou mediální gramotnost, je nutné upozornit je i na historii médií, tedy na způsoby, jakými média oslovovala své publikum, a také upozornit na skutečné či potenciální důsledky vlivu médií na život celé společnosti.

V rámci každé „mediální epochy“ ve smyslu nástupu nové komunikační technologie, zejména pak v devatenáctém století, můžeme vysledovat i změnu učenců, vědců, filosofů a dalších odborníků v náhledu na svět. Proto by bylo dobré, a hlavně užitečné, probírat vývoj médií jako součást dějin a myšlení celé společnosti, zvláště pak v rámci Dějepisu, ale také ve vzdělávacích obsazích OSZ. Zde by bylo vhodné vývoj a typy médií začlenit například do obsahu Člověk jako jedinec, jelikož jeho cílem je také schopnost studentů uvést příklady faktorů, jež ovlivňují prožívání, chování a činnost člověka, vyložit jak člověk vnímá, prožívá a poznává skutečnost. U vzdělávacího obsahu Člověk ve společnosti pak ilustrovat, jaký měla média vliv na její sociokulturní aspekty, na samotnou strukturu a povahu té které společnosti, jelikož média jsou, a vždy byla, sociálním fenoménem svého druhu.

2.4 Média a jejich vliv na společnost a na jedince

Samostatným problémem, který je dlouhodobě řešen specialisty oboru, je vliv médií na společnost, na změnu veřejného mínění, hodnotové orientace apod. Odpověď na tyto otázky je velmi složitá a nejednoznačná – někteří teoretikové připisují médiím mocný vliv, jiní jsou zase v otázkách změn postojů a chování skeptičtí. McQuail upozorňuje, že vliv médií se může měnit v čase (McQuail, 1999). Proces závisí na vývoji ve společnosti, na politické situaci, technologickém pokroku apod.

Masová média jsou integračním způsobem spjata s životem většiny společností. Jejich činnost bývá podřizována potřebám, zájmům a cílům mnoha dalším činitelům v dané společnosti. Mohou být nástrojem propagandy, mohou však také informovat nezávisle a nestranně, stojí-li o to. Společnost bývá na médiích závislá, protože jsou často jediným prostředkem či zdrojem informací. Ve filmové produkci 90. let se objevují fiktivní úvahy jako varující příklady, kdy společnost, která ovládne média, ovládne celý svět. Lidé, kteří se oblékají podle předpovědí počasí, kupují výrobky prezentované v reklamách, diskutují pomocí internetového chatu nad aktuálními politickými a jinými událostmi zveřejňovanými

v elektronických zprávách příslušných informačních portálů, svědčí o moci a schopnosti vlivu těchto médií. Přestože se obecně říká, že vždy zvítězí „zdravý rozum“, psychologové dobře vědí, jak moc člověka ovlivňuje prostředí, v němž vyrůstá a žije. Je zřejmé, že masová média a nové informační technologie proměňují sociální a mentální pole člověka a tím také jeho hodnotovou orientaci a životní styl.

„Mediální obsahy či samo užívání médií ovlivňují ve vztahu k sociálnímu, politickému a ekonomickému kontextu, způsobu zpracování a rozložení moci zpravidla dlouhodobě a nepřímo stabilitu společnosti, schopnost jejích členů přijímat inovace a roli a postavení jednotlivých společenských institucí, a to v oblasti ekonomického, politického i kulturního života společnosti a v oblasti vzdělání (Jirák, 2003, s. 180).“

Média jsou společenskou institucí natolik významnou a provázanou s ostatními institucemi, že není jednoznačně viditelný podíl jednotlivých vlivů. Pojem vliv je míněno dlouhodobější, trvalejší působení nabízených obsahů i celkové působení médií. Celkově mají média významný vliv na jednotlivce i na společnost. Pozměňují naše chování, postoje, názory, rozšiřují obzory, vzdělávají, pomáhají v rozhodování, působí na náš životní styl, děsí nás, vyvolávají napětí, uvádí nás v omyl i navádějí k nežádoucímu jednání. Posilují i ohrožují stabilitu společnosti, podporují i brzdí změny. Některým médiím je připisována odpovědnost za snižování vkusu veřejnosti, zvyšování hladiny kriminality, potlačování tvořivosti a individuality, zároveň média pomáhají odhalovat korupci, chrání naši svobodu projevu, předkládají kulturní obsahy, poskytují zábavu, informují nás o dění ve světě i doma a povzbuzují ekonomickou situaci společnosti (Jirák, 2003). Mediální společenství vytvářejí příjemci (stratifikovaní, propojení, příjemci s potřebami a zájmy, z různých sociálních sfér), tvůrci obsahu, distributoři, producenti a sponzoři (materiálně zabezpečují), reklamní agentury (spojují sponzory, distributory, producenty) a kontrolní mechanismy (legislativa).

Na vliv médií je možné nahlížet ze dvou rovin. Na jedné existuje představa, že média mají silný dopad, který je zprostředkován podavatelem,

působení nemusí být záměrné, ale produkováním obsahů vyvolává účinky, a tak ovlivňuje příjemce v jeho jednání či postojích. V druhé rovině můžeme považovat publikum jako aktivní činitele v procesu mediální komunikace. Příjemci si vybírají nabízené mediální produkty podle osobních zájmů a stylu, mediální obsahy se jim přizpůsobují. Takto nepůsobí jen média na publikum, ale i publikum na média. Také publika vznikají nejen na základě médií, ale sama mohou být utvářena právě médii. Je tedy zřejmé jejich vzájemné ovlivňování, ale také zde panuje nerovnost.

Média mohou mít mnoho různých vlivů. Jirák dělí účinky médií podle:

Délky trvání:

Pokud je jedinec vystaven určitému mediálnímu obsahu, mohou se u něj projevit bezprostřední reakce, nejčastěji emocionální nebo fyzické povahy. Účinek může být také trvalejší a měnící se až se změnou tématu. Existují důvody domnívat se, že význam masových médií nespočívá jen v okamžitém, ale i v dlouhodobém, nepřímém vlivu, který mění kulturní a sociální život. Tyto změny se projevují v chování jednotlivců, pravidlech pro sociální interakci nebo úpravou starších pravidel.

Míry přímosti:

Mediální obsah nás podněcuje k činnostem podle míry přímosti působení médií. Přímé sledování médií nás spíše přesvědčuje o pravdivosti mediálních obrazů, argumentuje, vyžaduje poznávací úsilí a vyhodnocování. Naproti tomu nepřímé působení může mít vliv s časovým odstupem, v součinnosti s dalšími faktory. Je více manipulativní a sugestivní.

Míry plánovitosti:

Mezi tyto účinky zahrnujeme například různé kampaně, spadá sem public relations, komerční, politický i sociální marketing - účinky reklamy na spotřebitele, politické kampaně, osvětové a sociální kampaně, také propaganda. Mezi nezáměrné účinky řadíme přenos mediálního násilí na agresivní chování, dopad některých mediálních obrazů na sociální konstrukci reality, míru předpojatosti, stereotypizaci, účinky erotických a sexuálních obsahů na postoje a jednání a změny v poznání, stylu a vkusu.

Povahy sdělení:

Z mediálního obsahu se můžeme dozvědět mnoho informací, média mají schopnost nabízet příjemci podněty, které je možné se naučit. Např. nabízí mnoho představ, poznatků k zapamatování a pozdějšímu využití. Mohou být záměrné (např. zpravodajství) i nezáměrné (film, díky kterému se dozvídáme něco o určité zemi, apod.). Účinky médií mohou také měnit, nabízet, vytvářet a formovat postoje, názory, přesvědčení, emocionální rozpoložení, prožívání, mohou vyvolávat citové i fyzické odezvy. Mají schopnost vytvářet vztahy k hodnotám, podporovat pozitivní, zpochybňovat nebo dokonce podpořit negativní, a to pomocí opakovaných obsahů, které publikum přijímá jako platné. Tím může být formováno veřejné povědomí, zvláště pokud recipienti nemají možnost vytvořit si představu díky jinému zdroji.

Úrovně působení:

Vliv médií probíhá na úrovni jednotlivce (změny v postojích, emocích, chování i poznání) a na úrovni sociálních skupin i na úrovni společenské (vliv na stabilitu společnosti, institucí).

Intenzity:

Média mohou být považována za silný, mocný faktor nebo jako slabý, doprovodný, podmíněný faktor. Vyšší intenzita je přisuzována negativnímu působení médií (Jiráková, 2003).

Média mají také zesilující účinek (pokud věnují nějakému obsahu zvýšenou pozornost, zvyšují i jeho důležitost), potvrzující účinek (pokud

potvrdí náš dojem, přijmeme to jako pravdu), zpětný účinek (svoji přítomností a vnímáním účastníků je událost ovlivněna, protože aktéři cítí, že jsou před obrovským publikem). Zpětný účinek se může projevit i na násilné kriminalitě. Pozornost médií totiž může sloužit jako odměna delikventům a může tak motivovat další. Proto je potřeba, aby žurnalisté podávání zpráv o násilných konfliktech omezovali a neodměňovali aktéry popularitou.

Mezi další účinky řadíme znečitlivující účinek (může dojít k necitlivosti po dlouhodobém vystavování silným emocionálním podnětům, tyto úvahy jsou převážně aktuální u násilných a sexuálních scén), trivializující účinek (zjednodušení závažného, redukování), také ovlivňují lidskou mysl zařazováním různých (i neaktuálních) témat. Lavinový účinek znamená, že dojmy recipientů vedou k falešné představě o realitě a tato představa pak ovlivní jejich postoje a chování ve skutečnosti.

Lavinový efekt vede pod dojmem zpravodajství k vytváření falešných představ o realitě. Například by se mohlo stát, že zpravodajstvím o násilných demonstracích dojde k jejich opravdovému spuštění. Také ve sportovním zpravodajství by se mělo případné násilí objevovat méně než sportovní událost sama. Zpravodajství by mělo také myslet na personalizaci obětí a líčení škod, poukázat na trpění nevinných, ale nezneužívat jich.

Dalším efektem je tzv. spáčský efekt, kde je předpokládán „rozdíl mezi bezprostřední negativní a pozdější pozitivní interpretací sdělení (Jiráček, 2003, s. 183).“ Bumerangový efekt skýtá nebezpečí v přeměně nabídnutého obsahu v opačnou reakci, než s jakou byl vytvořen. Nebezpečný je také účinek sekundární viktimizace, kdy dochází k zatracování či odsuzování oběti (např. znásilnění ženy - její chyba). Jako velmi ohrožující jevy ve vysílání zmiňují někteří autoři entertainizaci informací, dramatizaci reality, voyeurství v přístupu k lidskému životu, idealizování násilí.

Média v divákovi vyvolávají katarzi, která přináší do jeho života nové, nechává v něm určité zážitky, a tím formuje jeho osobnost. Někteří autoři se domnívají, že katarzi neboli citové uvolnění přinášejí násilné

obsahy, jelikož pomáhají uvolnění napětí, které by se mohlo projevit násilnostmi v realitě. Potrestané násilí by mělo navodit pocit pozitivní satisfakce. Na druhou stranu se v životě učíme mnoho pomocí nápodoby, pozorováním druhých, čímž vyvozujeme závěry pro vlastní chování. Mediální účinek v podobě nápodoby působí nejen v pozitivní rovině, ale převážně v negativní, kdy zobrazené sociálně nežádoucí jednání může jedinec napodobit v reálném životě.

Stále ale platí, že z téhož mediálního obsahu si každý vybíráme různé, což se může podílet na naprosto odlišných, až protichůdných posunech jednotlivců, skupin i společnosti.

Obecně jsou pojmy mediální účinek a vliv rozlišovány. Mediální účinky tvoří zamýšlené či nezamýšlené důsledky činnosti masových médií, označují výkonnost médií při dosahování daného záměru a vždy implikují určitý plánovaný cíl komunikace, případně odkazují ke specifické reakci na určité typy nabízených obsahů (behaviorální rámec). Vliv odkazuje spíše k myšlenkovému kulturnímu rámci (obsah, existence médií) a poukazuje na dlouhodobější a trvalejší působení médií.

V posuzování možného účinku médií hrají klíčovou roli tři základní faktory: stav společnosti samé (převládající způsob výroby, uspořádání času, dominující způsob komunikace, úroveň vzdělanosti apod.), rozvoj médií (hlavně jejich technický rozvoj) a rozvoj poznání společnosti a uvažování o ní (představy o účincích médií se zřetelně mění v závislosti na rozvoji sociologického a psychologického poznání a také v závislosti na proměnách technik zkoumání společnosti).

Účinky médií se v zásadě považují za (Jiráček, Köpplová, 2003):

- *Krátkodobé a dlouhodobé*: Kdykoli je jedinec vystaven určitým typům mediálních obsahů, je pravděpodobné, že se u něj projeví některé okamžité, bezprostřední a pomíjivé reakce, zpravidla emocionálního či fyziologického charakteru (sledování napínavého příběhu – napětí, hororu – pocit strachu, komedie – smích, uvolnění

atd.). Můžeme se setkat i s účinky trvalejšími, zejména v případě, kdy média podílejí na formování představy o aktuálně důležitých a významných tématech společnosti (např. nastolování agendy). Tyto účinky většinou pominou až se změnou medializovaných témat. Za velmi trvalé účinky se považuje např. socializace jedince do společnosti s podporou médií, jež mu nabízejí vzory chování a řešení některých běžných životních situací. Není nevyhnutelné, že se tentýž mediální obsah může podílet na zcela odlišných (někdy i protichůdných) posunech ve stavu společnosti či rozpoložení jednotlivce.

- *Přímé a nepřímé*: Okamžité reakce na mediální obsah, které se projevují ve změnách chování, jednání a způsobu myšlení jedince, či celé společnosti. Nepřímé účinky jsou spíše dlouhodobého charakteru a jejich identifikace je pro spojitost se společenským kontextem a dalšími faktory obtížnější.
- *Plánované a neplánované*: př. reklamy na spotřebitelské chování, politických kampaní na volební chování, osvětových a sociálních kampaní na chování jednotlivců a na zvýšení solidárního jednání ve společnosti, propagandy na ideologii, mediálních rituálů na sociální kontrolu. Neplánované – účinek mediálního násilí na agresivní chování, dopad mediálních výjevů na sociální konstrukci reality, účinky předpojatosti médií na stereotypizaci, erotických a sexuálně explicitních obsahů na postoje a jednání, ale také způsoby, jimiž jednotlivé typy mediálních produktů ovlivňují poznávací činnost, životní styl a vkus.

Dále můžeme rozlišovat, zda jsou:

- Povahy kognitivní (poznávací), postojové, citové či fyziologické, popř. zda se projeví v chování jednotlivců nebo skupin, zda jsou konstruktivní či destruktivní.
- Na úrovni jednotlivce či celé společnosti.

- Slabé, anebo silné.

Krátkodobé, dlouhodobé, přímé a plánované účinky jsou snadno určitelné. Ty krátkodobé většinou sami poznáme při sledování televize, programů s komediálními, akčními, či hororovými prvky. Jde většinou o reakce fyziologické či emocionální povahy. Dlouhodobé účinky jsou následkem naší neustálé interakce s mediálními produkty a se symbolickým mediálním světem. Jde především o nastolování agendy ve zpravodajství, novinách, časopisech, v bulvárním tisku a na internetových portálech. Nikoli společnost, nýbrž média určují, kterým tématům se budou, a do jaké míry, věnovat. Společnost pak mnohdy přijímá jejich sdělení jako ten správný a ucelený pohled na realitu a jako vhodné téma k diskusi s druhými.

Plánované účinky jsou povětšinou výsledkem mnoha marketingových výzkumů, zaměřených zejména na určení cílové skupiny, která je klíčová pro jakékoli cíle mediálních pracovníků a PR agentur, následné realizace vhodného způsobu propagace. Jde většinou o komerční strategii, která podporuje zisk určitého média, firmy, organizace, či politické strany, jak ve smyslu preferencí publika, tak v jeho usměrněném spotřebitelském chování pomocí masových médií.

„Hlavní problém blízké budoucnosti zřejmě nebude v nedostatečné přístupnosti informací, nýbrž spíše v jejich množství, rozptýlenosti a malé užitečnosti (Hofbauer, 2004, s. 138)“. Velmi významnou by se proto měla stát mediální výchova, která zahrnuje potřebu učit se vhodnému, kritickému využívání médií, povede k aktivitě a odolnosti vůči manipulaci. Cílem by měla být schopnost určovat své konání a odmítat to, co by vedlo člověka k podřízenosti, závislosti a odcizení.

PRAKTICKÁ ČÁST

3 Praktická východiska – vliv médií na chování a prožívání lidí s mentálním postižením

Tato práce je snahou o zachycení člověka s mentálním postižením v mediálním světě. Všímá si vlivů médií na jeho vnímání a prožívání života a zároveň sleduje, jak se na základě jejich působení člověk s mentálním postižením chová.

Klasik vývojové psychologie L. S. Vygotskij ve 30. letech 20. století prokázal, že duševní vývoj mentálně postižených dětí při veškeré svéráznosti probíhá podle týchž základních zákonitostí jako vývoj normálního dítěte (Švarcová, 2003). Švarcová ovšem připouští určité zvláštnosti ve vývoji dětí s mentálním postižením. Z toho důvodu si pokládáme otázku, jak se díky odlišnostem ve vývoji osobnosti může měnit i samotné vnímání životní reality.

4 Cíle výzkumného šetření

Primárním cílem našeho výzkumného šetření je **zjistit, jaký mají média vliv na chování a prožívání lidí s mentálním postižením.**

Jedná se o terénní výzkumné šetření uskutečněné v reálných životních podmínkách, v přirozených lidských vztazích a souvislostech. Z tohoto do značné míry vyplývá, že jsme pro sběr výzkumných údajů a jejich následnou analýzu upřednostnili kvalitativní přístup.

Vzhledem k omezenému rozsahu výběrového souboru si tato práce neklade za cíl formulovat obecné závěry. Jde především o porozumění a pochopení konkrétních případů, jejich popis a komparaci případů podobných.

Z primárního cíle, který jsme si stanovili, je možno formulovat hlavní výzkumné otázky:

1. Jakým způsobem lidé se středně těžkou mentální retardací využívají masmédiá a jak zasahují do jejich „všedních“ životů?
2. Je výběr médií determinován prostředím ve kterém vyrůstali?
3. Jak je chápána „pravda“ v médiích lidmi s mentálním postižením?

5 Vzorek výzkumného šetření

Tématem naší diplomové práce je vliv médií na chování a prožívání lidí s mentálním postižením. Pro výzkumné šetření jsme zvolili jako významný prostředek získání informací k tomuto tématu metodu moderovaného rozhovoru.

Oslovili jsme pět klientů Asociace přátel a rodičů zdravotně postižených dětí v Liberci prostřednictvím jejich rodičů. Všechny rodiny byly ochotny se výzkumného šetření zúčastnit a sdílet svoji jedinečnou zkušenost. Respondentům byl vysvětlen záměr práce - dozvědět se o tom, jakým způsobem využívají média a jak díky nim vnímají svět kolem sebe.

Výzkumného šetření se účastnilo pět respondentů – dvě dospělé ženy a tři dospělí muži se středně těžkým stupněm mentální retardace.

Věk respondentů je 23, 23, 21, 19 a 30 let – všichni jsou v životním období mladé dospělosti.

Dva účastníci jsou jedináčci, jeden má sourozence do rodiny osvojeného a dva sourozence vlastního. Biologičtí otcové ve čtyřech případech v rodině nežijí, pouze jeden účastník žije společně s biologickým otcem i matkou.

Všichni účastníci mají naplněný denní program – dva pracují v chráněných dílnách, dva pobývají přes den v centru denních služeb a jeden je žákem posledního ročníku základní školy speciální.

Všichni účastníci žijí doma s rodinou a obývají vlastní pokoj. Každý má ve svém pokoji vlastní televizi i rozhlasový přijímač.

Každý z rozhovorů byl realizován během samostatného setkání s jednotlivým účastníkem výzkumného šetření v jejich domácím prostředí a trval přibližně půl hodiny.

Zkoumaný soubor představoval tzv. pozitivní výběr – tvoří jej rodiny, které byly výzkumnému šetření přístupné, které byly ochotné spolupracovat. Výzkum v rodinách je vždy podmíněn dobrovolnou účastí,

ne jinak tomu bylo i v našem případě. Všechna jména zúčastněných byla vynechána a klienty jsme pro lepší orientaci v práci označili jen jejich iniciály.

Tab. č. 1 Účastníci výzkumného šetření

Označení účastníka	Věk účastníka	Pohlaví účastníka	Zaměstnání	Bydlení	Datum rozhovoru
K. V.	23 let	žena	Chráněná dílna	s rodiči, vlastní pokoj	25. 1. 2010
A. D.	23 let	muž	Centrum denních služeb	s rodiči, vlastní pokoj	10. 2. 2010
A. K.	21 let	žena	Centrum denních služeb	s rodiči, vlastní pokoj	16. 2. 2010
M. B.	19 let	muž	Základní škola speciální	s rodiči, vlastní pokoj	17. 2. 2010
T. H.	30 let	muž	Chráněná dílna	s rodiči, vlastní pokoj	2. 3. 2010

6 Metody výzkumného šetření

Pro naplnění cílů byly ve výzkumném šetření využity některé metody získávání kvalitativních dat. Jako hlavní byla použita metoda moderovaného rozhovoru (interview) s lidmi se středně těžkým stupněm mentální retardace. Každému rozhovoru předcházelo malé „rozehřátí“ v podobě malování na téma média. Vlastní pozorování probandů, které provázelo celé dění společných setkání, podpořilo validitu výpovědí respondentů i vzhledem k jejich handicapu. Jako metody analýzy kvalitativních dat jsme pro výzkumné šetření aplikovali metodu prostého výčtu a metodu vyhledávání a vyznačování vztahů.

Mladí lidé s mentálním postižením, kteří se účastnili našeho výzkumného šetření, byli zkontaktováni prostřednictvím jejich rodičů a byl jim vysvětlen záměr této diplomové práce. Přítomnost jejich rodičů při metodě moderovaného rozhovoru nebyla vyžadována, ale ani odmítána.

Poté následovala návštěva v rodině. Rozhovory byly realizovány v každé rodině pouze s „dětmi“. Konverzace byla volná, neformální, dbalo se na to, abychom měli dostatek času na samotný rozhovor a především aby se vytvořila příjemná atmosféra a přátelská důvěra.

Nepovažovali jsme za potřebné před rozhovory sejmout anamnézu zachycující historii rodiny před a po narození jejich dítěte, kterou považujeme za velmi důležitou, a to z toho důvodu, že jejich osobní příběhy za náš dlouholetý kontakt již známe.

Malování na téma média předcházelo každému z rozhovorů a sloužilo k „rozehřátí“ před samotným interview a ke zjištění, zda-li respondenti tomuto termínu rozumí, zda-li ho znají. Dalším krokem pak již byl samotný rozhovor, který se odvíjel od cílů a otázek výzkumného šetření této práce.

Rozhovor pokládáme za velmi přínosný, neboť nám pomohl získat nenahraditelné informace o názorech, postojích, přáních a také obavách dotazovaných. Zvolili jsme variantu polostrukturovaného rozhovoru –

v jeho průběhu jsme se snažili položit všechny otázky, které byly předem připravené, ale dali jsme prostor také respondentům, aby hovořili spontánně o všem, co zrovna považovali za důležité. Podle okolností byly pokládány také otázky doplňující, které vyplynuly z dané situace. Během rozhovoru se stávalo, že některé otázky byly zodpovězeny stručně, u jiných byly odpovědi obsáhlejší, někdy odpovídali respondenti na předem ještě nepoložený dotaz atp. Pokud byla otázka zodpovězena bezobsažně, bylo potřeba otázku přeformulovat.

Informace, které jsme v průběhu rozhovoru získávali, byly nahrány – s vědomím respondentů i jejich rodičů - na diktafon. Diktafon byl využit především pro autentičtější zaznamenání proběhnuvších rozhovorů. Záznamy byly následně přepsány a uspořádány.

Všechny rodiny byly ubezpečeny, že výzkumné šetření, kterého se zúčastnily, nijak nenaruší jejich soukromí a anonymitu. Všechna jména zúčastněných proto byla vynechána a účastníky výzkumného šetření jsme pro lepší orientaci v práci označili jen iniciály.

Před zahájením rozhovorů předcházela úvaha týkající se počtu otázek, jejich obsahu, formy a pořadí. Každý rozhovor trval cca půl hodiny.

6.1 Pozorování

Pozorování patří spolu s rozhovorem mezi vůbec nejstarší metody získávání psychologických poznatků. Tato metoda neprošla v akademické psychologii tak výrazným vývojem, jako tomu je u jiných výzkumných metod. Naopak lze říci, že mnohem větší zásluhu na rozvoji metod pozorování mají aplikované, zejména klinické obory, které se o její kultivaci a rozvoj zasloužily nejvíce.

Metody pozorování lze dělit z několika různých hledisek. Dle předmětu pozorování můžeme rozlišovat mezi introspektivními technikami a extrospektivními. Pozorování vnějších procesů a jevů lze dále členit na přímé a nepřímé. Všechny základní typy pak samozřejmě můžeme členit dle

úrovně strukturace na strukturovaném, polostrukturované a nestrukturované.

Ferjenčík (2000) vědecké pozorování charakterizuje jako plánovitě selektivní a od běžného pozorování jej odlišuje právě tím, že si vědec dopředu určuje, co a jak bude pozorovat, nikoli že by se odlišoval například schopností pozorovat více jevů než běžný člověk.

Aplikace metod pozorování stejně jako interview je jistým druhem umění, nikoli pouze „řemeslem“. Ferjenčík (2000) rozlišuje mezi tzv. molárním a molekulárním přístupem v pozorování. Molekulárním přístupem je míněno zaměření na menší části (segmenty) a jejich detailní pozorování a popis. Hlavní výhodou je výsledek spočívající ve velmi detailním popisu určité části pozorovaného fenoménu. Nevýhodou však může být, že nám mohou uniknout různé detaily, které někdy mohou mít zanedbatelný význam (Mioviský, 2006).

Podobně jako Ferjenčík zdůrazňuje při charakteristice metod vědeckého pozorování v kontextu pozitivisticky orientované vědy Mervart (1977) především existenci předem dané struktury a výběrovosti. Pozorování citovaný autor obecně charakterizuje jako „...živý (smyslový) odraz objektivní reality, který je výběrový, soustředěný, účelový a aktivní... (1977, s. 105).“

6.1.1 Extrospektivní otevřené zúčastněné pozorování

Extrospektivní metody nebyly v minulosti psychology, na rozdíl od metod introspektivních, tak často znevažovány a byly víceméně vždy akademickou psychologií řazeny mezi vědecké metody.

Ferjenčík (2000) popisuje dvě základní strategie extrospekce: izomorfní a reduktivní deskripce, čemuž přibližně odpovídá dělení Maršálové a Mikšíka (1990) na opisné a kategoriální pozorování. Izomorfní deskripce charakterizuje jako maximálně otevřené pozorování, při kterém se snažíme zaznamenávat vše, co jsme schopni vnímat, a snažíme se vytvořit záznam, který by co nejdříve odpovídal původní pozorované situaci. Výsledná podoba dat získaných strategií izomorfní deskripce se nejčastěji

blíží volnějším narativním útvarům, doplněným například o audio- či video- záznam atd. Základními třemi principy jsou: deskriptivnost, zachycení kontextu a snaha o dosažení komplexnosti.

Vše, co vnímáme, současně interpretujeme a ke zkreslení způsobenému námi, jako výzkumným nástrojem, tak dochází vždy. My se pouze můžeme různými nástroji snažit o to, aby zkreslení bylo co nejmenší. Vyloučit je však nikdy úplně nemůžeme.

Zúčastněné pozorování je formou pozorování, kdy se pozorovatel přímo pohybuje v prostoru, kde se vyskytují jevy, které pozoruje. Stává se tak součástí těchto jevů, je jedním z aktérů. V průběhu pozorování tak dochází mezi pozorovatelem a pozorovaným jevem k interakci. Existuje velké množství různých strategií zúčastněného pozorování, od kterých se odvíjí způsob navázání kontaktu a vstup do prostoru, způsob pohybu v prostoru a komunikační strategie (aktivita, role atd.), způsob záznamu dat a následné ukončení kontaktu a stáhnutí se z prostoru.

Otevřené zúčastněné pozorování představuje standardní aplikaci metody pozorování. Je to takové pozorování, při kterém se pohybujeme v terénu, jsme přímými účastníky situací a jevů, které pozorujeme, a současně účastníci výzkumu vědí o tom, že provádíme výzkum a že za tímto účelem provádíme svá pozorování, záznamy a že se získanými daty bude dále nakládáno v souladu s cíly a plány studie,

Výhodou otevřeného zúčastněného pozorování je jeho etická korektnost, s níž souvisí to, že naše role a pozice v průběhu výzkumu je jasně ohraničená a nemusíme nic skrývat či klamat účastníky. Tato otevřenost může vést k velmi otevřeným vztahům s účastníky a navázání dobré vzájemné důvěry.

Nevýhodou otevřeného zúčastněného pozorování je především fakt, že účastníci výzkumu mohou být ovlivňováni skutečností, že jsou pozorováni. Mohou na to zapomínat či si na to zvyknout, ale mnohdy se ve vypjatých situacích nechají touto skutečností ovlivnit (Miovský, 2006).

6.2 Analýza produktu činnosti

„Nejenom pro diagnostické účely lze využít jakýkoliv produkt klienta, čímž míníme písemné práce, výrobky a artefakty, zvláštní výpovědní hodnotu mají deníky a literární produkce klientů, kterými se blíže zabývá biblioterapie ve své diagnostické části. V psychopedické praxi se pak nejvíce využívá v diagnostice analýza písma, dětské hry a kresby (Valenta, Müller, 2007, s. 67).“

6.2.1 Analýza kresby – „rozehřátí“ před rozhovorem

Kresba poměrně přesně odráží grafomotorické schopnosti člověka, úroveň jeho vizuomotorické koordinace a kvality vnímání, rodinné vztahy apod.

Z analýzy kresby vychází mnoho diagnostických postupů jak těch klinických tak i standardizovaných s pevnou normou.

Vančurová reprodukuje názory amerických vědců, které vychází z předpokladu, že kresba osoby znamená pro subjekt stejnou charakteristiku jako držení těla či rukopis a dále, že strukturální a formální aspekty kresby (velikost, vedení čáry, umístění...) se mění méně, než její obsah (tělesné detaily, oděv postav...), čili to, že formální neprochází tolik vědomou kontrolou.

Dále Vančurová uvádí obecné zásady interpretace kreseb (hlavně figurální tematiky) s tím, že je nutno na uvedenou interpretaci nazírat spíše jako na inspiraci či zajímavost a nespoléhat na velkou exaktnost tvrzení.

Mentálně postižené dítě získává tvořivost stejné psychologické hodnoty jako normální dítě, i když jeho práce může být umělecky méně hodnotná. Uvádí se, že ještě při zachování IQ 50 existuje smysl pro rytmus a barvu, kreativita bývá pozorována i u těžších forem postižení.

V klinickém pojetí nás – obdobně jako u analýzy dětské hry – zajímá především komparace kresebné úrovně formální i obsahové (nezajímá nás výtvarná hodnota práce) klienta ve vztahu k „normě“ ontogeneze dětské kresby. Klinicky nás tedy zajímá to, zda konkrétní ontogenetické znaky v kresbě klienta (první hlavonožec, dvojdímenzionální kresba,

transparence, antropomorfismus, profil, prostorovost atd.) nastupují a odeznívají v souladu s normou či dochází k jejich retardaci.

Zjednodušeně můžeme říci, že kresba mentálně postiženého dítěte v mnoha znacích vykazuje individuální a nekonstantní zpoždění za výše uvedenou „normou“ a to v závislosti na hloubce postižení.

Osoby se středně těžkou mentální retardací jsou schopné většinou obsáhnout pouze obrysová schémata, popř. události (ovšem v literatuře jsou popsáni takto postižení jedinci, jejichž výtvarná tvorba natolik koreluje s vrcholnými plátny modernistů, že přivádí kunsthistoriky k rozpakům).

Diagnosticky hodnotné relace existují mezi mentálním opožděním a schopností zachytit prostorové vztahy. Ontogeneticky se pohybujeme od tzv. juxtapozice (neschopnost vyrovnat se v kresbě s prostorovými vztahy – dítě kreslí většinou všechny znázorňované objekty vedle sebe na spodní linku výkresu) k superpozici (od nejjednodušších prostředků vyjádření prostorových vztahů – kladení vzdálenějších objektů na horizont, překrývání, až po ty složitější, mezi něž patří zmenšování vzdálenějších objektů, perspektivní sbíhavost linií, stínování, barevné vyjádření prostoru – vzdálenější objekty se jeví světlejší...) (Valenta, Müller, 2007).

V naší práci jsme analýzu kresby nepoužili k diagnostickým účelům, nýbrž k účelům výzkumným. Malování na téma média předcházelo každému z rozhovorů a sloužilo k „rozehřátí“ před samotným interview a ke zjištění, zda-li respondenti tomuto termínu rozumí, zda-li ho znají. „Rozehřátím“ v této práci myslíme techniku na způsob metody brainstormingu – mozkotřasu, který je tradičně zaměřený na generování co nejvíce nápadů na dané téma. Účastníci našeho výzkumného šetření tedy dostali za úkol nakreslit cokoliv, co se jim vybaví, když se řekne slovo média. Obrázek mohl být konkrétní i abstraktní – třeba jen vyjádřený pomocí barev. Účastníci měli k dispozici papíry, barevné fixy a pastelky. Po dokončení malování měli probandi možnost o svém obrázku hovořit. Poté následovalo jednoduché vysvětlení slova média, potažmo tématu našeho společného rozhovoru.

6.3 Metoda moderovaného rozhovoru (interview)

Interview patří mezi nejobtížnější a současně nejvýhodnější metody pro získávání kvalitativních dat. Při jeho zvládnutí totiž nejde pouze o získání potřebných sociálních dovedností a citlivosti, ale také o kultivaci schopností pozorovat (jak introspektivní, tak extrospektivní pozorování) a umění obě metody vzájemně provázat a dokázat z nich pro výzkum vytěžit maximum. Z terminologického hlediska termínem interview označujeme takový rozhovor, který je moderovaný a prováděný s určitým cílem a účelem výzkumné studie. Interview je prováděno obvykle s jednou, maximálně třemi osobami. Důvodem k tomuto rozdělení je fakt, že při více než třech osobách dochází ke vzniku fenoménu, jako je skupinová dynamika apod.

Důležitým znakem interview je, že jej nelze provádět bez kombinace s metodami pozorování. Bez kvalitního pozorování není možné provádět kvalitní interview.

„Oč otevřenější a důvěrnější je atmosféra při provádění interview, tím hlouběji se může tazatel pustit a tím bohatší a více validní data je schopen získat (Miovský, 2006, s. 155).“

Důležitými faktory ovlivňujícími průběh interview jsou - vnější podmínky (prostředí), denní doba, chování tazatele, resp. míra standardizace jeho počínání, výrazu, oblečení, vliv pohlaví, věku a dalších vlastností tazatele.

Ve výzkumné části práce bylo použito polostrukturované (semistrukturované) interview.

6.3.1 Polostrukturované interview

Polostrukturované interview je zřejmě vůbec nejrozšířenější podobou metody interview, neboť dokáže řešit mnoho nevýhod jak nestrukturovaného, tak plně strukturovaného interview. Polostrukturované interview vyžaduje oproti nestrukturovanému náročnější technickou přípravu. Vytváříme si určité schéma, které je pro tazatele závazné. Toto schéma obvykle specifikuje okruhy otázek, na které se budeme účastníků

ptát. Obvykle je možné zaměňovat pořadí, v jakém se okruhům věnujeme, a dle potřeby a možností tedy toto pořadí upravujeme, abychom tím maximalizovali výtěžnost interview. Někdy strategii v průběhu interview mezi jeho různými částmi diferencujeme. Některé pasáže (okruhy) jsou ponechány více na tazateli, včetně samotného znění a pořadí otázek, jiné části naopak mohou mít plně strukturovanou formu a vyžadujeme u nich po tazateli striktní dodržení pořadí a znění otázek. Při polostrukturovaném interview je vhodné použít následné inquiry, tedy upřesnění a vysvětlení odpovědi účastníka. Znamená to, že si necháváme například vysvětlit, jak danou věc myslí. U polostrukturovaného interview máme definované tzv. jádro interview, tj. minimum témat a otázek, které má tazatel za povinnost probrat. Máme tak určitý stupeň jistoty, že všechna tato témata probraná skutečně budou. Liší se tak obvykle pořadí, drobné nuance ve znění a stylu pokládání otázek apod. Na toto jádro se pak nabaluje množství různých doplňujících témat a otázek, které se tazateli jeví jako smysluplné či vhodně rozšiřující původní zadání (Miovský, 2006).

V závislosti na složitosti a délce interview využíváme různých pomůcek - záznamový arch, různé formy osnov interview a jiné drobné pomůcky.

Výhodou polostrukturovaného interview je především to, že dokáže eliminovat nevýhody obou zbývajících variant metody interview (nestrukturovaného a plně strukturovaného) a vytěžit současně maximum jejich výhod. Možnost kombinace prvků nestrukturovaného i strukturovaného interview činí z metody polostrukturovaného interview téměř ideální výzkumný nástroj pro oblast aplikace většiny výzkumných plánů v rámci kvalitativního přístupu. „Při polostrukturovaném interview můžeme dosáhnout vyšší přesnosti a výtěžnosti než při klasickém plně strukturovaném interview (Miovský, 2006, s. 161).“

6.4 Metoda prostého výčtu

Metoda prostého výčtu je metodou na hranici mezi kvalitativním a kvantitativním přístupem. Jejím prostřednictvím vyjadřujeme vlastnost určitého jevu, která se týká např. toho, jak často se daný jev vyskytl či v jakém poměru výskytu byl k jinému jevu. Sledováním frekvence a intenzity výskytu určitého jevu se dozvídáme také něco podstatného o kvalitě (Miovský, 2006).

6.5 Metoda vyhledávání a vyznačování vztahů

Kvalitativní metoda vyhledávání a vyznačování vztahů mezi proměnnými je založena na několika základních principech. Prvním principem je vyhledávání, identifikace a popis vztahů, na které nás explicitně upozorňují účastníci výzkumu. Ti ve svých výrocích uvádějí určité jevy do vztahů a na nás je popsát, jak účastník tento vztah chápe a jak o něm uvažuje, a následně se pokusit hledat pro daný vztah přijatelné vysvětlení. Druhým principem je vyhledávání vzájemných vztahů mezi proměnnými na základě vnitřních nebo vnějších souvislostí (Miovský, 2006).

„Zvláštním tématem je u této metody způsob zdůvodnění identifikovaných vztahů. Není samozřejmě možné pracovat pouze s prostým označením vztahů ze strany účastníků, stejně tak jako s intuitivním nacházením souvislostí ze strany výzkumníka. Vždy je nutné využít různých podpůrných vysvětlení existujícího vztahu a vzájemné řetězení důkazů o jejich existenci (Miovský, 2006, s. 225).“

7 Výsledky a jejich analýza

Pro naplnění cílů této diplomové práce bylo využito několik metod k získání kvalitativních dat. Jako hlavní byla použita metoda moderovaného rozhovoru (interview) s lidmi se středně těžkým stupněm mentální retardace. Každému rozhovoru předcházelo malé „rozehřátí“ v podobě malování na téma média. Vlastní pozorování probandů, které provázelo celé dění společných setkání, podpořilo validitu výpovědí respondentů i vzhledem k jejich handicapu. Jako metody analýzy kvalitativních dat jsme pro výzkumné šetření aplikovali metodu prostého výčtu a metodu vyhledávání a vyznačování vztahů.

Malování na téma média předcházelo každému z rozhovorů a sloužilo k „rozehřátí“ před samotným interview a ke zjištění, zda-li respondenti tomuto termínu rozumí, zda-li ho znají. Účastníci se směle pustili do malování, aniž by se na cokoli dalšího doptávali. Všichni kreslili konkrétní obrázky. Čtyři z nich pak skutečně měli nějakou souvislost s médii. Na obrázcích se objevil televizor, dva lidé a mezi nimi čarami naznačena komunikace, nazí lidé a automobil v blecích fotoaparátů. Účastníci měli k dispozici papíry, barevné fixy a pastelky. Všichni využili pouze jeden papír a výrazné fixy.

Po dokončení malování měli probandi možnost o svém obrázku hovořit. Kresby povětšinou barvitě popisovali, někteří si k nim vymýšleli dokonce i příběhy.

Poté následovalo vzájemné vysvětlení slova média, tématu našeho společného rozhovoru a jejich porozumění.

Během rozhovorů jsme zaznamenali určitou nervozitu účastníků. Přestože se vzájemně známe již několik let, byli někteří respondenti velmi napjatí. U jedné z účastnic jsme registrovali regresivní projevy. Obvykle sebevědomá slečna se po prvních výzkumných otázkách začala choulit, dokonce změnila polohu hlasu a jakoby šišlala. Její chování se po nějakém

čase vrátilo zpátky do normálu. Další z účastníku přestal mluvit po příchodu další osoby do místnosti. Přál si přerušit rozhovor do té doby, než osoba opět odejde. Jiní dva respondenti brali účast v šetření s takovou vážností, že v průběhu interview působili až vyčerpaně. Jen jeden z účastníků se choval jako obvykle.

Délku rozhovoru a jeho tempo jsme museli upravovat na základě zkušenosti z rozhovoru prvního. Některé z otázek pozbyly důležitosti, a tak jsme je ze seznamu vyřadili, jiné jsme naopak doplnili. Také jazyk pokládaných otázek jsme museli na základě získaných zkušeností upravit – povětšinou zjednodušit a některé cizí pojmy nahradit jinými slovy.

Každý z účastníků rozhovoru je jedinečná osobnost, a tak bylo potřeba rozhovor přizpůsobit jejich temperamentu, potřebám a naturelu.

Někdo chtěl mít rozhovor již za sebou a povídat si o všedních věcech, jiný by chtěl ve společnosti a s daným tématem strávit ještě více času.

Při kvalitativní obsahové analýze rozhovoru jsme postupovali podle jednotlivých otázek. Předcházela transkripce celého rozhovoru, kterou jsme doplnili o informace získané z pozorování. Při hodnocení rozhovorů jsme obsah odpovědí analyzovali, hledali významné spojitosti témat a vazby mezi nimi. Kromě postupu po jednotlivých otázkách, jsme prováděli i celkové srovnání probandů.

Během rozhovorů byly zaznamenány pro výzkumné šetření hodnotné a zajímavé odpovědi.

Otázky byly rozděleny do pěti okruhů:

I. Co pro mě znamená televize?

II. Co pro mě znamená rozhlasové vysílání?

III. Co pro mě znamená tisk?

IV. Co pro mě znamená internet?

V. Co pro mě znamená reklama?

I. Co pro mě znamená televize?

Díváš se na TV sám anebo s rodinou?

Účastníci se shodli na tom, že se na televizi nejčastěji dívají sami a jen výjimečně v něčí společnosti. Někteří dokonce uvedli, že se na televizi o samotě dívají rádi, že tuto možnost preferují.

K. V. Koukáme hlavně u sebe. Maminka má svoji. Takže s Pavlem. Ale s mamkou koukám na Chůvu, někdy na Ordinaci. Na to Pavel nekouká. Sama se dívám jen na Medúzu.

A. D. Sám. Někdy s mamkou u mě v pokoji. S taťkou nikdy.

A. K. Já se ráda dívám sama.

M. B. Dívám se vždycky sám. Jen na Přátelé se dívám s mamkou. A na seriály s celou rodinou.

T. H. Většinou se díváme každý na svoji televizi.

Povídáš si o tom, co jsi viděl v televizi s lidmi v práci anebo s přáteli?

Všichni účastníci si s někým pravidelně vyprávějí o tom, co zajímavého shlédli v televizi. A to nejčastěji s rodinou, přáteli a během dne v práci.

K. V. V práci ne. Ale vlastně s Markétou, s mojí nejlepší kamarádkou, ale ona je jen na čtyři hodiny.

A. D. S mamkou, s Martinem (kamarád).

A. K. Povídáme si v práci, hlavně o seriálech.

M. B. S kamarádem Domčou.

T. H. V práci ne, občas na kroužkách, ale to jim spíš vyprávím.

Sleduješ televizi i v posteli?

Kromě jednoho z účastníků všichni respondenti přiznali sledování programu i z postele. Jedna účastnice si vybavila situaci, kdy leží doma s nemocí a dívá se na televizi.

K. V. No to jo. Hlavně když jsem nemocná. Když mám kašel, tak nemůžu ležet. Hrozně se potím a je mi zima. No a ten kašel, ten je tedy fakt hrozný.

A. D. Koukám, v pyžamu.

A. K. Ano, často.

M. B. Ne.

T. H. Taky.

Sleduješ pravidelně nějaký pořad?

Každý z účastníků sleduje pravidelně alespoň jeden seriál, ale obvykle i více. Další pořady si vybírají podle zájmů – hudební, sportovní. Potěší je také pořad, ve kterém je zábava. Přesně vědí, v který den a v kolik hodin se na svůj oblíbený program můžou těšit.

K. V. V pondělí nekoukám na nic, v úterý na Ordinaci, ve středu na nic, ve čtvrtek na Ordinaci, v pátek a sobotu, když je něco zábavného a v neděli třeba na film. Medúza je v neděli. Každý den ale koukám na Chůvu. Když jsem sama, tak si čtu horoskopy a pouštím si Chinaski. Každý večer mám Ulici. Chyťte doktora jsem nekoukala a Slavík – koukám každý rok.

A. D. Ordinance, Ulice, Super Star.

A. K. Dívám se různě. Každý den se koukám na Ulici. V úterý a ve čtvrtek mám Ordinaci. V pondělí mám Kobru 11 na Nově. Ve středu mám Comeback a v pátek mám nevím.

M. B. Dívám se na zprávy na Čtyřadvacítce. Nejradši mám sporty. Dívám se teď na olympiádu. Myslím, že přivezou zlato. Taky na Walkera a na Ordinaci.

T. H. Hádej kdo jsem, Ordinaci, Přešlapy, Večerníčky.

Povídáš si někdy se svými hrdiny v televizi?

Tři z dotazovaných účastníků potvrzují, že si se svými hrdiny z obrazovek rádi povídají, jedna účastnice vyjádřila lítost, že si s ní nikdo z televize povídat nechce a jeden účastník tuto možnost zcela zavrhl.

K. V. Tam jsou všichni hodný a spokojení. Ale nikdo z nich si se mnou nikdy nepovídal. Když jsme s tebou byli na koncertě, tak se tam se mnou taky nikdo slavnej nebavil.

A. D. Jo, povídám. Daniela Šinkorová. Už tam není v tom seriálu. Kurva.

A. K. Jo (velký smích). Tak různě, no a co.

M. B. Ne, to ne.

T. H. Někdy. Třeba se ptám, jaký bylo natáčení. Jsem s nimi i v ději, třeba když dávali VKVčka.

**Sleduješ dění na domácí nebo zahraniční „showbusinessové“ scéně?
Informuješ se o nejnovějších změnách v životě celebrit?**

Někteří z dotazovaných životy celebrit sledují ze stránek časopisů. Jedna účastnice si dokonce vystřihuje fotky slavných lidí a lepí je do zvláštního sešitu. Dva respondenti zmínili, že se dívají na pořad Top Star, který se přímo děním v showbusinessu zabývá. Jeden dotazovaný barvitě popisoval, co v tomto pořadu viděl.

K. V. V Bravičku. Ale o Ordinaci tam nepovídaj.

A. D. No fuj. Sleduju to v časopisech. Čůraj na ulici. Je to fuj. Koukám taky na Top Star magazín s Mahulenou Bočanovou. Bartošová a Pomeje nejdřív měli spolu svatbu, pak měli rozvod a teď jsou spolu. To je život. Ach ty ženský. Prsa nahatý.

A. K. Jo, já si to vystřihuju a mám na to desky.

M. B. Třeba Karel Gott je největší hvězda.

T. H. Dívám se na Top Star. Bílá tam teď byla.

Viděl si v televizi někdy nějaký erotický pořad?

Dva účastníci zmínili, že kdysi viděli pořad Peříčko, jedna účastnice jednou v noci viděla nějaký erotický film, zbylí dva účastníci nic s erotickou tematikou neshlédli.

K. V. Máme filmy. Slunce seno erotika ale jako nemáme. Slunce seno jahody, Slunce seno a pár facek. V televizi jsem nikdy nic takového neviděla.

A. D. Peříčko. Viděl jsem film, sám. Líbilo se mi to. Píchnaj tam.

A. K. Jednou o půlnoci. Dívala jsem se až do konce, vydržela jsem to.

M. B. Ne.

T. H. To už je dávno. Peříčko.

Zapínáš televizi ve chvílích kdy jsi smutný?

V odpovědi na tento dotaz se všichni respondenti shodli. Televizi využívají ve chvílích, kdy je jim smutno, jeden z nich řekl, že je to dokonce často.

K. V. Když jsem smutná, tak si pouštím rádio, ale když já jsem ho rozbila a to je teda hrozný.

A. D. Ano.

A. K. Ano, taky.

M. B. To se mi stává často.

T. H. Ano.

Jak často se díváš na televizi?

Účastníci se dívají na televizi denně, po návratu z denního programu anebo až večer.

K. V. Úterý, čtvrtek, pátek někdy sobota a neděle. (Z rozhovoru s K. V. ale dále vyplývá, že televizi sleduje denně.)

A. D. Každý den na Ulici.

A. K. Každý večer.

M. B. Každý den.

T. H. Každý den.

Jaký žánr máš nejraději (seriály, filmy, dokumenty, sport, zpravodajství, pohádky, soutěže, diskusní pořady etc.)?

Výběr oblíbeného žánru je u jednotlivých účastníků velmi různorodý.

K. V. Když je něco zábavní. Hlavně ale na hudbu. Občas seriály. Na filmy kouká máma. Sport vůbec, ani fotbal už mě nebaví. Teď už mě bavěj Chinaski.

A. D. Ulici.

A. K. Dokument vůbec ne. Můžu romantiku, detektivku nebo sport.

M. B. Mám rád dokumenty o vodopádech.

T. H. Sporty, to je jasný. Olympiádu mám moc rád. Taky mám rád dokumenty o zvířatech, seriály a filmy.

Co děláš, když nechceš nějaký program zmeškat?

Ani jeden z účastníků neřeší zmeškání oblíbeného pořadu jeho nahráním nebo třeba přehráním přes internet. Vždy si raději promeškaný program nechávají vyprávět.

K. V. Já jsem celý týden v práci. Tak si to nechávám vyprávět.

A. D. Mi to vyprávěj.

A. K. Nechávám si to vyprávět od kamarádky v práci.

M. B. Nic, nevadí mi to.

T. H. Tak si to pustím další den.

Kdo u vás vybírá televizní program? Dohadujete se doma někdy kvůli výběru programu?

Protože mají účastníci televizor ve svém pokojíčku, neřeší s nikým výběr programu. Jen dvěma respondentům rodiče program „cenzurují“ a sledování televize časově ohraničují.

K. V. My máme nověj ovladač, takže když maminka nechce, abysme se koukali, tak to vypíná. Já ne. Pavel když chce večer pohádky, tak jdem do pokojíčku a já s ním koukám. Určuje to maminka. Včera se koukala na Julii Lescaut a nechtěla mi pustit toho Doktora, ale nepohádaly jsme se.

A. D. Já.

A. K. Já sama. Dívám se třeba i do půlnoci.

M. B. Program si vybírám sám, ale můžu se dívat jenom do zpráv. Pak vybírají naši.

T. H. Já sám na své televizi. Dřív jsme se dohadovali, když jsme měli jen jednu, teď už ne.

Máš ve svém pokoji televizi?

Všichni z dotazovaných disponují vlastním televizorem v pokojíčku.

K. V. Takhle, my máme novou televizi, tu starou jsme vyhodili. Můžeš se koukat i z dálky, z dálky jo. A tu starou, co jsme měli my, máme v pokojíčku.

A. D. Mám.

A. K. Mám svoji.

M. B. Mám svoji.

T. H. Mám svoji. Naši mají dvě (*smích*).

Je televize důležitá? A proč?

Dva z účastníků spatřují důležitost televize v tom, že dokáže lidi zabavit. Jedna respondentka uvedla, že pro ni má význam v tom, že ona sama neumí číst a je pro ni tudíž televize zdrojem informací a odpočinku. Jediný z dotazovaných důležitost televize odmítl s tím, že je pro něho lepší život.

K. V. Je důležitá, protože máme novou televizi. Je to málo platný. Já vůbec nevím. Abych se nenudila, je to zábava. Všichni mají nacvičený v pokoji a kuchyň.

A. D. Myslím, máme ji v kuchyni. Máme tři. Zábava.

A. K. Jako pro mě jo. Já neumím číst. Normální děti můžou číst. Já radši poslouchám písničky, koukám na DVDčka nebo koukám na televizi. Mamka když něco nevidí, tak chodí za mnou a ptá se.

M. B. Je, protože se na ní koukají lidi.

T. H. Myslím, že moc ne, lepší je život!

V kolik hodin dávají zprávy?

Účastníci mají přehled i o zpravodajství mimo hlavní vysílací čas.

K. V. No od půl osmý. Já se nekoukám.

A. D. V pět hodin a v půl osmý.

A. K. Na Nově v osm. Na Nově jsou hezčí, umí to tam líp podat. Dávají je po Ulici. Dívám se pravidelně.

M. B. Ve čtyři.

T. H. V půl osmý na Nově.

Jakou si pamatuješ nejčerstvější informaci ze zpravodajství?

Tři z dotazovaných si vzpomněli na tragickou informaci ze zpravodajství, dva si na nic konkrétního nevzpomněli.

K. V. Nic mě nenapadá.

A. D. Havárka. Dvě auta se srazily.

A. K. Sáňkař na olympiádě, jak začínali v pátek, jak měli tréninky, tak umřel jeden z nich. Nějakej Buřinec (Gruzíнец).

M. B. Že vystěhovali lidi z baráku.

T. H. Něco ve škole, myslím, že děti.

Řídíš se předpovědí počasí?

Tři účastníci se na počasí dívají, ale řídí se jí jen dva. Jedna z účastnic zpochybňovala validitu předpovědi, další uvedla, že se řídí tím, co ji řekne maminka.

K. V. Nekoukám se. Ale vím, že má mrznout, mamka mi říkala, ať si vezmu punčocháče.

A. D. Michaelu mám nejradši. Krásná, nahatá.

A. K. Ne, oni si dělaj, co chtěj.

M. B. Koukám se a sleduju to.

T. H. Ano, dívám se a řídím se jí.

První slovo, které se Ti vybaví, když se řekne televize?

Pouze jeden respondent uvedl konkrétní věc, a to rozhovory.

K. V. Že teda koukám.

A. D. Televize.

A. K. Dívat se.

M. B. K. Písmeno K, protože je to v televizi.

T. H. Rozhovory.

Jaký žánr filmů máš nejraději (romantický, akční, drama, horror, pohádka etc.)?

Jeden respondent se na filmy nedívá vůbec, ostatní měli různé oblíbené žánry filmů.

K. V. Akční teda určitě. Třeba Kobra 11. Romantický teda ne.

A. D. Já se na filmy nedívám. Někdy blbý filmy.

A. K. Romantický a detektivky.

M. B. Akční.

T. H. Horror a pohádky taky.

Co to jsou zprávy?

Kromě jednoho účastníka mají pro ostatní zprávy spíše negativní konotace. Spojují si je převážně s nepříjemnými událostmi.

K. V. Kdo všichni zemřeli, někdo zastřílel, někdo vloupal. A někdy tam bývají zábavní dolů do Prahy. Nejdřív jsou zprávy a pak je sport. Oni jsou na střídačku.

A. D. No fuj.

A. K. Dávají je večer po Ulici.

M. B. Ty mám rád. Říkají tam, co se stalo.

T. H. Často se tam řeší přepadení.

Znáš nějakého herce, herečku?

Všichni účastníci si vzpomněli minimálně na dvě jména, a to převážně českých herců a hereček. Jeden z dotazovaných dokonce vyjmenoval plejádu zahraničních hvězd.

K. V. No Michal Malátný a Táňa Vilhelmová.

A. D. Zlata Adamovská. Daniela Šinkorová, Zach, Martin, Štěpánek.

A. K. Mádl a Simírek, Hruška.

M. B. Karel Gott, Eva Holubová.

T. H. Těch je hodně. Catherine Zeta - Jones, Alec Baldwin, Brad Pitt, Segal, Arnold, Jean - Claude Van Damme, Bambas, Hanišová.

Jak funguje televize?

Na tento dotaz padly dvě velmi logické odpovědi: televize funguje originálně a na ovladač. Ostatní nevěděli a ani se do přemýšlení o tom nechtěli pouštět.

K. V. Originálně.

A. D. Nevím.

A. K. To já nevím.

M. B. Funguje na ovladač.

T. H. Tak to nevím, přemýšlel jsem nad tím.

Jaké znáš televizní stanice a kterou nejčastěji sleduješ?

Televizních stanic znají všichni dotazovaní velké množství. V oblíbenosti si konkurovala ČT 1 s Novou.

K. V. Nemáme Óčko, akorát máme Čtyřku, jak jsou tam ty sporty. Znam – Jednička, Nova, Prima. Nejčastěji sleduju Jedničku a Novu. Na Jedničce koukám na Anděla, když teda někdy dávaj. Na Nově Slavík.

A. D. Jednička, Dvojka, Nova, Prima, zprávy, Nova Cinema, Prima Cool. Nejčastěji koukám na Novu.

A. K. Jednička, Dvojka, Nova, Prima, Markíza, Nova Cinema, Čtyři sport. Já sleduju všechny.

M. B. Jednička, Dvojka, Nova, Prima, Čtyřadvacítka, ČT 4.

T. H. Nova, Prima, Cool, Nova Sport, Nova Cinema. Nejčastěji sleduju Eurosport.

Jaký je Tvůj nejoblíbenější film?

Tři z dotazovaných si vzpomněli na svůj oblíbený film, jeden připomněl, že filmy nejsou jeho preferované televizní pořady a jedna účastnice odpověď zobecnila tak, že má ráda všechny romantické filmy.

K. V. Chyťte doktora, to je moje. *Vždyť si ho neviděla...* No ne, ale to je moje. No Kameňáka mám ráda. Protože je tam Maxa. On taky zpívá v rádiu.

A. D. Nemám rád.

A. K. Nějaký romantický.

M. B. Walker.

T. H. Godzzila, Jurský park, taky tu loď...Titanic.

Co Tě v poslední době v televizi nejvíce zaujalo?

Každého z respondentů zaujalo v televizi za poslední dobu něco jiného. Událost v seriálu, výkony na olympiádě a v Super Star, zprávy...

K. V. V Ordinaci byla svatba a nejvíc se mi líbí Petr Hanák. Ten je teda pěkněj.

A. D. Zprávy a Super Star.

A. K. Ordinance minule. A olympiáda. Dávaj to pozdě, ale já nemohla spát, to bylo napínavý!

M. B. Zprávy.

T. H. Olympiáda.

Je film nejdříve v kině nebo v televizi?

Tři z respondentů odpověděli správně, jeden nevěděl, druhý se spletl.

K. V. Myslím, že obě dvě. Poprvé je v televizi.

A. D. Nevím.

A. K. V kině.

M. B. V kině.

T. H. Musí být v kině a pak v televizi.

Jací jsou lidé, kteří jsou slavní?

Odpovědi na tento dotaz byli veskrze pozitivní. Slavní lidé jsou podle nich hodní, mají rádi lidi, jsou bohatí a úspěšní, normální, ale dost spokojení a mají společný sex.

K. V. Jsou normální, ale dost spokojený.

A. D. Celebrity? Pavel Rychlý. Maj společný sex.

A. K. Bohatí.

M. B. Hodný.

T. H. Jsou úspěšní. Mají se rádi.

Mohou užívat televizi i lidé, kteří jsou nevidomí?

Čtyři z dotazovaných možnost užívání televize nevidomým člověk radikálně zamítli, pouze jeden váhal.

K. V. Ne. Náš slepej z práce poslouchá muziku.

A. D. No asi jo.

A. K. Ne, to ne, to nejde.

M. B. Ne.

T. H. Spíš ne.

Co dělají v TV rosničky?

V této odpovědi nebyl problém, všichni účastníci odpověděli bleskově a správně.

K. V. Jééé, Kadla Mráčková. Dělá počasí.

A. D. Já jsem blázen. Počasí dělaj.

A. K. Počasí.

M. B. Uváděj televizní počasí.

T. H. Hlásej počasí.

II. Co pro mě znamená rozhlasové vysílání?

Co je to rozhlas?

Kromě jednoho dotazovaného slovo rozhlas respondenti znali. Spojovali si ho pak přímo s konkrétní stanicí.

K. V. Jako Sever? Stanice.

A. D. Impuls. Já ho poslouchám každý den. Ráno Impulsovi. Hrajou tam pěkný písničky.

A. K. Rádio.

M. B. Rádio.

T. H. To slovo jsem neslyšel.

Máte doma rádio?

Ve většině případů má každý z účastníků vlastní rozhlasový přijímač. V jedné domácnosti dokonce zabavení rádia používají jako trest.

K. V. Mám ho zabavený, ale mamka mi ho ještě nevrátila. Když zlobím, tak ho mám zakázaný, ale teď ho zakázaný nemám, ale mamka mi ho ještě vůbec nevrátila.

A. D. Máme.

A. K. Každý máme svoje.

M. B. Máme a já mám i svoje.

T. H. Máme dvě. Já mám jedno a druhý je v kuchyni, ale poslouchám jen já.

Posloucháš rádio? Jaké a kdy?

Všichni dotazovaní mají svoji oblíbenou rozhlasovou stanici. Dva místní rádio RCL, dva Evropu 2 a jeden rádio Impuls. Většinou ho poslouchají doma i v práci, a to každý den. Někteří jeho poslouchání mají dokonce ritualizované.

K. V. RCLko, protože tam hrajou i Chinaski. Třeba duet s No Name. Poslouchám každý ráno a navečír. Můžu i na noci.

A. D. Impuls. Každý den.

A. K. Evropu 2. Doma i v práci. Hodně. Když na to mám chuť.

M. B. Evropu v autě každé ráno a pak i doma.

T. H. Rádio Contact Liberec 101,4. Poslouchám každý den.

Co je možné slyšet v rádiu?

Všichni respondenti měli dobrý přehled o tom, co je možné na radiových vlnách naladit.

K. V. Třeba všechny, který zpívaj. Třeba Chinaski. Oni zpívaj teda často v rádiu. Kolář ten taky často. Někdy tam i povídaj. Říkaj, co budou za písničky a kdo tam budou.

A. D. Hudbu, povídání.

A. K. Písničky, zprávy, sporty, počasí, vtipy taky.

M. B. Písničky a Leoše Mareše.

T. H. Zprávy, sport, doprava.

Sleduješ populární hudbu?

Všichni dotazovaní svorně odpověděli, že populární hudbu sledují.

K. V. Jo. Teď žebříček vyhrála Alicie King.

A. D. Jo.

A. K. Myslíš jako operu? Ted' frčí Super Star.

M. B. Sleduju.

T. H. Tu já můžu.

Znáš nějakého moderátora z rádia?

Každý z účastníků si vzpomněl na alespoň jednoho rozhlasového moderátora.

K. V. Lukáše Vydrých. Ale neznám všechny. Tam je Lukáš Vydrých, Petr Klimeš, David Jelínek, David Hamr, Martin Moch.

A. D. To je kus.

A. K. No tak to nevím, možná Mareš.

M. B. Leoš Mareš.

T. H. Tam jich je hodně. Nějaký Lukáš.

Jaká písnička se Ti vybaví právě teď?

Každý z dotazovaných si skutečně vybavil nějaký aktuální hit.

K. V. Láskopád.

A. D. Lucie Vondráčková.

A. K. Super Star a nebo mám ráda tu od Csákové nebo Helenu – Dlouhá noc.

M. B. Gipsy.

T. H. S Club 7 nebo Backstreet Boys.

Kdo je to Hajaja?

Pohádkového skřítko Hajaju, který vám vybere pohádku na dobrou noc (od 60. let na Českém rozhlasu), neznal překvapivě ani jeden z účastníků.

K. V. Nevím.

A. D. Nevím.

A. K. Nevím.

M. B. Nevím.

T. H. Zním Bajaju.

III. Co pro mě znamená tisk?

Co je to tisk?

Pět z dotazovaných si vybavilo pod tiskem noviny anebo časopis, jedna respondentka si vzpomněla na výtvarnickou techniku tisku.

K. V. Tam je hybný tisk. Tam někdo skáče a pak jsou tam proužky a nejde to.

A. D. Noviny.

A. K. Drby.

M. B. Noviny, časopisy, letáky.

T. H. Noviny.

Jaké znáš noviny, časopisy?

Dva respondenti si nevybavili žádné periodikum, tři další jich vyjmenovali hned několik.

K. V. Bravičko, Blesk, Tv Max, Tv revue, Blesk pro ženy, Popcorny.

A. D. Nevím.

A. K. Já znám Šíp. Blesk, Šíp a sportovní noviny, Aha nebo takhle.

M. B. Neznám.

T. H. Blesk, Květy.

Čteš noviny nebo časopisy? Pokud ano, tak jaké?

Jen jeden z účastníků čte pravidelně noviny – konkrétně Blesk. Ostatní zmínili, že tiskoviny čtou doma rodiče a jeden dotazovaný uvedl, že raději upřednostňuje knihy.

K. V. Čte to maminka. Blesk a TV revue, ne teda TV Max. Já koukám jen co dávají v televizi. Ale občas čtu na záchodě. To mě prohání.

A. D. Nečtu.

A. K. Čte mi máma, já neumím číst.

M. B. Čtu. Blesk.

T. H. Já čtu spíš knihy. Ale občas čtu Blesk.

Kdo je u vás kupuje?

Dle účastníků kupují domů tiskoviny jen rodiče.

K. V. Maminka.

A. D. Máma a táta.

A. K. Nevlastní táta, ale nepravidelně.

M. B. Pošťák a maminka.

T. H. Někdy mamka.

Odebíráš nebo si kupuješ nějaký časopis?

Kromě jedné respondentky, která si pravidelně kupuje časopis Bravo nikdo z dotazovaných žádný časopis neodebírá ani si nekupuje.

K. V. Kupuju si Bravičko, každý měsíc. Chodím to kupovat s maminkou.

A. D. Ne.

A. K. Ne. Kupovala jsem Bravičko, o sportu, o vaření. Nevím, co má máma na sebe napsaný, já nic.

M. B. Pošťák nám je přiváží. Čtou je naši.

T. H. Ne.

Co Tě v tisku nejvíce zajímá?

Odpovědi jsou spíše vyhýbavé a neurčité. Buď v nich nemají zájem o nic anebo uvádějí jen obecně – obrázky a „nějaké“ články.

K. V. Nějaký články.

A. D. Já jsem blázen.

A. K. Obrázky.

M. B. Nic.

T. H. Ani nic.

Povídáš si s někým o nových zprávách?

O informacích z tisku si účastníci povídají s další osobou jen výjimečně. Když, tak s rodiči nebo kamarády.

K. V. Radši ne. Protože to je hrozný. Špatný zprávy.

A. D. Ne.

A. K. S mámou.

M. B. S kamarádem Domčou.

T. H. Jen někdy.

Poslední zajímavá informace v tisku?

Logicky se tedy ani nikomu z dotazovaných žádná čerstvá informace z tisku ani nevybavila.

K. V. Nevím.

A. D. Nevím.

A. K. Nevím.

M. B. Nevím, nečtu to.

T. H. Nevzpomenu si.

Co je politika? Znáš nějakou politickou stranu? Kdo je prezident?

Jednoznačně všichni věděli, kdo je prezident, jeden z dotazovaných (paradoxně ten nejmladší – 19letý) odpověděl neaktuálně – Václav Havel. Dotaz na politiku setřáslí ze stolu s tím, že je nezajímá, jsou na ni mladí anebo, že politici mají „blbý kecy“.

K. V. To mě nebaví, to neznám. Prezident je Klaus a strana je Vláda.

A. D. Blbý kecy. Nic o tom nevím. Prezident je Václav Klaus.

A. K. Nesleduju to. Prezident je Klaus myslím. Na politiku jsem ještě mladá, já mám jiný zájmy.

M. B. To mě nebaví. Prezident je Havel.

T. H. Nezajímá mě to, ale znám třeba ODS. Teď je prezident Klaus. Zním taky Dientsbiera, Grosse.

Viděl si někdy nějaký časopis s erotickou tematikou?

Pouze dva z dotazovaných viděli nějaký časopis s erotickou tematikou – jedna účastnice za sklem trafiky, druhý účastník odpověď nerozvedl. Ostatní nic podobného nikdy neviděli.

K. V. Ne.

A. D. Jo.

A. K. Viděla jsem v trafice, to já nekupuju.

M. B. Ne.

T. H. Tak to ne. Ještě ne.

Co je to bulvární tisk, zpráva?

Tři účastníci měli jasnou představu o tomto pojmu, dva ho nikdy neslyšeli.

K. V. To jsem nikdy neslyšela.

A. D. To je sex. Nahý lidi na silnici a tam je fotěj.

A. K. To je třeba v novinách, tam píšou drby.

M. B. To neznám.

T. H. Bulvár. Pomluvy.

Co znamená, když se řekne že mají novináři okurkovou sezónu?

Nikdo z respondentů toto slovní spojení nezná.

K. V. Ježišmarjá, to jsem nikdy neslyšela.

A. D. Nevím.

A. K. Nevím.

M. B. Okurkovou sezónu! To jsou blbci!

T. H. Jo, slyšel, něco jako okurky.

Co je to novinářská kachna?

Nikdo z respondentů toto slovní spojení nezná. Jeden se k významu přiblížil.

K. V. Tu jsme měli k obědu.

A. D. Nevím.

A. K. Neznám to. Kecy píšou hodně.

M. B. (smích) Kachna říkám Kačce.

T. H. Jedině z Harryho Pottera.

Kdo je to novinář?

Tři z účastníků se do správné odpovědi strefili, dva další se jí spíše blížili.

K. V. Komenta.

A. D. Píše.

A. K. Ti, co píšou.

M. B. Pán dělá noviny.

T. H. Novinář je člověk, kterej pořád někde je.

Kdo je to paparazzi?

Nikdo z respondentů toto slovo nezná. Jeden účastník si však vzpomněl na populární hit s názvem Paparazzi.

K. V. To jako neslyšela.

A. D. Nevím.

A. K. To neznám.

M. B. To nevím. Asi fotěj.

T. H. No Chodúr zpíval Paparazzi.

Může nějaký článek v tisku někomu ublížit?

Dva dotazovaní si dokážou představit, že tisk může někomu i uškodit – měli to hlavně spojené s bulvárními zprávami. Tři další respondenti možnou škodlivost tisku popřeli.

K. V. To ne asi.

A. D. Sex, ten může ublížit.

A. K. No můžou.

M. B. Nemůže.

T. H. Sportovcům třeba. Neslušný otázky. Třeba něco soukromý. Kolář měl taky problémy – s kamarádama.

Může nějaký článek v tisku někomu pomoci?

Čtyři účastníci se domnívají, že tisk dokáže lidem pomoci, jeden tuto vlastnost přisuzoval spíše televizi.

K. V. Pomocť to jo, to je lepší než ublížit.

A. D. Zachránit může.

A. K. To taky může.

M. B. Může.

T. H. Třeba televize pomůže, ale tisk ne.

IV. Co pro mě znamená internet?

Co je to internet?

Účastníci si internet okamžitě spojili s počítačem. Jednomu respondentovi se dokonce vybavila možnost psaní si přes internet.

K. V. Ten máme na počítači.

A. D. Nevím. (Z rozhovoru dále vyplývá, že A. D. je uživatelem internetu. Tuto odpověď považujeme tedy jako z nějakého důvodu cíleně negativní – A. D. je velký šprýmař.)

A. K. Je v počítači.

M. B. Lidi si přes něj píšou.

T. H. Něco jako počítač.

K čemu je možné internet využít, k čemu je dobrý? Co se dá všechno na internetu najít?

Účastníci jsou aktivní uživatelé internetu – většinou ale s podporou nějaké další osoby. Hrají přes internet hry, dívají se na filmy, poslouchají hudbu, sledují stránky oblíbených seriálů, vyhledávají osoby, jízdní řády, informace o počasí, recepty a také píší emaily.

K. V. Já ne, tam chodí Pavel a mamka. Ale jsou tam ty Chinaski. Chinaski, to je jasný. Hry a nějaký SMSky nebo stránky.

A. D. No na Ulici. Hrajeme v práci auta. Ordinaci taky můžem vidět. Ulici. Na www.

A. K. Já chodím na Novu. Jsou tam fotky z Ulice, Ordinance, Kobra 11. Počasí, recepty, jízdní řád, e-mail.

M. B. Hledají se tam nějaký stránky. Dívám se tam nejčastěji na filmy.

T. H. Já tam třeba píšu. Hledám tam třeba jména, třeba Tvoje. Abych zjistil nějaké informace.

Máte doma počítač?

Tři z dotazovaných mají doma počítač připojení k internetu, dva ne.

K. V. Máme.

A. D. Ne, máme v práci.

A. K. Ano.

M. B. Ano, máme.

T. H. Ne, jen na kroužku.

Máš někde možnost využívat internet? Pokud ano, tak jak často?

Všichni účastníci mají možnost pravidelně využívat internet, ať už doma, v práci anebo přímo na počítačovém kroužku.

K. V. Na počítačích (kroužek).

A. D. V práci. Ulici a Ordinance a taky zprávy.

A. K. Doma. Ale moc na něj nechodím.

M. B. Doma, ve škole. Každý den.

T. H. Na kroužku každé pondělí.

Co jsou to webové stránky a jaké stránky nejčastěji navštěvuješ?

Otázka, která je vlastně velmi podobná té, při které jsme se dotazovali na možnosti internetu, byla pro účastníky velkým oříškem.

K. V. Znáám www pomlčka tečka cz. Nejčastěji koukám na Chinaski.

A. D. To neznám.

A. K. Novy.

M. B. Hledám tam filmy.

T. H. Třeba www.

Máš e-mailovou schránku? Využíváš ji? Co je možné poslat e-mailem?

Pouze jeden z dotazovaných aktivně využívá emailovou schránku, další dva o této možnosti vědí, ale nevyužívají ji, jediný účastník tento pojem nezná.

K. V. To neznám. Ale myslím, že zprávy.

A. D. Hm. To jsem slyšel. Dopisy si můžem posílat.

A. K. Já ne, máma si píše s kamarádkou. Myslím, že je to dobrý.

M. B. Já ho nemám, musím si sehnat.

T. H. Mám, píšu tam. Posílají se tam zprávy.

Co je to počítačový vir?

Dva z respondentů byli na dobré cestě – věděli, že se poté, co vir počítač napadne něco negativního s počítačem stane. Další tři účastníci tento termín neznají.

K. V. Vir? To jsem neslyšela.

A. D. To neznám.

A. K. Ne, to nevím.

M. B. Že se počítač může vypnout sám.

T. H. Slyšel jsem to od Ondry, asi je to nějaká chyba. Já znám třeba enter.

Může být internet i v něčem nebezpečný?

Pouze jedna účastnice znala konkrétní situaci, ve které může být internet lidem nebezpečný. Ostatní o tomto nebezpečí nevěděli.

K. V. Ano, že se to jako zasekne.

A. D. Nevím.

A. K. Můžou. Tam jsou úchyly, máma mi to říkala.

M. B. Ne.

T. H. Ne, to ne.

V. Co pro mě znamená reklama?**Co je to reklama a kde všude se s ní můžeme setkat?**

Kromě televizní reklamy si někteří účastníci vzpomněli i na reklamu v tisku a na billboardech.

K. V. V televizi každou hodinu. Jinde není.

A. D. V televizi. Myš a ona se bojí. Auta. Je v televizi i v letácích.

A. K. V televizi, ve městě.

M. B. V telce, v novinách.

T. H. No v televizi hlavně.

Pamatuješ si nějakou reklamu?

Všichni respondenti si vzpomněli alespoň na jednu z vysílaných reklam.

K. V. Nejvíc mě zaujal Maxi King. Ale ještě jsem ho neměla.

A. D. Myš a ona se bojí.

A. K. Na Vánoce řezal tatínek domeček a dcera se ptá, jestli uvidí jelena a pak říká, já už ho vidím. Nebo ty auta červený jak jedou na colu. Nebo jak ta holka obrátí jogurt a teče to.

M. B. Je jich hodně.

T. H. Tam jich je hodně. Třeba Brise, jak tam byl ten kluk.

Čím Tě reklamy dokážou zaujmout?

U každého z respondentů je klíčové něco jiného – pokaždé je to ale ve spojitosti s pocitem libosti. Buď jim produkt chutná anebo se jim líbí samotné zpracování reklamního spotu.

K. V. Když jsou tam pěkný písničky.

A. D. Hezký holky.

A. K. Musí tam být sranda.

M. B. Pepsina, tu mám rád.

T. H. Když jsou hezký. Něco jako obdiv.

Co děláš, když je v televizi reklama?

Povětšinou se respondenti na reklamy mezi pořady a nebo v jejich průběhu dívají, jen jeden z nich uvedl, že v takovém okamžiku přepíná na jinou stanici, protože ho sledování reklam nebaví.

K. V. Nic.

A. D. No já se dívám.

A. K. Dívám se.

M. B. Přepínám, nebavěj mě.

T. H. Někdy přepnu, někdy koukám. Jak kdy.

K jakému výrobku patří heslo?

Respondenti měli o reklamách a jejich prostřednictvím nabízených produktech perfektní přehled. V několika případech se dokonce strefili i do konkrétní značky výrobku.

„Tu chuť prostě miluju.“ (jogurt)

K. V. Cola.

A. D. No to jsem blázen. Müller.

A. K. Jídlo.

M. B. Pepsina.

T. H. Müller.

„Bílá, bělejší, prádlo čistější.“ (prací prášek)

K. V. Jakto? Nevím.

A. D. Prášek na prádlo.

A. K. Prášek na praní.

M. B. Persil.

T. H. Ariel.

„Úterý – den pro dobrou snídani.“ (sušenka)

K. V. Dobrá Máma.

A. D. Sušenka.

A. K. Snídaně.

M. B. Bebe dobré ráno.

T. H. Bebe.

„Natucni se něčím pořádným.“ (sušenky)

K. V. Ježišmarjá!

A. D. Co? No to jsem blázen.

A. K. Pití.

M. B. To nevím.

T. H. Tuc.

„I muži mají své dny.“ (alkohol)

K. V. Víno.

A. D. To jsem blázen.

A. K. No to maj. Ale to neznám.

M. B. To nevím.

T. H. To je ta vodka.

„Ledově svěží dech.“ (žvýkačka)

K. V. Zuby?

A. D. Žvejka.

A. K. Žvejky.

M. B. Žvejky.

T. H. Žvýkačka.

Proč si myslíš, že existuje reklama, jaká je její funkce?

Tři respondenti na tuto velmi náročnou otázku dokázali s přehledem odpovědět, další dva účastníci se domnívali, že reklama je pouhou výplní času mezi jednotlivými pořady.

K. V. Protože to dávaj hned po Ordinaci.

A. D. Aby si lidi kupovali věci.

A. K. No oni si myslej, že když je reklama, tak to budou lidi víc kupovat, ale nekupujou to.

M. B. No v telce. Skončí film a začne reklama.

T. H. Aby se lidi někdy podívali.

Koupil sis někdy něco, co se Ti líbilo v reklamě?

Všichni dotazovaní se shodli na tom, že si někdy koupili nějaký výrobek nabízený v reklamě. Ve většině případech se jednalo o nějaký pamlsek, v jednom případě šlo o koupi inzerovaného časopisu.

K. V. Občas.

A. D. Časopis. Nahatý celebrity.

A. K. Jo, ten jogurt.

M. B. Něco jo.

T. H. Nějakou tyčinku.

Toužíš po něčem, co jsi viděl v reklamě?

I touhy a přání po koupi nějakého reklamního produktu se vztahují na potraviny – sušenky, křupky...

K. V. No to ne zas. Maximálně Maxi King.

A. D. Ne.

A. K. Křupky.

M. B. Nějaký sušenky.

T. H. Teď ne.

Otázky na závěr

Co to jsou média – tentokrát slovně?

Tuto otázku jsme k závěru rozhovoru položili cíleně a záměrně jakožto zpětnou vazbu. Všichni respondenti k našemu velkému potěšení dokázali již správně definovat, co to jsou média, případně co obsahují.

K. V. Televize, rádio, internet.

A. D. Informace.

A. K. Všechno o čem jsme mluvily.

M. B. Televize, rozhlas, noviny.

T. H. Komunikace, informace.

Myslíš si, že v médiích se říká vždy pravda? Mohou být pro nás i nějak nebezpečná?

Tento dotaz byl rovněž položen na závěr rozhovoru. Odpověď na něj pro nás potvrdila alarmující zprávu, že osvěta v oblasti médií pro lidi s mentálním postižením neexistuje a nebo je jen velmi mizivá. Lidé s mentálním postižením svou důvěřivostí a opravdovostí jsou velmi snadnými oběťmi mediálního světa.

K. V. Někdy lžou a někdy je to pravda, ale většinou je to pravda.

A. D. Jo, říká se tam jen pravda.

A. K. Někdy jo, ale v tom seriálu zamilovaným ne.

M. B. Ano, je tam pravda.

T. H. Jak kdy. Někdy jsou to nesmysly.

Myslíš si, že na nás mají média nějaký vliv? Ovlivňují nás?

Tato otázka jen dokresluje krizový stav ve kterém se nachází většina lidí s mentálním postižením. Tito lidé většinou vůbec nenahlíží nebezpečnosti, která média skýtají. A ani nejsou schopni vytěžit pozitiva,

kteřá média mohou přinášet. Jsou bohužel bezbrannými konzumenty, kteří jsou vystaveni všanc mediálnímu vlivu. Jsou již dospělými osobami a jejich rodiče jim dávají (zaplatěpánbůh) svobodu, ale na tu však nejsou vždy dostatečně připraveni.

K. V. Myslím, že jo. Abychom mohli jít třeba do kina nebo někam vyrazit.

A. D. Jo.

A. K. Maj.

M. B. No má. Že se třeba dívají na zprávy.

T. H. No určitě. Na něco se ptají, nutí nás odpovídat.

Výzkumné šetření mnoha shodnými odpověďmi v rozhovorech dokázalo, že vnitřní svět jedinců s mentálním postižením vykazuje podobné znaky. Dále se potvrdila i teze, že svět těchto jedinců je odlišný od světa jedinců intaktních a to zejména díky zvláštnostem jejich psychologického vývoje a zvláštnostem vývoje jejich osobnosti. S tím také souvisí jednoznačně souhlasná odpověď na otázku vlivu médií na chování a prožívání lidí s mentálním postižením. Jejich účinek je v případě lidí s mentálním postižením zesílen právě výše zmíněnými zvláštnostmi ve struktuře jejich osobnosti. Tito lidé jsou emočně nevyspělí a chovají se jako děti nižší věkové úrovně. O to více jsou přístupní působení mediálního světa se všemi jeho pozitivními i negativními vlivy.

Emoce ovlivňují jak **chování**, tak **prožívání** těchto lidí, podněcují je k činnosti, stejně jako potřeby. Jejich chování je vedle značné úzkostlivosti také závislé na bezprostřední odměně, pochvale a povzbuzení. To ukazuje, že jejich úroveň sebekontroly chování je zpravidla velmi nízká. Jsou zvýšeně egocentriční a také zvýšeně závislí na svých blízkých. Tato závislost má formu dětské závislosti na rodičovské autoritě a nese s sebou současně znaky obdivu, ale i znaky vzpoury proti této autoritě. City jsou neadekvátní svojí dynamikou a intenzitou k podnětům, člověk s mentálním postižením buďto události vnímá povrchně s minimálním prožitkem nebo neúměrně silně, interně.

Velký podíl na způsobu chování jedince v dospělosti má jeho rodina a mezilidské vztahy. Charakter těchto lidí závisí na funkčním působení okolního prostředí a na výchově, i když proces jeho vytváření je více či méně ovlivňován zvláštnostmi jejich nervové soustavy. Charakter člověka s mentálním postižením je určován výchovou a podmínkami jeho života v konkrétním prostředí. Samotné mentální postižení nevytváří žádný charakter, ale tvoří především určité zvláštnosti dynamiky nervových procesů těchto jedinců. Důležitou roli v životě člověka s mentálním postižením hrají také osoby mimo rodinu a to hlavně ty, které participují v jejich volném čase. Rodiče se mnohdy domnívají, že se jejich děti chovají jiným způsobem v domácím prostředí a jinak mezi přáteli, v práci, na táborech a v zájmových kroužcích.

Emoce patří k nejvýznamnějším motivačním činitelům vývoje jedinců s mentálním postižením a mají v jejich životě mimořádný význam. Pokud mají tito lidé možnost prožívat pozitivní emoce, v mnohém to zvýší kvalitu jejich života a také jejich životní jistoty.

6 Závěr praktické části

Pět rozhovorů s jedinci se středně těžkým mentálním postižením, kteří se zúčastnili našeho výzkumného šetření, nemohlo přinést tolik přesvědčivých poznatků a argumentů, aby se jimi zájem o tuto problematiku vyčerpal.

Výsledky výzkumného šetření, především kvůli úzkému počtu osob, které na něm participovaly, nelze zobecňovat. Z těchto „sond“ do každodenního intimního prostředí člověka s mentálním postižením a jeho rodiny, nicméně vyšlo několik postřehů a souvislostí, které stojí za pozornost.

Nejprve bychom chtěli shrnout oblasti, jež v této práci považujeme za výchozí: Pohled vnějšího okolí na vnitřní svět jedince s mentálním postižením, tedy odpovědět na primární cíl našeho výzkumného šetření - **Jaký mají média vliv na chování a prožívání lidí s mentálním postižením?** A dále potom odpovědět na dílčí cíle této práce - **Jakým způsobem lidé se středně těžkou mentální retardací využívají masmédiá a jak zasahují do jejich „všedních“ životů, zda-li je výběr médií determinován prostředím ve kterém vyrůstali a jak je chápána „pravda“ v médiích lidmi s mentálním postižením?**

Protože v této práci byla využita jako stěžejní metoda - metoda moderovaného rozhovoru, snažili jsme se dalšími podotázkami více proniknout do této problematiky. Zajímalo nás především: Co pro člověka s mentálním postižením znamená televize, rozhlasové vysílání, tisk, internet a reklama?

Výzkumné šetření ukázalo, že vnitřní svět jedinců s mentálním postižením existuje a je odlišný od světa jedinců intaktních a to zejména díky zvláštnostem jejich osobnosti a také vlivem větší fantazie, imaginace a uzavírání se okolnímu světu. Zjistilo se, že v dospělosti člověk s mentálním postižením raději v domácím prostředí vyhledává klid a samotu než kdykoliv během vývoje, přestože je na rodičích citově závislý.

A právě ve chvílích odpočinku si lidé s mentálním postižením nejraději vpouští do svého pokojíčku i světa prostřednictvím médií nejrůznější „hosty“.

Tlak a vliv médií na jedince mentálním postižením je dosti velký. Z výzkumu v této práci plyne, že jej sami tito lidé „lehce“ přijímají. Proto se domníváme, že by mediální výchova měla prolínat celým školním vzdělávacím programem a měla by pokračovat i po opuštění školních lavic. Média velmi významně ovlivňují vnímání životní reality intaktních jedinců člověka se středně těžkým mentálním postižením – mají velmi naivní představu o životě „dospělých“.

Z médií předkládaných informací nedokáží lidé se středně těžkým mentálním postižením odlišit, co je pravdivé a co nikoliv. Nevnímají hranici mezi fikcí a skutečností. Konkrétně televize je pro lidi se středně těžkým mentálním postižením jakousi vstupenkou do života lidí, jejichž příběhy by si přáli žít. Mají potíže s pochopením, že jejich milovaný hrdina je na obrazovce „v zaměstnání“ a že ve skutečnosti žije odlišný život – třeba právě trochu podobný tomu jejich. Velmi problematické je pak chápání skutečnosti v závažnějších „programech“ předkládaných médií. „Pravda“ v médiích tedy pro samotné jedince se středně těžkým mentálním postižením nemá podstatný rozměr – nedokáží ji odlišit od fikce nebo dokonce lži.

Z výzkumného šetření dále vyplývá, že lidé s mentálním postižením dávají přednost vizuálním a auditivním médiím před médii textovými. Často tento výběr ovlivňuje velmi špatná úroveň čtenářských dovedností. Právě díky těmto obtížím respondenti preferují média přenášející obrazová a zvuková sdělení. Pro média je snadnější působit na diváka citově zabarvenými obrazy a mluveným slovem, a toho také v plné míře využívají.

Ve výzkumném šetření se rovněž potvrdilo, že velký podíl na způsobu chování a prožívání jedince s mentálním postižením v dospělosti má jeho rodina a mezilidské vztahy. Atmosféra v rodině, míra podpory, úcty a víry ve své dítě značně ovlivňuje charakter člověka s mentálním postižením. Je nutné ale připustit, že vrozené vlastnosti, které dítě dědí,

nelze potlačit a že se ani vlivem výchovy nedají změnit. Co se týče mezilidských vztahů, lze uvést, že důležitou roli v životě člověka s mentálním postižením hrají také osoby mimo rodinu a to hlavně ty, které participují v jejich volném čase. Rodiče, jak vyplývá z bakalářské práce (Hasmandová, 2008) spojují vnitřní svět svých dětí s neuskutečnitelnými sny a přáními, které vznikají nejčastěji na základě sledování televizních pořadů a také s naivitou a infantilitou, kterou přisuzují mentální retardaci. Jsou přesvědčení ale o tom, že jsou jejich děti ve svém světě šťastné.

Domníváme se, že způsob výchovy a podoba vztahu rodiny k dítěti přímo určuje, jaký dospělý člověk s mentálním postižením je a potažmo tedy i jaká média si vybírá a obecně jakými jevy se obklopuje. Záleží tedy nejen na jeho úrovni, ale také na úrovni rodiny a rovněž na tom, jak rodina dítě přijala, jak rychle se smířila s jeho postižením a jak ho vnímá v současnosti – v jeho dospělosti. Také záleží na tom, jaký přístup rodiče ve výchově zaujali, jestli jsou ke svému dítěti spíše shovívaví a nebo s ním žijí tzv. „normální život“ bez výrazných ohledů na jeho postižení.

Úkolem „průvodců životem“ lidí s mentálním postižením by tedy mělo být ochránit tyto jedince včasnou a cíleně intervenovanou mediální výchovou před nepříznivými mediálními vlivy, před konzumem a kýčovitostí, před dravostí finančníků poskytující půjčky „na cokoli“ a bez ručitele a dokladů o příjmu, před klamavou reklamou o úžasných účincích propagovaných výrobků... Ochránit je před medializovaným násilím a „kečupovou“ kulturou. Ale také nabídnout jim bezpečnou cestu, jak využívat pozitivních přínosů médií, jak s nimi zacházet a obohatit jimi svůj život. Držení za ruku na cestě za velkým objevováním by se posléze mohlo stát jen nabídkou a ne již nutností.

Závěr

„Televize není nepřítel, televize se dá vypnout.“

Jan Werich

Primárním cílem této práce bylo zjistit, jaký mají média vliv na chování a prožívání lidí s mentálním postižením. Dále potom odpovědět na dílčí cíle - jakým způsobem lidé se středně těžkou mentální retardací využívají masmédiá a jak zasahují do jejich „všedních“ životů, zda-li je výběr médií determinován prostředím ve kterém vyrůstali a jak je chápána „pravda“ v médiích lidmi s mentálním postižením.

Snahou bylo přiblížit se pochopení vnímání mediálního světa lidmi s mentálním postižením.

Pro naplnění cílů byly ve výzkumném šetření využity některé metody získávání kvalitativních dat - metoda rozhovoru, pozorování a analýza produktu činnosti - kresby, která jakožto „rozehřátí“ předcházela jednotlivým interview. Jako metody analýzy kvalitativních dat jsme pro výzkumné šetření aplikovali metodu prostého výčtu a metodu vyhledávání a vyznačování vztahů.

Výzkumného šetření se zúčastnilo pět dospělých osob se středně těžkým stupněm mentálního postižení.

Výzkumné šetření potvrdilo, že vliv médií na jedince se středně těžkým mentálním postižením je velmi značný a že tito lidé díky své křehkosti a bezbrannosti nedokáží dostatečně čelit jejím úskalím. Neumí správně rozlišit, co je pravdivé a co nikoliv. Nevnímají hranici mezi fikcí a skutečností. A že na cestě za jejím poznáním potřebují pomocnou ruku.

Vzhledem k omezenému rozsahu výběrového souboru si tato práce nekladla za cíl formulovat obecné závěry. Šlo především o porozumění a pochopení konkrétních případů, jejich popis a komparaci případů podobných.

Na závěr bychom rádi uvedli, že tato práce by neměla být chápána jako varování před nežádoucími vlivy médií na člověka s mentálním postižením, ba právě naopak si přeje být nositelem poslání, že vnitřní svět lidí s mentálním postižením je fascinujícím prostorem, který je otevřen všem účinkům a tajům mediálního světa – tedy především těm magickým, uchvacujícím, nenahraditelným...a chcete-li pozitivním.

Seznam použité literatury a pramenů

- BLAŽEK, B., OLMROVÁ, J. *Světy postižených*. Praha : Avicenum, 1988.
- BOUDON, R. A KOL. *Sociologický slovník*. Olomouc : Univerzita Palackého, 2004. ISBN 80-244-0735-3.
- CEJPEK, J.: *Informace, komunikace a myšlení*. Praha : Karolinum, 1998.
- ČÁP, J., MAREŠ, J. *Psychologie pro učitele*. Praha : Portál, 2001. ISBN 80-7178-463-X.
- DEFLEUR, L., BALLOVÁ-ROKEACHOVÁ, S. *Teorie masové komunikace*. Praha : Univerzita Karlova, 1996.
- DOLEJŠÍ, M. *K otázkám psychologie mentální retardace*. Praha : Avicenum, 1973.
- FRANKL, V. *Vůle ke smyslu*. Brno : Cesta, 1997. ISBN 80-85319-63-2.
- FERJENČÍK, J. *Úvod do metodologie psychologického výzkumu: jak zkoumat lidskou duši*. Praha : Portál, 2000. ISBN 80-7178-367-6.
- GEIST, B. *Sociologický slovník*. Praha : Victoria Publishing, 1992. ISBN 80-85605-28-7.
- GIDDENS, A. *Důsledky modernity*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. ISBN 80-85850-62-1.
- HASMANDOVÁ, K. *Metoda Photovoice a možnosti jejího využití. Vnitřní svět lidí s Downovým syndromem*. Olomouc : PdF UP, 2008. (nepublikovaná bakalářská práce).
- HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. Praha : Portál, 2004. ISBN 80-7178-927-5.
- JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. Praha : Portál, 2001. ISBN 80-7178-535-0.
- JANOUŠEK, J. *Sociální komunikace*. Praha : Svoboda, 1968.

- JIRÁK, J., KÖPPLOVÁ, B.: *Média a společnost*. Praha : Portál, 2003. ISBN 80-7178-697-7.
- JIRÁK, J., KÖPPLOVÁ, B.: *Masová média*. Praha : Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-466-3.
- KERN, H. *Přehled psychologie*. Praha : Portál, 1999. ISBN 80-7178-240-8.
- KOLEKTIV AUTORŮ. *Média a moc*. Praha : Votobia, 2000. ISBN 80-7220-085-2.
- KOLEKTIV AUTORŮ. *Cizinci, našinci a média*. Praha : Multikulturní centrum Praha, 2007. ISBN 80-239-8475-6.
- KUNCZIK, M. *Základy masové komunikace*. Praha : Karolinum, 1995.
- KVAPILÍK, J., ČERNÁ, M. *Zdravý způsob života mentálně postižených*. Praha : Avicenum, 1990. ISBN 80-201-0019-9.
- LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha : Grada, 1998. ISBN: 80-247-1284-9.
- LEČBYCH, M. *Mentální retardace v dospívání a mladé dospělosti*. Olomouc : VUP, 2008. ISBN 978-80-244-2071-4.
- LEČBYCH, M. *Psychologické aspekty podporovaného zaměstnávání u osob s mentálním postižením*. Olomouc : FF UP, 2006. (nepublikovaná rigorózní práce).
- LECHTA, V. *Symptomatické poruchy řeči u dětí*. Praha : Portál, 2002. ISBN 80-7178-572-5.
- LECHTA, V., MATUŠKA, O.: *Rozvíjanie reči mentálne retardovaných detí raného a predškolného veku*. Bratislava : Invocentrum, 1995.
- MARŠÁLOVÁ, L., MIKŠÍK, O. *Metodológia a metódy psychologického výskumu*. Bratislava : SPN, 1990. ISBN 80-08-00019-8.
- MCLUHAN, M. *Člověk, média a elektronická kultura*. Brno: Jota, 2000. ISBN 80-7217-128-3.
- MCLUHAN, M. *Jak rozumět médiím: Extenze člověka*. Praha : Odeon, 1991.

MCQUAIL, D. *Úvod do teorie masové komunikace*. Praha : Portál, 1999. ISBN 80-7178-200-9.

MERVART, J. *Základy metodologie vědy*. Praha : Svoboda, 1977.

Mezinárodní klasifikace nemocí. Duševní poruchy a poruchy chování. Praha : Psychiatrické centrum, 2006. ISBN 80-85121-11-5.

MIČIENKA, M., JIRÁK, J. *Rozumět médiím: základy mediální výchovy pro učitele*. Praha : Partners Czech, 2006. ISBN 80-239-6762-2.

MIČIENKA, M., JIRÁK, J. *Základy mediální výchovy*. Praha : Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-315-4.

MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha : Grada, 2006. ISBN 80-247-1362-4.

MONATOVÁ, L. *Speciálně pedagogická diagnostika z hlediska vývoje dětí*. Brno : Paido, 2000. ISBN 80-85931-86-9.

MÜLLER, O. *Terapie ve speciální pedagogice*. Olomouc : VUP, 2005. ISBN 80-244-1075-3.

PIPEKOVÁ, J. A KOL. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Brno : Paido, 1998. ISBN 80-85931-65-6.

PŘINOSILOVÁ, D. *Diagnostika ve speciální pedagogice: texty k distančnímu vzdělávání*. Brno : Paido, 2007. ISBN 978-80-7315-157-7.

PŘINOSILOVÁ, D. *Vybrané okruhy speciálně pedagogické diagnostiky a její využití v praxi speciální pedagogiky*. Brno : Masarykova univerzita v Brně, 2004. ISBN 80-210-3354-1.

REIFOVÁ, I. A KOL. *Slovník mediální komunikace*. Praha : Portál, 2004. ISBN 80-7178-926-7.

RENOTIÉROVÁ, M., LUDÍKOVÁ, L. *Speciální pedagogika*. Olomouc : VUP, 2005. ISBN 80-244-1073-7.

ROZEHNAL, A. *Mediální právo*. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. ISBN 978-80-7380-033-8.

- ŘÍČAN, P., KREJČÍŘOVÁ A. KOL. *Dětská klinická psychologie*. Praha : Grada, 1995. ISBN 80-7169-168-2.
- ŘÍČAN, P. *Psychologie. Příručka pro studenty*. Praha : Portál, 2005. ISBN 80-7178-923-2.
- ROGERS, C. R. *Způsob bytí*. Praha : Portál, 1998. ISBN 80-7178-233-5.
- SCHELLMANN, B., GAIDA, P., GLÄSER, M., KEGEL, T. *Média – základní pojmy, návrhy, výroba*, Praha : Sobotáles, 2004. ISBN 80-86706-06-0.
- Slovník cizích slov pro nové století*. Litvínov : Dialog, 2003. ISBN 80-85843-61-7.
- STUHL, I. *Dospělí mentálně postižení a sociální práce*. Praha : Sociální práce č.3, 1998.
- ŠEDÝ, J. *Citlivost barevného slunce*. Olomouc : Nakladatelství Olomouc, 2005. ISBN 80-7182-188-8.
- ŠENKOVÁ, S.: *Latinsko-český, česko-latinský slovník*. Olomouc : Olomouc, 2002. ISBN 80-7182-144-6.
- ŠMARDA J. a kol.: *Biologie pro psychology a pedagogy*. Praha : Portál, 2004. ISBN 80-7178-924-0.
- ŠVARCOVÁ, I. *Mentální retardace*. Praha : Portál, 2003. ISBN 80-7178-821-X.
- ŠVARCOVÁ, I. *Mentální retardace*. Praha : Portál, 2006. ISBN 80-7367-060-7.
- VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha : Portál, 2004. ISBN 80-7178-802-3.
- VÁGNEROVÁ, M. *Úvod do psychologie*. Praha : Karolinum, 2001. ISBN 80-246-0015-3.
- VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie II. Dospělost a stáří*. Praha : Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1318-5.

VÁGNEROVÁ, M., HADJ-MOUSSOVÁ, Z., ŠTECH, S. *Psychologie handicapu*. Praha : Karolinum, 2001. ISBN 80-7184-929-4.

VALENTA, M., MÜLLER, O. *Psychopedie. Teoretické základy a metodika*. Praha : Parta, 2007. ISBN 978-80-7320-099-2 .

VANČURA, J., *Zkušenost rodičů dětí s mentálním postižením*. Brno : Barrister & Principal, 2007. ISBN 978-80-87029-14-5.

VERNER, P. *Mediální výchova: průřezové téma*. Praha : Albra, 2007. ISBN 978-807361042-5.

VÍTKOVÁ, M. *Integrativní speciální pedagogika. Integrace školní a sociální*. Brno : Paido, 2004. ISBN 80-7315-071-9.

VYSEKALOVÁ, J., KOMÁRKOVÁ, R. *Psychologie reklamy*. Praha : Grada, 2001. ISBN 80-247-9067-X.

Internetové zdroje

JIRÁK, J. *Práce v médiích*. [online]. 2010, [cit. 1.3.2010]. Dostupné na World Wide Web: <<http://clanky.rvp.cz/clanek/s/Z/552/PRACE-V-MEDIICH.html/>>

JIRÁK, J. *Přístupy ke studiu médií*. [online]. 2006, [cit. 10.2.2010]. Dostupné na World Wide Web: <<http://clanky.rvp.cz/clanek/s/Z/544/PRISTUPY-KE-STUDIUMEDII.html/>>

JIRÁK, J. *Mediální studia – Média. Průvodce tématy mediální výchovy*. [online]. 2006, [cit. 20.1.2010]. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.rvp.cz/clanek/539>>

JIRÁK, J. *Proč potřebujeme mediální výchovu*. [online]. 2006, [cit. 20.1.2010]. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.rvp.cz/clanek/282/540>>

JIRÁK, J. *O účincích médií* [online]. 2005, [cit. 20. 2. 2010]. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.rvp.cz/clanek/282/246>>

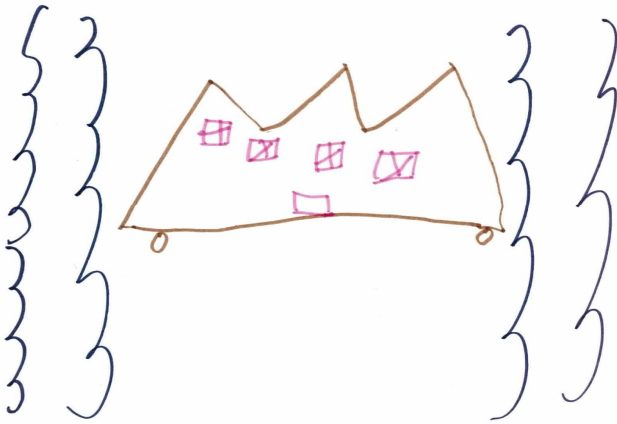
Projekt Rozumět médiím. [online]. 2008, [cit. 20.7.2008]. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.rozumetmediim.cz/>>.

LEČBYCH, M. *O klasifikaci mentální retardace*. [online]. 2010, [cit. 1.3.2010]. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.dobromysl.cz/scripts/detail.php?id=774>>

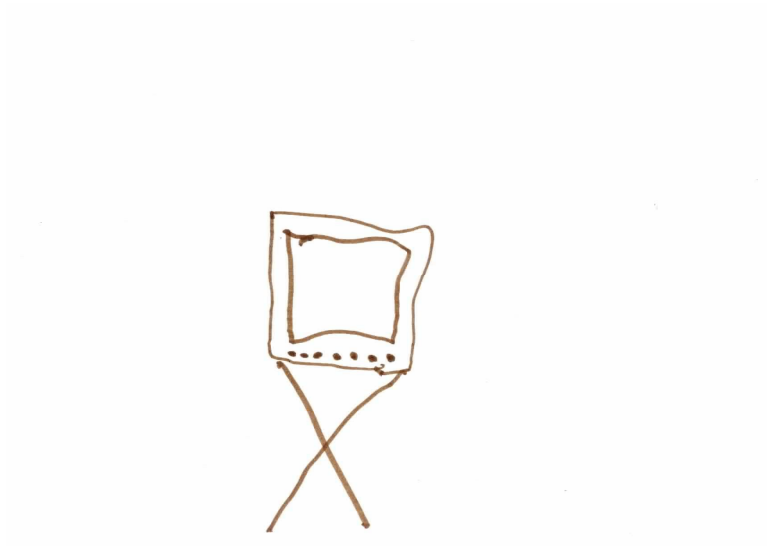
Seznam příloh k diplomové práci

- Příloha číslo 1 Obrázky vzniklé během „rozhřívání“ před rozhovorem
- Příloha číslo 2 Oblasti a otázky výzkumného šetření
- Příloha číslo 3 Rozhovory s účastníky výzkumného šetření

Příloha číslo 1

Obrázky vzniklé během „rozehřívání“ před rozhovoremObrázek účastnice K. V.Obrázek účastníka A. D.

Obrázek účastnice A. K.

Obrázek účastníka M. B.

Obrázek účastníka T. H.

Co pro mě znamená televize?

- Díváš se na TV sám anebo s rodinou?
- Povídáš si o tom, co jsi viděl v televizi s lidmi v práci anebo s přáteli?
- Sleduješ televizi i v posteli?
- Sleduješ pravidelně nějaký pořad? Pokud ano, tak jaký a co se Ti na něm nejvíce líbí?
- Sleduješ dění na domácí nebo zahraniční „showbusinessové“ scéně? Informuješ se o nejnovějších změnách v životě celebrit?
- Viděl si v televizi někdy nějaký erotický pořad?
- Zapínáš televizi ve chvílích kdy jsi smutný?
- Jak často se díváš na televizi?
- Jaké pořady máš nejraději (seriály, filmy, dokumenty, sport, zpravodajství, pohádky, soutěže, diskusní pořady etc.)?
- Co děláš, když nechceš nějaký program zmeškat?
- Kdo u vás vybírá televizní program? Dohadujete se doma někdy kvůli výběru programu?
- Máš ve svém pokoji televizi?
- Je televize důležitá? A proč?
- V kolik hodin dávají zprávy?
- Jakou si pamatuješ nejčerstvější informaci ze zpravodajství?
- Řídíš se předpovědí počasí?
- První slovo, které se Ti vybaví, když se řekne televize?
- Jaký žánr filmů máš nejraději (romantický, akční, drama, horror, pohádka etc.)?
- Co to jsou zprávy?
- Znáš nějakého herce, herečku?
- Jak funguje televize?
- Jaké znáš televizní stanice a kterou nejčastěji sleduješ?
- Jaký je Tvůj nejoblíbenější film?

- Sleduješ nějaký pořad pravidelně?
- Co Tě v poslední době v televizi nejvíce zaujalo?
- Je film nejdříve v kině nebo v televizi?
- Jací jsou lidé, kteří jsou slavní?
- Mohou užívat televizi i lidé, kteří jsou nevidomí?
- Co dělají v TV rosničky?

Co pro mě znamená rozhlasové vysílání?

- Co je to rozhlas?
- Máte doma rádio?
- Posloucháš rádio? Jaké a kdy?
- Co je možné slyšet v rádiu?
- Sleduješ populární hudbu?
- Znáš nějakého moderátora z rádia?
- Jaká písnička se Ti vybaví právě teď?
- Kdo je to Hajaja?

Co pro mě znamená tisk?

- Co je to tisk?
- Jaké znáš noviny, časopisy?
- Čteš noviny? Pokud ano, tak jaké?
- Kdo je u vás kupuje?
- Odebíráš nebo si kupuješ nějaký časopis?
- Co Tě v nich nejvíce zajímá?
- Povídáš si s někým o nových zprávách?
- Poslední zajímavá informace v tisku?
- Co je politika? Znáš nějakou politickou stranu? Kdo je prezident?
- Viděl si někdy nějaký časopis s erotickou tematikou?
- Co je to bulvární tisk, zpráva?
- Co znamená, když se řekne že mají novináři okurkovou sezónu?
- Co je to novinářská kachna?

- Kdo je to novinář?
- Kdo je to paparazzi?
- Může nějaký článek v tisku někomu ublížit?
- Může nějaký článek v tisku někomu pomoci?

Co pro mě znamená internet?

- Co je to internet?
- K čemu je možné internet využít, k čemu je dobrý?
- Co se dá všechno na internetu najít?
- Máte doma počítač?
- Jste připojení k internetu?
- Máš někde možnost využívat internet? Pokud ano, tak jak často?
- Jaké stránky nejčastěji navštěvuješ?
- Máš e-mailovou schránku? Využíváš ji? Co je možné poslat e-mailem?
- Co je to počítačový vir?
- Může být internet i v něčem nebezpečný?

Co pro mě znamená reklama?

- Co je to reklama a kde všude se s ní můžeme setkat?
- Pamatuješ si nějakou reklamu?
- Čím Tě reklamy dokážou zaujmout?
- Co děláš, když je v televizi reklama?
- K jakému výrobku patří heslo?
 - „Tu chuť prostě miluju.“ (jogurt)
 - „Bílá, bělejší, prádlo čistější.“ (prací prášek)
 - „Úterý – den pro dobrou snídani.“ (sušenka)
 - „Natucni se něčím pořádným.“ (sušenky)
 - „I muži mají své dny.“ (alkohol)
 - „Ledově svěží dech.“ (žvýkačka)
- „Proč si myslíš, že existuje reklama, jaká je její funkce?

- „Koupil sis někdy něco, co se Ti líbilo v reklamě?
- „Toužíš po něčem, co jsi viděl v reklamě?

Otázky na závěr

- Co to jsou média – tentokrát slovně?
- Myslíš si, že v médiích se říká vždy pravda?
- Když se cítíš sám, použiješ nějaké médium?
- Povídáš si někdy s médii, resp. s hrdiny v televizi, rozhlasu či v tisku?
- Užíváš nějaké médium hned jak přijdeš domů?
- Jíš při puštěné televizi, rádiu nebo při čtení tisku?
- Už si někdy soutěžil s televizí nebo v tisku?
- Myslíš si, že na nás mají média nějaký vliv? Ovlivňují nás?

I. Co pro mě znamená televize?**Díváš se na TV sám anebo s rodinou?**

K. V. Koukáme hlavně u sebe. Maminka má svoji. Takže s Pavlem. Ale s mamkou koukám na Chůvu, někdy na Ordinaci. Na to Pavel nekouká. Sama se dívám jen na Medúzu.

A. D. Sám. Někdy s mamkou u mě v pokoji. S taťkou nikdy.

A. K. Já se ráda dívám sama.

M. B. Dívám se vždycky sám. Jen na Přátelé se dívám s mamkou. A na seriály s celou rodinou.

T. H. Většinou se díváme každý na svoji televizi.

Povídáš si o tom, co jsi viděl v televizi s lidmi v práci anebo s přáteli?

K. V. V práci ne. Ale vlastně s Markétou, s mojí nejlepší kamarádkou, ale ona je jen na čtyři hodiny.

A. D. S mamkou, s Martinem (kamarád).

A. K. Povídáme si v práci, hlavně o seriálech.

M. B. S kamarádem Domčou.

T. H. V práci ne, občas na kroužkách, ale to jim spíš vyprávím.

Sleduješ televizi i v posteli?

K. V. No to jo. Hlavně když jsem nemocná. Když mám kašel, tak nemůžu ležet. Hrozně se potím a je mi zima. No a ten kašel, ten je tedy fakt hrozný.

A. D. Koukám, v pyžamu.

A. K. Ano, často.

M. B. Ne.

T. H. Taky.

Sleduješ pravidelně nějaký pořad?

K. V. V pondělí nekoukám na nic, v úterý na Ordinaci, ve středu na nic, ve čtvrtek na Ordinaci, v pátek a sobotu, když je něco zábavného a v neděli třeba na film. Medúza je v neděli. Každý den ale koukám na Chůvu. Když

jsem sama, tak si čtu horoskopy a pouštím si Chinaski. Každý večer mám Ulici. Chyťte doktora jsem nekoukala a Slavík – koukám každý rok.

A. D. Ordinace, Ulice, Super Star.

A. K. Dívám se různě. Každý den se koukám na Ulici. V úterý a ve čtvrtek mám Ordinaci. V pondělí mám Kobru 11 na Nově. Ve středu mám Comeback a v pátek mám nevím.

M. B. Dívám se na zprávy na Čtyřadvacítce. Nejradši mám sporty. Dívám se teď na olympiádu. Myslím, že přivezou zlato. Taky na Walkera a na Ordinaci.

T. H. Hádej kdo jsem, Ordinaci, Přeslapy, Večerníčky.

**Sleduješ dění na domácí nebo zahraniční „showbusinessové“ scéně?
Informuješ se o nejnovějších změnách v životě celebrit?**

K. V. V Bravičku. Ale o Ordinaci tam nepovídaj.

A. D. No fuj. Sleduju to v časopisech. Čůraj na ulici. Je to fuj. Koukám taky na Top Star magazin s Mahulenou Bočanovou. Bartošová a Pomeje nejdřív měli spolu svatbu, pak měli rozvod a teď jsou spolu. To je život. Ach ty ženský. Prsa nahatý.

A. K. Jo, já si to vystřihuju a mám na to desky.

M. B. Třeba Karel Gott je největší hvězda.

T. H. Dívám se na Top Star. Bílá tam teď byla.

Viděl si v televizi někdy nějaký erotický pořad?

K. V. Máme filmy. Slunce seno erotika ale jako nemáme. Slunce seno jahody, Slunce seno a pár facek. V televizi jsem nikdy nic takového neviděla.

A. D. Peříčko. Viděl jsem film, sám. Líbilo se mi to. Píchaj tam.

A. K. Jednou o půlnoci. Dívala jsem se až do konce, vydržela jsem to.

M. B. Ne.

T. H. To už je dávno. Peříčko.

Zapínáš televizi ve chvílích kdy jsi smutný?

K. V. Když jsem smutná, tak si pouštím rádio, ale když já jsem ho rozbila a to je teda hrozný.

A. D. Ano.

A. K. Ano, taky.

M. B. To se mi stává často.

T. H. Ano.

Jak často se díváš na televizi?

K. V. Úterý, čtvrtek, pátek někdy sobota a neděle.

A. D. Každý den na Ulici.

A. K. Každý večer.

M. B. Každý den.

T. H. Každý den.

Jaký žánr máš nejraději (seriály, filmy, dokumenty, sport, zpravodajství, pohádky, soutěže, diskusní pořady etc.)?

K. V. Když je něco zábavní. Hlavně ale na hudbu. Občas seriály. Na filmy kouká máma. Sport vůbec, ani fotbal už mě nebaví. Teď už mě bavěj Chinaski.

A. D. Ulici.

A. K. Dokument vůbec ne. Můžu romantiku, detektivku nebo sport.

M. B. Mám rád dokumenty o vodopádech.

T. H. Sporty, to je jasný. Olympiádu mám moc rád. Taky mám rád dokumenty o zvířatech, seriály a filmy.

Co děláš, když nechceš nějaký program zmeškat?

K. V. Já jsem celej tejděn v práci. Tak si to nechávám vyprávět.

A. D. Mi to vyprávěj.

A. K. Nechávám si to vyprávět od kamarádky v práci.

M. B. Nic, nevadí mi to.

T. H. Tak si to pustím další den.

Kdo u vás vybírá televizní program? Dohadujete se doma někdy kvůli výběru programu?

K. V. My máme novejš ovladač, takže když maminka nechce, abysme se koukali, tak to vypíná. Já ne. Pavel když chce večer pohádky, tak jdem do pokojíčku a já s ním koukám. Určuje to maminka. Včera se koukala na Julii Lescaut a nechtěla mi pustit toho Doktora, ale nepohádaly jsme se.

A. D. Já.

A. K. Já sama. Dívám se třeba i do půlnoci.

M. B. Program si vybírám sám, ale můžu se dívat jenom do zpráv. Pak vybírají naši.

T. H. Já sám na své televizi. Dřív jsme se dohadovali, když jsme měli jen jednu, teď už ne.

Máš ve svém pokoji televizi?

K. V. Takhle, my máme novou televizi, tu starou jsme vyhodili. Můžeš se koukat i z dálky, z dálky jo. A tu starou, co jsme měli my, máme v pokojíčku.

A. D. Mám.

A. K. Mám svoji.

M. B. Mám svoji.

T. H. Mám svoji. Naši mají dvě (smích).

Je televize důležitá? A proč?

K. V. Je důležitá, protože máme novou televizi. Je to málo platný. Já vůbec nevím. Abych se nenudila, je to zábava. Všichni mají nacvičený v pokoji a kuchyň.

A. D. Myslím, máme ji v kuchyni. Máme tři. Zábava.

A. K. Jako pro mě jo. Já neumím číst. Normální děti můžou číst. Já radši poslouchám písničky, koukám na DVDčka nebo koukám na televizi. Mamka když něco nevidí, tak chodí za mnou a ptá se.

M. B. Je, protože se na ní koukají lidi.

T. H. Myslím, že moc ne, lepší je život!

V kolik hodin dávají zprávy?

K. V. No od půl osmý. Já se nekoukám.

A. D. V pět hodin a v půl osmý.

A. K. Na Nově v osm. Na Nově jsou hezčí, umí to tam líp podat. Dávají je po Ulici. Dívám se pravidelně.

M. B. Ve čtyři.

T. H. V půl osmý na Nově.

Jakou si pamatuješ nejčerstvější informaci ze zpravodajství?

K. V. Nic mě nenapadá.

A. D. Havárka. Dvě auta se srazily.

A. K. Sáňkař na olympiádě, jak začínali v pátek, jak měli tréninky, tak umřel jeden z nich. Nějakej Buřinec (Gruzíнец).

M. B. Že vystěhovali lidi z baráku.

T. H. Něco ve škole, myslím, že děti.

Řídíš se předpovědí počasí?

K. V. Nekoukám se. Ale vím, že má mrznout, mamka mi říkala, ať si vezmu punčocháče.

A. D. Michaelu mám nejradši. Krásná, nahatá.

A. K. Ne, oni si dělaj, co chtěj.

M. B. Koukám se a sleduju to.

T. H. Ano, dívám se a řídím se jí.

První slovo, které se Ti vybaví, když se řekne televize?

K. V. Že teda koukám.

A. D. Televize.

A. K. Dívat se.

M. B. K. Písmeno K, protože je to v televizi.

T. H. Rozhovory.

Jaký žánr filmů máš nejraději (romantický, akční, drama, horror, pohádka etc.)?

K. V. Akční teda určitě. Třeba Kobra 11. Romantický teda ne.

A. D. Já se na filmy nedívám. Někdy blbý filmy.

A. K. Romantický a detektivky.

M. B. Akční.

T. H. Horror a pohádky taky.

Co to jsou zprávy?

K. V. Kdo všichni zemřeli, někdo zastřelil, někdo vloupal. A někdy tam bývají zábavní dolů do Prahy. Nejdřív jsou zprávy a pak je sport. Oni jsou na střídačku.

A. D. No fuj.

A. K. Dávají je večer po Ulici.

M. B. Ty mám rád. Říkají tam, co se stalo.

T. H. Často se tam řeší přepadení.

Znáš nějakého herce, herečku?

K. V. No Michal Malátný a Táňa Vilhelmová.

A. D. Zlata Adamovská. Daniela Šinkorová, Zach, Martin, Štěpánek.

A. K. Mádl a Šimírek, Hruška.

M. B. Karel Gott, Eva Holubová.

T. H. Těch je hodně. Catherine Zeta - Jones, Alec Baldwin, Brad Pitt, Segal, Arnold, Jean - Claude Van Damme, Bambas, Hanišová.

Jak funguje televize?

K. V. Originálně.

A. D. Nevím.

A. K. To já nevím.

M. B. Funguje na ovladač.

T. H. Tak to nevím, přemýšlel jsem nad tím.

Jaké znáš televizní stanice a kterou nejčastěji sleduješ?

K. V. Nemáme Óčko, akorát máme Čtyřku, jak jsou tam ty sporty. Znam – Jednička, Nova, Prima. Nejčastěji sleduju Jedničku a Novu. Na Jedničce koukám na Anděla, když teda někdy dávaj. Na Nově Slavík.

A. D. Jednička, Dvojka, Nova, Prima, zprávy, Nova Cinema, Prima Cool. Nejčastěji koukám na Novu.

A. K. Jednička, Dvojka, Nova, Prima, Markíza, Nova Cinema, Čtyři sport. Já sleduju všechny.

M. B. Jednička, Dvojka, Nova, Prima, Čtyřadvacítka, ČT 4.

T. H. Nova, Prima, Cool, Nova Sport, Nova Cinema. Nejčastěji sleduju Eurosport.

Jaký je Tvůj nejoblíbenější film?

K. V. Chyťte doktora, to je moje. *Vždyť si ho neviděla...* No ne, ale to je moje. No Kameňáka mám ráda. Protože je tam Maxa. On taky zpívá v rádiu.

A. D. Nemám rád.

A. K. Nějaký romantický.

M. B. Walker.

T. H. Godzilla, Jurský park, taky tu loď...Titanic.

Co Tě v poslední době v televizi nejvíce zaujalo?

K. V. V Ordinaci byla svatba a nejvíc se mi líbí Petr Hanák. Ten je teda pěkněj.

A. D. Zprávy a Super Star.

A. K. Ordinance minule. A olympiáda. Dávaj to pozdě, ale já nemohla spát, to bylo napínavý!

M. B. Zprávy.

T. H. Olympiáda.

Je film nejdříve v kině nebo v televizi?

K. V. Myslím, že obě dvě. Poprvé je v televizi.

A. D. Nevím.

A. K. V kině.

M. B. V kině.

T. H. Musí být v kině a pak v televizi.

Jací jsou lidé, kteří jsou slavní?

K. V. Jsou normální, ale dost spokojený.

A. D. Celebrity? Pavel Rychlý. Maj společný sex.

A. K. Bohatí.

M. B. Hodný.

T. H. Jsou úspěšní. Mají se rádi.

Mohou užívat televizi i lidé, kteří jsou nevidomí?

K. V. Ne. Náš slepej z práce poslouchá muziku.

A. D. No asi jo.

A. K. Ne, to ne, to nejde.

M. B. Ne.

T. H. Spíš ne.

Co dělají v TV rosničky?

K. V. Jééé, Kadla Mráčková. Dělá počasí.

A. D. Já jsem blázen. Počasí dělaj.

A. K. Počasí.

M. B. Uváděj televizní počasí.

T. H. Hlásej počasí.

II. Co pro mě znamená rozhlasové vysílání?

Co je to rozhlas?

K. V. Jako Sever? Stanice.

A. D. Impuls. Já ho poslouchám každý den. Ráno Impulsovi. Hrajou tam pěkný písničky.

A. K. Rádio.

M. B. Rádio.

T. H. To slovo jsem neslyšel.

Máte doma rádio?

K. V. Mám ho zabavený, ale mamka mi ho ještě nevrátila. Když zlobím, tak ho mám zakázaný, ale teď ho zakázaný nemám, ale mamka mi ho ještě vůbec nevrátila.

A. D. Máme.

A. K. Každý máme svoje.

M. B. Máme a já mám i svoje.

T. H. Máme dvě. Já mám jedno a druhý je v kuchyni, ale poslouchám jen já.

Posloucháš rádio? Jaké a kdy?

K. V. RCLko, protože tam hrajou i Chinaski. Třeba duet s No Name. Poslouchám každý ráno a navečír. Můžu i na noci.

A. D. Impuls. Každý den.

A. K. Evropu 2. Doma i v práci. Hodně. Když na to mám chuť.

M. B. Evropu v autě každé ráno a pak i doma.

T. H. Rádio Contact Liberec 101,4. Poslouchám každý den.

Co je možné slyšet v rádiu?

K. V. Třeba všechny, který zpívaj. Třeba Chinaski. Oni zpívaj teda často v rádiu. Kolář ten taky často. Někdy tam i povídaj. Říkaj, co budou za písničky a kdo tam budou.

A. D. Hudbu, povídání.

A. K. Písničky, zprávy, sporty, počasí, vtipy taky.

M. B. Písničky a Leoše Mareše.

T. H. Zprávy, sport, doprava.

Sleduješ populární hudbu?

K. V. Jo. Teď žebříček vyhrála Alicie King.

A. D. Jo.

A. K. Myslíš jako operu? Teď frčí Super Star.

M. B. Sleduju.

T. H. Tu já můžu.

Znáš nějakého moderátora z rádia?

K. V. Lukáše Vydrých. Ale neznám všechny. Tam je Lukáš Vydrých, Petr Klimeš, David Jelínek, David Hamr, Martin Moch.

A. D. To je kus.

A. K. No tak to nevím, možná Mareš.

M. B. Leoš Mareš.

T. H. Tam jich je hodně. Nějaký Lukáš.

Jaká písnička se Ti vybaví právě teď?

K. V. Láskopád.

A. D. Lucie Vondráčková.

A. K. Super Star a nebo mám ráda tu od Csákové nebo Helenu – Dlouhá noc.

M. B. Gipsy.

T. H. S Club 7 nebo Backstreet Boys.

Kdo je to Hajaja?

K. V. Nevím.

A. D. Nevím.

A. K. Nevím.

M. B. Nevím.

T. H. Zním Bajaju.

III. Co pro mě znamená tisk?**Co je to tisk?**

K. V. Tam je hybný tisk. Tam někdo skáče a pak jsou tam proužky a nejde to.

A. D. Noviny.

A. K. Drby.

M. B. Noviny, časopisy, letáky.

T. H. Noviny.

Jaké znáš noviny, časopisy?

K. V. Bravíčko, Blesk, Tv Max, Tv revue, Blesk pro ženy, Popcorny.

A. D. Nevím.

A. K. Já znám Šíp. Blesk, Šíp a sportovní noviny, Aha nebo takhle.

M. B. Neznám.

T. H. Blesk, Květy.

Čteš noviny nebo časopisy? Pokud ano, tak jaké?

K. V. Čte to maminka. Blesk a TV revue, ne teda TV Max. Já koukám jen co dávají v televizi. Ale občas čtu na záchodě. To mě prohání.

A. D. Nečtu.

A. K. Čte mi máma, já neumím číst.

M. B. Čtu. Blesk.

T. H. Já čtu spíš knihy. Ale občas čtu Blesk.

Kdo je u vás kupuje?

K. V. Maminka.

A. D. Máma a táta.

A. K. Nevlastní táta, ale nepravidelně.

M. B. Pošťák a maminka.

T. H. Někdy mamka.

Odebíráš nebo si kupuješ nějaký časopis?

K. V. Kupuju si Bravíčko, každý měsíc. Chodím to kupovat s maminkou.

A. D. Ne.

A. K. Ne. Kupovala jsem Bravíčko, o sportu, o vaření. Nevím, co má máma na sebe napsaný, já nic.

M. B. Pošťák nám je přiváží. Čtou je naši.

T. H. Ne.

Co Tě v nich nejvíce zajímá?

K. V. Někjaký články.

A. D. Já jsem blázen.

A. K. Obrázky.

M. B. Nic.

T. H. Ani nic.

Povídáš si s někým o nových zprávách?

K. V. Radši ne. Protože to je hrozný. Špatný zprávy.

A. D. Ne.

A. K. S mámou.

M. B. S kamarádem Domčou.

T. H. Jen někdy.

Poslední zajímavá informace v tisku?

K. V. Nevím.

A. D. Nevím.

A. K. Nevím.

M. B. Nevím, nečtu to.

T. H. Nevzpomenu si.

Co je politika? Znáš nějakou politickou stranu? Kdo je prezident?

K. V. To mě nebaví, to neznám. Prezident je Klaus a strana je Vláda.

A. D. Blbý kecy. Nic o tom nevím. Prezident je Václav Klaus.

A. K. Nesleduju to. Prezident je Klaus myslím. Na politiku jsem ještě mladá, já mám jiný zájmy.

M. B. To mě nebaví. Prezident je Havel.

T. H. Nezajímá mě to, ale znám třeba ODS. Teď je prezident Klaus. Zním taky Dientsbiera, Grosse.

Viděl si někdy nějaký časopis s erotickou tematikou?

K. V. Ne.

A. D. Jo.

A. K. Viděla jsem v trafice, to já nekupuju.

M. B. Ne.

T. H. Tak to ne. Ještě ne.

Co je to bulvární tisk, zpráva?

K. V. To jsem nikdy neslyšela.

A. D. To je sex. Nahý lidi na silnici a tam je fotěj.

A. K. To je třeba v novinách, tam píšou drby.

M. B. To neznám.

T. H. Bulvár. Pomluvy.

Co znamená, když se řekne že mají novináři okurkovou sezónu?

K. V. Ježišmarjá, to jsem nikdy neslyšela.

A. D. Nevím.

A. K. Nevím.

M. B. Okurkovou sezónu! To jsou blbci!

T. H. Jo, slyšel, něco jako okurky.

Co je to novinářská kachna?

K. V. Tu jsme měli k obědu.

A. D. Nevím.

A. K. Neznám to. Kecy píšou hodně.

M. B. (smích) Kachna říkám Kačce.

T. H. Jedině z Harryho Pottera.

Kdo je to novinář?

K. V. Komenta.

A. D. Píše.

A. K. Ti, co píšou.

M. B. Pán dělá noviny.

T. H. Novinář je člověk, kterej pořád někde je.

Kdo je to paparazzi?

K. V. To jako neslyšela.

A. D. Nevím.

A. K. To neznám.

M. B. To nevím. Asi fotěj.

T. H. No Chodúr zpíval Papparazzi.

Může nějaký článek v tisku někomu ublížit?

K. V. To ne asi.

A. D. Sex, ten může ublížit.

A. K. No můžou.

M. B. Nemůže.

T. H. Sportovcům třeba. Neslušný otázky. Třeba něco soukromý. Kolář měl taky problémy – s kamarádama.

Může nějaký článek v tisku někomu pomoci?

K. V. Pomocť to jo, to je lepší než ublížit.

A. D. Zachránit může.

A. K. To taky může.

M. B. Může.

T. H. Třeba televize pomůže, ale tisk ne.

IV. Co pro mě znamená internet?

Co je to internet?

K. V. Ten máme na počítači.

A. D. Nevím.

A. K. Je v počítači.

M. B. Lidi si přes něj píšou.

T. H. Něco jako počítač.

K čemu je možné internet využít, k čemu je dobrý? Co se dá všechno na internetu najít?

K. V. Já ne, tam chodí Pavel a mamka. Ale jsou tam ty Chinaski. Chinaski, to je jasný. Hry a nějaký SMSky nebo stránky.

A. D. No na Ulici. Hrajeme v práci auta. Ordinaci taky můžem vidět. Ulici. Na www.

A. K. Já chodím na Novu. Jsou tam fotky z Ulice, Ordinance, Kobra 11. Počasí, recepty, jízdní řád, e-mail.

M. B. Hledají se tam nějaký stránky. Dívám se tam nejčastěji na filmy.

T. H. Já tam třeba píšu. Hledám tam třeba jména, třeba Tvoje. Abych zjistil nějaké informace.

Máte doma počítač?

K. V. Máme.

A. D. Ne, máme v práci.

A. K. Ano.

M. B. Ano, máme.

T. H. Ne, jen na kroužku.

Máš někde možnost využívat internet? Pokud ano, tak jak často?

K. V. Na počítačích (kroužek).

A. D. V práci. Ulici a Ordinance a taky zprávy.

A. K. Doma. Ale moc na něj nechodím.

M. B. Doma, ve škole. Každý den.

T. H. Na kroužku každé pondělí.

Co jsou to webové stránky a jaké stránky nejčastěji navštěvuješ?

K. V. Znáám www pomlčka tečka cz. Nejčastěji koukám na Chinaski.

A. D. To neznám.

A. K. Novy.

M. B. Hledám tam filmy.

T. H. Třeba www.

Máš e-mailovou schránku? Využíváš ji? Co je možné poslat e-mailem?

K. V. To neznám. Ale myslím, že zprávy.

A. D. Hm. To jsem slyšel. Dopisy si můžem posílat.

A. K. Já ne, máma si píše s kamarádkou. Myslím, že je to dobrý.

M. B. Já ho nemám, musím si sehnat.

T. H. Mám, píšu tam. Posílají se tam zprávy.

Co je to počítačový vir?

K. V. Vir? To jsem neslyšela.

A. D. To neznám.

A. K. Ne, to nevím.

M. B. Že se počítač může vypnout sám.

T. H. Slyšel jsem to od Ondry, asi je to nějaká chyba. Já znám třeba enter.

Může být internet i v něčem nebezpečný?

K. V. Ano, že se to jako zasekne.

A. D. Nevím.

A. K. Můžou. Tam jsou úchyly, máma mi to říkala.

M. B. Ne.

T. H. Ne, to ne.

V. Co pro mě znamená reklama?

Co je to reklama a kde všude se s ní můžeme setkat?

K. V. V televizi každou hodinu. Jinde není.

A. D. V televizi. Myš a ona se bojí. Auta. Je v televizi i v letákách.

A. K. V televizi, ve městě.

M. B. V telce, v novinách.

T. H. No v televizi hlavně.

Pamatuješ si nějakou reklamu?

K. V. Nejvíc mě zaujal Maxi King. Ale ještě jsem ho neměla.

A. D. Myš a ona se bojí.

A. K. Na Vánoce řezal tatínek domeček a dcera se ptá, jestli uvidí jelena a pak říká, já už ho vidím. Nebo ty auta červený jak jedou na colu. Nebo jak ta holka obrátí jogurt a teče to.

M. B. Je jich hodně.

T. H. Tam jich je hodně. Třeba Brise, jak tam byl ten kluk.

Čím Tě reklamy dokážou zaujmout?

K. V. Když jsou tam pěkný písničky.

A. D. Hezký holky.

A. K. Musí tam být sranda.

M. B. Pepsina, tu mám rád.

T. H. Když jsou hezký. Něco jako obdiv.

Co děláš, když je v televizi reklama?

K. V. Nic.

A. D. No já se dívám.

A. K. Dívám se.

M. B. Přepínám, nebavěj mě.

T. H. Někdy přepnu, někdy koukám. Jak kdy.

K jakému výrobku patří heslo?

„Tu chuť prostě miluju.“ (jogurt)

K. V. Cola.

A. D. No to jsem blázen. Müller.

A. K. Jídlo.

M. B. Pepsina.

T. H. Müller.

„Bílá, bělejší, prádlo čistější.“ (prací prášek)

K. V. Jakto? Nevím.

A. D. Prášek na prádlo.

A. K. Prášek na praní.

M. B. Persil.

T. H. Ariel.

„Úterý – den pro dobrou snídani.“ (sušenka)

K. V. Dobrá Máma.

A. D. Sušenka.

A. K. Snídaně.

M. B. Bebe dobré ráno.

T. H. Bebe.

„Natucni se něčím pořádným.“ (sušenky)

K. V. Ježišmarjá!

A. D. Co? No to jsem blázen.

A. K. Pití.

M. B. To nevím.

T. H. Tuc.

„I muži mají své dny.“ (alkohol)

K. V. Víno.

A. D. To jsem blázen.

A. K. No to maj. Ale to neznám.

M. B. To nevím.

T. H. To je ta vodka.

„Ledově svěží dech.“ (žvýkačka)

K. V. Zuby?

A. D. Žvejka.

A. K. Žvejky.

M. B. Žvejky.

T. H. Žvýkačka.

Proč si myslíš, že existuje reklama, jaká je její funkce?

K. V. Protože to dávaj hned po Ordinaci.

A. D. Aby si lidi kupovali věci.

A. K. No oni si myslej, že když je reklama, tak to budou lidi víc kupovat, ale nekupujou to.

M. B. No v telce. Skončí film a začne reklama.

T. H. Aby se lidi někdy podívali.

Koupil sis někdy něco, co se Ti líbilo v reklamě?

K. V. Občas.

A. D. Časopis. Nahatý celebrity.

A. K. Jo, ten jogurt.

M. B. Něco jo.

T. H. Nějakou tyčinku.

Toužíš po něčem, co jsi viděl v reklamě?

K. V. No to ne zas. Maximálně Maxi King.

A. D. Ne.

A. K. Křupky.

M. B. Nějaký sušenky.

T. H. Teď ne.

Otázky na závěr**Co to jsou média – tentokrát slovně?**

K. V. Televize, rádio, internet.

A. D. Informace.

A. K. Všechno o čem jsme mluvily.

M. B. Televize, rozhlas, noviny.

T. H. Komunikace, informace.

Myslíš si, že v médiích se říká vždy pravda?

K. V. Někdy lžou a někdy je to pravda, ale většinou je to pravda.

A. D. Jo.

A. K. Někdy jo, ale v tom seriálu zamilovaným ne.

M. B. Ano.

T. H. Jak kdy. Někdy jsou to nesmysly.

Když se cítíš sám, použiješ nějaké médium?

K. V. Já teď nemám rádio, tak si když je mi smutno pouštím dývko. Mám na dývku Chinaski, ty mám ráda.

A. D. Koukám na televizi.

A. K. Televizi.

M. B. Ano, televizi.

T. H. Často. Čtu, dívám se na televizi a poslouchám rádio – zároveň.

Povídáš si někdy se svými hrdiny v televizi?

K. V. Tam jsou všichni hodný a spokojení. Ale nikdo z nich si se mnou nikdy nepovídal. Když jsme s tebou byli na koncertě, tak se tam se mnou taky nikdo slavněj nebavil.

A. D. Jo, povídám. Daniela Šinkorová. Už tam není v tom seriálu. Kurva.

A. K. Jo (velký smích). Tak různě, no a co.

M. B. Ne, to ne.

T. H. Někdy. Třeba se ptám, jaký bylo natáčení. Jsem s nimi i v ději, třeba když dávali VKVčka.

Užíváš nějaké médium hned jak přijdeš domů?

K. V. Když jdou ty dva do města, tak si pak pustím.

A. D. Ne. Pouštíme až na zprávy.

A. K. Chvíli jsem s mámou a pak jdu do pokojíčku a zapnu telku.

M. B. Ne, až večer.

T. H. Ne, to ne.

Jíš při puštěné televizi, rádiu nebo při čtení tisku?

K. V. No ne, to ne.

A. D. Ano.

A. K. Já jím všechno v pokojíčku u televize.

M. B. Ne.

T. H. Ne, to ne.

Už si někdy soutěžil s televizí nebo v tisku?

K. V. To ne.

A. D. Ne.

A. K. No jak to myslíš? Jako s televizí? Já to věděla, ale nevolala jsem tam.

M. B. Přes internet jsem to zkoušel.

T. H. Hádám, ale nevolám.

Myslíš si, že na nás mají média nějaký vliv? Ovlivňují nás?

K. V. Myslím, že jo. Abychom mohli jít třeba do kina nebo někam vyrazit.

A. D. Jo.

A. K. Maj.

M. B. No má. Že se třeba dívají na zprávy.

T. H. No určitě. Na něco se ptají, nutí nás odpovídat.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Bc. Kristýna Hasmandová
Katedra:	Ústav speciálněpedagogických studií
Vedoucí práce:	Mgr. Petra Jurkovičová, Ph. D.
Rok obhajoby:	2010

Název práce:	Vliv médií na chování a prožívání člověka s mentálním postižením
Název v angličtině:	Influence of public media on experience and behaviour of a person with mental impairment
Anotace práce:	Diplomová práce je zaměřena na dospělé jedince s mentálním postižením, konkrétně s diagnózou středně těžká mentální retardace. Záměrem práce je zjistit, jak působí média na vnitřní svět těchto lidí v závislosti na jejich vývoji, výchově a kvalitě mezilidských vztahů. Jak ovlivňují jejich chování a prožívání.
Klíčová slova:	vliv médií, mentální retardace, jedinec s mentálním postižením v období dospělosti, psychologické zvláštnosti vývoje jedinců s mentální retardací, osobnost jedince s mentální retardací, socializace a sociabilita jedinců s mentálním postižením
Anotace v angličtině:	The diploma thesis is focused on adult people with mental impairment, more specifically with moderate mental retardation. The aim of the thesis is to determine an impact of the media on the inner world of these people depending on their development, upbringing and quality of interpersonal relationships and determine how media influence their behaviour and experiences.
Klíčová slova v angličtině:	media influence, mental retardation, adult individual with mental retardation, psychological specifications in development in individual with mental retardation, personality of individual with mental retardation, socialization and sociability of individuals with mental impairment
Přílohy vázané v práci:	Příloha číslo 1 Obrázky vzniklé během „rozhřívání“ před rozhovorem Příloha číslo 2 Oblasti a otázky výzkumného šetření Příloha číslo 3 Rozhovory s účastníky výzkumného šetření
Rozsah práce:	108 s., 27 s. příloh
Jazyk práce:	čeština